

diyanet

Aylık Dergi | Nisan 2018 | Sayı: 328

GÖÇ VE SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİM

GÖÇ, SİĞİNMA VE
MEDENİYETİN
DAYANIŞMA KODLARI

GÖÇ, SOSYAL
DEĞİŞME VE DİN

GÖÇ-HİCRET
OLGUSU ÜZERİNE

KÜLTÜREL UYUM VE
BİRLİKTE YAŞAMAK

PROF. DR. İHSAN
ÇAPCIOĞLU İLE
GÖÇ ÜZERİNE

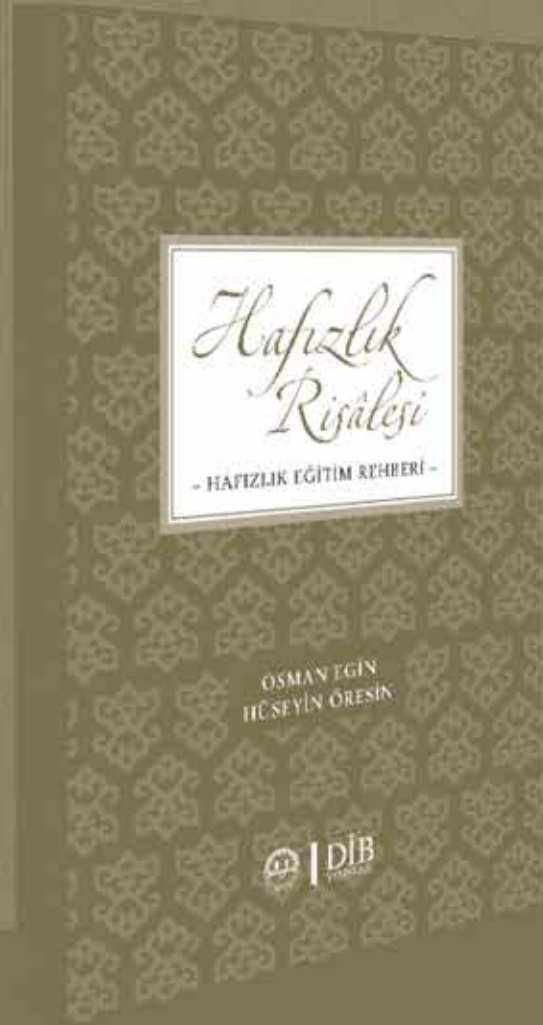
YENİ
YAYINLARIMIZ

{ Hafızlık Risalesi }

Osman Egin
Hüseyin Öresin

Eser, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hafızlık sürecinde kişilik eğitimi üzerinde durulmuş ve sürece rehberlik edecek hocanın yetkinliği ve etkinliği sorgulanmıştır. İkinci bölümde ise hıfz süreci bütün adımlarıyla, sorunları ve çözüm teknikleriyle anlatılmıştır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Tarih boyunca güncelliğini koruyan, farklı şekillerde varlığını devam ettiren göç; sebep ve sonuçlarıyla insanlığın gündemini her zaman meşgul etmiştir. Göçün tarihi insanlık tarihiyle başlar. Coğrafya, güvenlik ve sosyal sebeplerle bir yerden başka bir yere gerçekleşen hareketlilik anlamına gelen göçü önemli kılan husus toplumlar arasında meydana getirdiği etkileşimdir. İnsan doğumundan itibaren mekânla karşılıklı ilişki hâlinindedir. Bu, onun doğup büyüdüğü bölgeyi -her ne sebeple olursa olsun- terk etmesini bir ruhsal krize, hiç yoktan bir sarsıntıya dönüştürmektedir. Kimi zaman bu sarsıntı nesiller boyu sürmekte ve kolektif yaralara ve davranışlara dönüşebilmektedir. Çünkü insanlar zorlayıcı faktör olmadıkça yaşadıkları bölgeyi kolay kolay terk etmek istemezler. Bugünden geriye bakıldığı zaman tarih, kitlesel göçlerin büyük oranda zorunluluktan kaynaklandığını gösterir.

Bir yerden başka bir yere göçmenin, göçmek zorunda kalmanın imtihan boyutunu unutmamak gerekir. Göç, hicret olgusuyla birlikte düşünüldüğünde yeni fırsatlar ve kapılar açan bir imkân olarak çıkar karşımıza. Bu yönüyle göç, toplumların olgunluk ve tecrübe kazanmalarına sebep olan bir sınanma sürecidir aynı zamanda. Gerçek dostlarla kara gün dostları böyle zamanlarda ayırt edilir.

Başta Hz. Peygamber olmak üzere Mekke'li Müslümanların Medine'ye hicret etmesi İslam tarihinde unutulmaz bir göç hikâyesidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) muhacirleri güçlü kılmaları ve yeni yurtlarına alışmaları için Cenab-ı Hak'tan yardım istediğini biliyoruz. Peygamber Efendimizin hicreti esnasında Mekke'ye hüznü vedası da göçün zorlu bir yolculuk olduğunun ifadesidir. İnsanın doğup büyüdüğü, tabiri caizse kök saldıği topraklardan ayrı düşmesi ve yeni bir hayatın başlangıcına adım atması güç olduğu gibi insanı zorluklar karşısında güçlü kılan bir yöne de sahiptir.

Modern dünyada göçler, daha ziyade savaş ve afetlerden kaynaklanmakta, göçlerden en çok etkilenenler ise kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Canını, namusunu, inancını korumak için göç edenlere Kur'an-ı Kerim, "Allah yolunda hicret eden kişi yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur." (Nisa, 4/100.) müjdesini vermektedir.

Bugün Türkiye, komşusu Suriye'deki iç savaştan kaçıp gelen 3 buçuk milyonun üzerinde Müslüman'ı misafir etmektedir. Böylece insani duyarlılığı her şeyin üzerinde tuttuğunu dünyaya ilan etmiştir. Bununla beraber Suriyeli göçmenlerle ilgili barınma, korunma, eğitim ve uyum gibi bir dizi sorumluluk gündeme gelmiştir.

Diyanet Aylık Dergi olarak bu sayımızda göçle birlikte nelerin değiştiğini ve dönüştüğünü "Göç ve Sosyokültürel Değişim" başlıklı gündemimizle irdelemeye çalıştık. Dosyamıza Prof. Dr. Celaleddin Çelik, "Göç, Sığınma ve Medeniyetin Dayanışma Kodları"; Prof. Dr. Abdulvahap Taştan, "Göç, Sosyal Değişme ve Din"; Doç. Dr. Ahmet Çapku, "Göç - Hicret Olgusu Üzerine"; Doç. Dr. Yusuf Adıgüzel, "Kültürel Uyum ve Birlikte Yaşamak"; Doç. Dr. Zekiye Demir, "Göçmen ama Göçmeyen Kadınlar"; Doç. Dr. Sefer Yavuz, "Göçmenlerin Toplumsal Uyum ve Suriyeli Göçmenler"; Bayram Demirtaş, "Diyanet İşleri Başkanlığı ve Göçmenlere Yönelik Hizmetler" yazılarıyla katkıda bulundular. Bu ayki söyleşi konumuz Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu.

Dergimizin gündemi ve kıymetli yazarların kalemlerinden çıkan diğer bölümleriyle sizleri başa bırakırken içinde bulunduğumuz manevi arınma mevsimi Üç Aylar'ın ve Miraç Kandili'nin milletimize, İslam âlemine ve bütün insanlığa hayırlar getirmesini temenni ediyorum.

Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere.

DİN DÜŞÜNCE YORUM Fetva ve Değişim

34

GÜNDEM

Göç, Sığınma ve Medeniyetin Dayanışma Kodları

6

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

Dağ Başında Hasret, Sokak Arkasında Ölüm

66

2018 NİSAN

GÜNDEM

- 6 Göç, Sığınma ve Medeniyetin Dayanışma Kodları
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
- 10 Göç, Sosyal Değişme ve Din
Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN
- 14 Göç-Hicret Olgusu Üzerine
Doç. Dr. Ahmet ÇAPKU
- 16 Kültürel Uyum ve Birlikte Yaşamak
Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL
- 20 Göçmen ama Göçemeyen Kadınlar
Doç. Dr. Zekiye DEMİR

- 23 Göçmenlerin Toplumsal Uyumunu ve Suriyeli Göçmenler
Doç. Dr. Sefer YAVUZ

- 26 Diyanet İşleri Başkanlığı ve Göçmenlere Yönelik Hizmetler
Bayram DEMİRTAŞ

SÖYLEŞİ

- 28 Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu:
“Türkiye Ensar-Muhacir Kardeşliğinin Modern Zamanlarda da Yeniden Üretilbileceğini Kanıtladı.”
Mahir KILINÇ

DİN DÜŞÜNCE YORUM

- 31 İslam Düşüncesinde Değişim ve Süreklilik
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ
- 34 Fetva ve Değişim
Prof. Dr. Ahmet YAMAN
- 37 Din ve Değer
Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

VAHYİN AYDINLIĞINDA

- 40 Dünya Hayatında Allah'ın Tarafında Olmak
Prof. Dr. Muammer ERBAŞ

HADİSLERİN IŞIĞINDA

- 42 Bakara Suresinin Son İki Ayeti
Prof. Dr. Zekeriya GÜLER

EN GÜZEL İSİMLER

- 44 Allah Bize Yeter
O Ne Güzel Vekildir
Fatma BAYRAM

BÜYÜTEÇ

- 46 Bilinç Tıkanması
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

İZ BIRAKANLAR

- 50 Elinde Kalem Bir Serdengeçti
Mustafa Mirza DEMİR

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu V.
Recep GEZGİN

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Emin GÜRDAMUR
Mahir KILINÇ
Mustafa BERK

Dijital Medya
Muhammed Kâmil YAYKAN
Ömer GÜÇLÜ

Tashiş
Mustafa BEKTAŞOĞLU

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
EVEN Medya

2177. Sk. No:10/B Kat:20 Via Twins
Çankaya / Ankara Tel: 0312 985 03 17
www.evenmedya.com iletisim@evenmedya.com

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97

Faks : 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
www.diyanetdergi.com
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurtiçi yıllık: 84.00 TL

Yurtdışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları

AB Ülkeleri: 30 Euro

Avustralya: 50 Avustralya Doları

İsveç ve Danimarka: 250 Kron

İsviçre: 45 Frank

Baskı

Çağlayan A.Ş.

Tel: 0232 274 22 15

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Basım Tarihi: 30/03/2018 ISSN-1300-8471

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kamu Girişimci Şubesi IBAN: TR08 0001 0025 3305 9943 0850 19 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurtiçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurtdışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabılır. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

GEZİ-YORUM

Amsterdam
Notları

76

SÖYLEŞİ

Prof. Dr.
İhsan Çapcıoğlu

28

DİN VE HAYAT

Kulluğa Yükseliş:
Miraç

74

DÜNYA MÜSLÜMANLARI

- 52 Bin Yıllık Medeniyetini
Yüz Yılda Kaybeden Ülke: Suriye
Prof. Dr. Ahmet KAVAS

BUNU KONUŞALIM

- 56 Dr. Hüseyin Kayapınar:
"Din Hizmetinin Verimli Olması
İçin Hasbi Olmak Lazım."
Mustafa BERK

HATIRA DEFTERİ

- 60 Gurbette Sadaka-i Cariye
Dr.Ravza CİHAN

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

- 62 Göç Yolu Güç Yolu
Handan ERDOĞAN

- 64 Muhacir Okulu'nda Bir Ethem
Tolgay ATEŞ

- 66 Dağ Başında Hasret, Sokak
Arkasında Ölüm
Abdülbaki İŞCAN

DIYANET ARŞİVİ

- 68 Zor Zamanlarda Camilerimiz
Dr. Mehmet BULUT

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

- 71 Köklü Bir Gelenek: Kıraat
İcazetleri ve Merasimleri
Dr. Yaşar AKASLAN

DİN VE HAYAT

- 74 Kulluğa Yükseliş: Miraç
Hilal KOÇ HANCI

GEZİ-YORUM

- 76 Amsterdam Notları
Dr. Ruhi İNAN

KİTAPLIK

- 80 Hasan Basri Çantay
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

GÖÇ VE SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİM

Insanın serüveni cennetten dünyaya göç ile başlar. İnsanlık tarihinin en eski gerçekliklerinden birisi, insanoğlunun, doğal afetler, kültürel sebepler, inanca dayalı tercihler, ekonomik ve insani gereksinimler vb. farklı sebeplerle kendisini ait hissettiği mekândan ayrılmak zorunda kalmıştır. Yola revan olanlar için her göç, onurlu ve güvenli bir hayatı yaşamak için yeni bir umut olarak başlar. Eğer söz konusu yolculuk, Âlemlerin Rabbi'ne iman etmenin gereği mümince bir hayatı yaşamak için ise göçün ismi "hicret" olur. Bu anlamda hicret bir zorunluluk hâlini almışsa ardına bakmadan gitmek, kulların, Allah'a karşı sorumluluklarındandır. "Nefislerine yazık eden kimselere, canlarını alırken melekler: 'Ne işte idiniz (dininiz için ne yapıyordunuz)?' dediler. (Bunlar): 'Biz yeryüzünde aciz düşürülmüştük.' diye cevap verdiler. Melekler de dediler ki: 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!'" (Nisa, 4/97.)

Bugün dünyamızın içerisinde bulunduğu kaos; savaşlar, iç çatışmalar, terör eylemleri, açlık ve yoksulluk; göçü, tarihte hiç olmadığı kadar büyük bir trajedi hâline getirmiştir. Artık küresel bir problem olan göç, bütün insanlık için bir vicdan sınavıdır. Her türlü kaynak ve imkâna rağmen modern dünya, bu insanlık imtihanını kaybetmek üzeredir. Daha üzücü olanı ise asırlar boyunca mazlumların umudu, çaresizlerin sığınağı, insanlığın barış ve selam yurdu olan İslam coğrafyası maalesef iç çatışmalar ve dış müdahaleler ile tahrip edilerek acının ve hüznün merkezleri hâline gelmiştir.

Aziz milletimiz son birkaç yıldır özellikle kardeş ülke Suriye'den gelen mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Suriye'den sınırları zorlayan şiddet sarmalı, milyonlarca insanı ülkesini terk etmek zorunda bırakmıştır. Yüce Allah'a şükürler olsun ki; bir ensar hassasiyeti ile kardeşlerimize kucak açılmıştır. Biz bu kardeşlerimizle yüzyıllardır ortak bir tarihi,

ortak bir kültürel zenginliği paylaştık. Sevinçlerimiz de hüznlerimiz de ortak oldu. Bizi necip bir millet kılan en önemli değerimiz, merhamet duygumuz, kapımızı çalanı, bize sığınanı misafir olarak görme hassasiyetimizdir. Bu, Yüce Kitabımızın övgü ile söz ettiği bir ahlakıdır: "Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Haşr, 59/9.)

Göç, birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Kültürel uyumun olmadığı durumlarda gruplar arasında ciddi çatışmalar çıkabilmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi ancak kültürel uyumun sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Medyadaki olumsuz göçmen temsilleri, toplumumuzda göçmenlere karşı ön yargılara, olumsuz izlenim ve kanaatlere neden olmaktadır. Ülkemizde yaşayan Suriyeli göçmenlerle Türk toplumu arasında kültürel uyumun bir an önce sağlanması şarttır. Sorunlarımızı sağlıklı çözebilmenin yolu farklılıklarımızı müsamaha ile karşılamak, önümüzdeki iletişim engellerini aşmaktır.

Göçmenlerin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve toplumsal dayanışmalarını güçlendirecek ve toplumsal hareket mekanizmasını harekete geçirebilecek adımlar ivedilikle atılmalıdır. Bu kardeşlerimize sadece yardım dağıtmak yerine onların toplumla bütünleşerek sorunlarını çözebilecekleri gözden uzak tutulmamalıdır. Onların en az maddi yardımlar kadar manevi desteğe de ihtiyaçları vardır. Yetim ve öksüz kalan, eğitimsiz yetişen çocuklar, dilenerek hayatta kalmaya çalışan kadınlar, işsiz delikanlılar, küçük yaşta evliliğe mecbur bırakılan kızlar, bizlerden şefkat, merhamet ve sevgi beklemekteler.

Göçün başka bir çeşidi, “iç göç” olarak ifade edilen, vatandaşların daha iyi bir gelecek ve daha rahat bir yaşam standartları elde etmek amacıyla köylerini, ilçelerini hatta şehirlerini terk etmeleri şeklinde ortaya çıkan ülke içi nüfus hareketliliğidir. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında ülke nüfusunun yüzde 84’ü köylerde yaşarken, günümüzde nüfusun yüzde 80’ine yakını şehirlerde yaşamaya başlamıştır. Aslına bakarsanız bu oranlar, çok önemli sosyolojik karşılıkları olan verilerdir. Kurum ve kuruluşlar bu önemli sosyolojik gerçekliğe göre kendilerini yenileyememişlerdir.

Göç basit bir demografik değişiklik, karşılaşılan ekonomik zorluklar ve üretim şekillerinin değişmesinden ibaret görülmemelidir. Göç neticesinde insanların hayatlarında meydana gelen bu değişim, çoğu zaman köklü, hızlı, hayatın hemen her alanında etkili ve dramatik bir değişimdir. Göç olgusu sebep olduğu sosyokültürel değişikliklerle birlikte değerlendirilmelidir. Söz konusu sosyokültürel değişim, önlem alınmadığı, kontrol altında tutulmadığı takdirde, kuşak çatışmalarına, değer erozyonuna ve manevi çalkantılara sebep olabilmektedir. O hâlde göç sadece göç eden bireyler ile değil millet varlığı ile ilgili, çok yönlü ve derinlemesine etkili bir süreç olarak görülmelidir.

Güvenlik endişesi ve ekonomik faktörler başlıca göç sebepleridir. Örneğin en son PKK/KCK terör örgütünün hendek (çukur) siyaseti nedeniyle yaşadıkları yerden göç etmek zorunda kalan insan sayısının yüz bini aştığı tahmin edilmektedir. Yine yapılan araştırmalara göre her dört kişiden biri yerleşim yerlerini yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle terk etmektedir. İç göç kendisini nüfusun kentsel alanlara yığılması olarak göstermekte bu da kentlerde zaten var olan ekonomik, sosyal ve kültürel problemlerin derinleşerek artmasına sebebiyet vermektedir.

Kent hayatının gerektirdiği zorunluluklar, geniş ailenin çekirdek aileye dönüşümü, aile bireylerinin tamamının bir ekonomik üretim çabasında olma zorunluluğu, sosyal denetim mekanizmasının ortadan kalkması vb. etkenler ise sosyal dokunun zayıflamasına ve dayanışmacı komşuluk ilişkilerinin giderek yok olmasına sebep olmuştur. Sosyokültürel değişimin zararlı işlevlerini görece azaltan “mahalle” kültürü ise her geçen gün yerini bireysel konforun daha fazla öncelendiği site tarzı hayat şekillerine terk etmektedir. Aynı apartmanı paylaştıkları hâlde komşuluklarını paylaşamayan insanlar var olmuştur.

Din ile sosyokültürel değişim olgusu arasında sıkı bir ilişki vardır. Din, yeri geldiğinde sosyokültürel değişimlerin sebep olacağı travmaları bertaraf etme görevini, yeri geldiğinde ise bizzat sosyokültürel değişimin motor gücü olma misyonunu yürütecektir. İnsanların huzur, mutluluk ve refahı için gönderilmiş olan dinin toplumda meydana gelen köklü değişiklikler karşısında donuk bir vaziyet alması, za-

manın ihtiyaçlarını görmezden gelmesi asla düşünülemez. Bu gerçeklik İslam Hukukunda özel bir kural hâline gelmiş ve “Ezmanın tagayyürü ile ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz.” şeklinde ifade edilmiştir. (Mecelle, 39. Madde) Göç, sanayileşme, kentleşme vb. modern süreçlerin yol açtığı sıkıntılar, toplumsal yapının karşı karşıya kaldığı sosyokültürel değişimler karşısında dinin değişmez ilkelerinden yola çıkarak dini, hayatla iç içe kılmak ve güncellemek ise Türkiye’de Diyanet ve ilahiyat camiasının görevleri arasındadır.

Göç öncesinde ve göç sürecinde bireylerin karşı karşıya kaldıkları psikolojik yıkım, sosyokültürel değişikliklerin yol açtığı güvensizlik duygusu ve ekonomik zorluklar bir araya geldiğinde göç edenlerin ne derece manevi rehberlik ve danışmanlığa ihtiyaç duyacakları aşikârdır. Başkanlığımızın diğer devlet kurumları ve yeri geldiğinde STK’ler ile iş birliği içerisinde mülteci ve sığınmacılara yönelik yürüttüğü hizmetler gerçekten göz doldurmaktadır. Manevi rehberlik ve dinî danışmanlık görevimizi toplumun bütün kesimlerine yaygınlaştıracak şekilde daha da ileri götürmenin yollarını arayacağız.

Göç sonucu aile bireylerinin topluca iş hayatına atılmak zorunda kalmaları ve ekonomik gereksinimler sonucu kadının annelik rolünün zayıfladığı gözlemlenmektedir. Bu durum sıcak aile ortamlarının ve aile içi huzurun zayıflamasına ve gençlerin öz kimlik ve değerlerinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Başkanlığımızın aile yapısını güçlendirmeye yönelik çalışmaları mülteci aileleri de kapsamına alacak şekilde geliştirilmelidir.

Göç aynı zamanda kültürel bir erozyondur. Erozyon nasıl toprağın en verimli tabakasını alıp götürüyor ve toprağı çorak bir hâlde bırakıyorsa, milletler en değerli bilim insanlarını göç neticesinde kaybedebilirler. Ülkemiz en fazla beyin göçü veren ülkeler arasındadır. Özellikle 1960’lı ve 1970’li yıllarda ülkemizden başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine iş gücü olarak göç eden gurbetçilerin durumu da ele alınması gereken diğer bir husustur. Buldukları ülkelerde Türkiye’nin etkin gücü hâline gelmiş gurbetçi vatandaşlarımız kültürel değerlerini kaybetme ve yaşadıkları topluma uyum sağlayamama gibi iki farklı açmazla karşı karşıya kalmışlardır. Başkanlığımız ibadet yerlerinin temini, dinî görevleri sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için dış şartların oluşturulması, kuşaklara dinî-kültürel değerlerin eğitim yoluyla aktarılması gibi önemli görevleri Türkiye’den seçerek gönderdiği din görevlileri, koordinatörlük, ataşelik ve müşavirlik hizmetleri ile deruhte etmektedir.

Son olarak göçün sebep olduğu sorunlar ve sosyokültürel değişimin olumsuz etkileri ile mücadelenin kurumlar arası iş birliği ile daha da etkin kılınması gerektiğini ifade etmek gerekiyor.

GÖÇ, SIĞINMA VE MEDENİYETİN DAYANIŞMA KODLARI

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK | Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Göç; coğrafi, sosyal ve kültürel sebeplerle bir yerleşim yerinden bir başka yere gerçekleşen bir hareketliliktir. Göçü insani açıdan önemli kılan şey demografik özelliğinden çok kişisel ve toplumsal hayatta yarattığı etkilerdir. İnsanda mekânsal değişiklik eğilimini çoğu zaman içinde bulunduğu şartları iyileştirme ve daha uygun bir çevrede yaşama isteği yönlendirir. Bazı durumlarda insanlar, yaşadıkları çevrede coğrafi, kültürel ve sosyal şartların elverişsiz ve yetersiz hâle gelmesiyle başka yerlere göç ederler. Bu bakımdan kitlesel göçler, çoğu kez zorunlu sebeplere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Esasen zorlayıcı faktörler olmadan insanlar, kolay kolay doğup büyüdüğü ve yurt edindikleri yerleri terk etmek istemezler. Genellikle kitlesel göçlerin temelinde coğrafi, kültürel ve siyasal olumsuzluklar, toplumsal çatışmalar ve savaşlarla güvenli yaşama şartlarının kayboması etkili olmaktadır.

İnsani gelişim sürecinde kısmi ya da toplu olarak süren göçler, günümüzde artık değişen sebepler ve görünümle hayati ve dünyayı etkilemeye devam etmektedir. Modern dünyada göç artık yalnızca toplum içi sosyal demografik bir hareketliliğin ötesinde, toplumsal sınırları aşan etkileri ve yansımalarıyla tüm dünyayı ilgilendiren küresel bir sorun hâline gelmiştir. Göçlerin toplumsal hayatımızda her şeyden önce zihniyet, davranış ve tutumları etkileyen, kültür ve insani ilişkilere yansıyan özel bir boyutu vardır. Göçe ve etkilerine maruz kalan toplumlarda öncelikle kültürel farklılıklardan ve sosyal yetersizliklerden kaynaklanan gerilim ve çatışmalar ortaya çıkabil-

mektedir. Öte yandan insanlar göç ederken gittikleri yerlere kimliklerini, düşünce, davranış, kültür ve zihniyet kalıplarını da taşırlar. Farklı kültürlerin karşılaşma sürecinde dışarıdan gelenlerin sığındıkları kültürel çevreye uyum ve intibakları bazen sancılı ve sarsıcı tecrübeleri gerektirebilir. Esasen büyük

Ülkemiz seksenli yıllarla birlikte kendi bölgesindeki yakın ve uzak coğrafyasından gelen dış göç dalgalarıyla da yüz yüze gelmiştir. Nitekim bu süreçte neredeyse bölgemizin her tarafından tarihî ve kültürel ortaklığımız bulunan pek çok topluluk, totaliter, baskıcı ve ölümcül zulüm politikaları ya da içine düştükleri çatışma ve savaş ortamlarından kaçarak ülkemize sığınmıştır.

şehir ortamında cari olan kültürel eksen, göçmenleri içine alabilen bir mahiyet taşımaktadır. Zira bir yaşam tarzı olarak şehir, değişik kültürlerin bir arada yaşadığı, farklılıkların kendi kültürel zenginliğine katkıda bulunduğu bir muhit demektir. Nitekim biz, dinlerin ve kültürlerin bir aradalığını, asırlarca huzur

ve adalet temelinde sürdüren özel bir tecrübeyi Selçuklu ve Osmanlı Türk-İslam şehir geleneğinde görürüz. Ancak modern şehir hayatında toplumsal sistem ve kurumlar bazı geleneklerin fonksiyonlarını devraldığı için kültürel dünyanın derinlerinde yer alan mahalli geleneksel dayanışma dinamikleri de zayıflayabilmektedir.

Hızlı bir şehirleşme ve sanayileşme sürecine girdiği dönemlerde iç göç olgusunu sarsıcı bir şekilde yaşayan Türkiye, özellikle seksenlerden sonra da giderek artan bir dış göç ve sığınmacı meselesiyle karşılaşmıştır. Öte yandan hızlı nüfus artışı ve zamanın ekonomik koşulları önemli oranda bir kitlenin Avrupa'ya iş gücü olarak göç etmesine yol açmış, bu mesele "gurbetçi" başlığı altında temel tartışma konularından birini oluşturmuştur. Esasen kırsal kesimden şehirlere yönelik göç, toplumsal ve kültürel dinamikleri olumlu-olumsuz yönde bazı değişimlerle etkileyen bir hareketlilik meydana getirmiştir. Çarpık, hızlı ve sağlıksız şehirleşme, gecekondulaşma, arabesk, varoş kültürü, şehirlerin kırsallaşması gibi bazı özel kavramlar altında sosyolojik görünümüleri ve tartışmaları hâlen devam eden göç olgusu, toplumsal tarihimizin ve gündelik hayatımızın dinî-sosyal ve kültürel kodlarında önemli etkileşim ve farklılaşmalara yol açmıştır.

Şehir kimliğine ve insani değerler dünyasına nüfuz etmiş İslami gelenekler, anlayışlar, zihniyet ve davranış kalıpları ile harekete geçen dinî, kültürel ve mahalli dinamikler sayesinde göçün sarsıcı etkileriyle baş etmek mümkün olmuştur. Göçün sosyokültürel etkileri her ne kadar kolektif kül-

tür dünyamızda aileden eğitime, siyasetten dinî hayatımıza kadar uzanan çok yönlü değişimlere sebep olsa da kültürel dünyamızın süreklilik arz eden maddi manevi dinamikleri, bu tür ciddi toplumsal dönüşümlerin olumsuz etkilerini bertaraf etmemizde önemli bir rol oynamıştır.

Ülkemiz seksenli yıllarla birlikte kendi bölgesindeki yakın ve uzak coğrafyasından gelen dış göç dalgalarıyla da yüz yüze gelmiştir. Nitekim bu süreçte neredeyse bölgemizin her tarafından tarihî ve kültürel ortaklığımız bulunan pek çok topluluk, totaliter, baskıcı ve ölümcül zulüm politikaları ya da içine düştükleri çatışma ve savaş ortamlarından kaçarak ülkemize sığınmıştır. Esasen bu topraklar, tarih boyunca kendi ülkelerinde her türlü zulüm ve baskılarla karşılaşan topluluklar için bir sığınma ve kurtuluş yurdu olmuştur. Avrupa'nın en batısında Endülü's'ten diğer ucundaki Balkanlara; Kırım ve Kafkaslardan Afganistan, Çin ve Orta Asya'ya kadar uzanan bir coğrafyadan Anadolu'ya mazlumların ve sürgünlerin akını tarih boyunca hiç durmamıştır. Anadolu'nun bir sığınma ve kurtuluş mekânı olarak üstlendiği bu tarihsel misyon, tevhit ve adalet ekseninde haksızlığa karşı mazlumları ve mağdurları kucaklayıcı bir medeniyet tasavvuru ve pratiğiyle ilişkili olmalıdır. Osmanlı Türk medeniyet tasavvuru, kendisine sığınan mazlumlara kanat germeyi büyük ölçüde dinî-tarihsel dünya görüşü ile kökleşmiş zihniyet kodlarından almaktadır. Esasen farklı kültürleri kendi şehirlerinde yüksek bir medeniyet idealinde birleştirebilen bu tarihsel tecrübe, zamanın Batılı örneklerinde görüldüğü üzere öte-

kileştirici ve dışlayıcı niteliklere de sahip değildir.

İç göç durumunda kolektif dinî hayatın istikrar dinamikleri kişilik, aile ve kültür bağlamında dayanışma ve birlikteliği ikame ettiği gibi, başka coğrafyalardan gelen göçmenleri de içine almayı ve yaralarını sarmayı bilmiştir. Bugün de ülkemiz, tarihin en büyük sığınmacı akınlarından birisi ile karşı karşıya olup çaresizlik ve yoksunluk içinde sığınanlar için yurt olmaya devam ediyor. Türkiye bugün üç milyonun üzerinde Suriyeli sığınmacı misafiri ağırıyor. Ağır çatışma ve savaş şartlarında baskılar, saldırılar ve katliamlardan kaçarak ülkelerini terk eden bu büyük kitlesel nüfus ülkemize sığınmak zorunda kalmıştır. Gelişmiş ülkelerin kendi sosyal sistemleri ve ekonomik düzenlerini koruma adına mesafeli durdukları mülteci sorununa karşılık; Türkiye, tarihî, dinî bağların ve coğrafi kaderin getirdiği sorumluluk bilinciyle hareket ediyor. Elbette toplumsal sistemin ve kurumsal yapıların alışık olmadığı devasa boyuttaki sığınmacı akını hepimizi ister istemez birtakım sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bununla birlikte dinî, tarihsel ve kültürel medeniyet kodları sayesinde seküler Batılı zihnin idrakini zorlayan muazzam dayanışma ve yardımlaşma örnekleri sergilenmekte, devletimiz de kurumsal anlamda eğitim, sağlık, iş ve sosyal güvenlik bakımından sığınmacı kardeşlerimiz için kucaklayıcı tedbirler almakta ve çalışmalar yapmaktadır.

Diğer yandan bu yoğun sığınmacı nüfusun, farklı toplumsal ve kültürel bir dünyayla irtibatından kaynaklanan gerilimler, çatışma-

lar ve uyum sorunları da ortaya çıkabilmektedir. Ancak küresel tüketim toplumunun insani, ahlaki değerleri önemsizleştiren yapısına karşın Müslüman Türk toplumu sığınmacıları "misafir" kabul eden bir tasavvurla hareket etmeye devam etmektedir. Misafir göçmenlerin içimizden birileri olarak hayata dâhil olmaları, bir yandan ticari, insani ve kültürel varlığımızın zenginleşmesine, diğer yandan bizi tarih önünde üzerimize düşeni yapmış bir millet olmanın keyfiyetine çıkaracaktır. Bu minvalde statülerinin belirsizliğine rağmen sosyal güveni ve kültürel aidiyetlerini güçlendirip yakınlıklarımızı inşa edecek dayanışma dinamikleri canlandırılmak durumunda. Yine bu süreçte İslam inanç, kültür ve ruh birlikteliğimizin bize

Küresel tüketim toplumunun insani, ahlaki değerleri önemsizleştiren yapısına karşın Müslüman Türk toplumu sığınmacıları “misafir” kabul eden bir tasavvurla hareket etmeye devam etmektedir. Misafir göçmenlerin içimizden birileri olarak hayata dâhil olmaları, bir yandan ticari, insani ve kültürel varlığımızın zenginleşmesine, diğer yandan bizi tarih önünde üzerimize düşeni yapmış bir millet olmanın keyfiyetine çıkaracaktır.

hatırlattığı muhacir-ensar gibi özel kavramlar, modern bireyci kültür- lere rağmen kardeşlik, zihniyet ve eylem kodlarını harekete geçirebilmektedir. Günümüzde dünyanın en fazla yardım yapan toplumu olma vasfını istatistiklerde gösteren milletimiz, bir bakıma diğer toplumlara ve dünyaya tarihî bir örneklik sergilemektedir. Elbette bütün bunları sistemli, toplumsal dinamikleri ve dengeleri sarsmadan bir uyum ve birliktelik stratejisi içinde düzenlerken İslam

dünyasını da bu minvalde harekete geçirecek düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Netice olarak kitlesel göçler, toplumsal kültürel dengeleri ve dinamikleri olumlu-olumsuz etkileyebilmektedir. Sarsıcı karşılaşmalarda ortaya çıkacak muhtemel sorunlar, dinî, tarihî ve kültürel dayanışma sistemleri ile dengelenebilir. Toplumun iç yapıları resmî-sosyal kurumlar ve düzenlemelerle desteklenmek durumundadır. Daya-

nışma ve yardımlaşma tutumlarımızın dinî motifleri, temelleri, modern dünyada karşılaştığımız yeni göçmenlik durumlarına karşı yeni kalıp, form ve anlayışlarla toplumsal yapılanma ve yeniden inşa için harekete geçirilmelidir. Suriyeli göçmenlerin yaşlılar, kadınlar ve çocuklar düzeyinde sosyalleşme ve intibak zemini için dinî, sosyal ve kültürel fırsatların teşekkülü, zorunlu sığınma durumundaki insanların geleceğimizle bütünleşmesini temin edecektir. Türk milletinin Müslümanların kardeşliği ilkesini somutlaştıran dayanışma ve yardımlaşma konusunda sergilediği benzersiz örnekler, İslam medeniyet tasavvurunun istikrar ve sürekliliğinin de zeminini oluşturmuştur. ■

GÖÇ, SOSYAL DEĞİŞME VE DİN

Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN | Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Türkiye’de iç göçler açısından daha çok itici faktörlerin, dış göçler açısından ise çekici ve özendirici faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında iç göçler gecekondulaşma, dış göçler getto yapılanmasında simgesel bir önem kazanır. Bu simgeler her iki durumda da göçmenler için bir yaşam tarzı ve kimlik göstergesi olarak okunur ve bir kültür pratiği olarak işlev görür.

Göç ve Göçmenlik Olgusu

Göç ve göçmenlik üzerine yapılan sosyolojik ve tarihî incelemelerde dış ülkelere göç edenler, mülteciler, muhacirler gibi sosyal kategorilere ayrılan ve bugün daha çok iş gücü göçüyle öne çıkan göç olgusunun sosyal ve kültürel değişiminin en önemli faktörlerinden biri olduğu görülür. Bu süreçte anahar kavram değişimdir; şu veya bu şekilde yerlerinden, yurtlarından edilen bu insanların hayatlarında meydana gelen bu değişim; köklü, hızlı ve hayatın hemen hemen her alanında etkili olan dramatik bir değişimdir. Bu süreçte, zamanla eski sosyal bağların kırılması ve yeni olanın kabulü söz konusu edilir; fiziki çevrenin değişmesinde olduğu gibi sosyal ve kültürel öğelerde de bir değişimi içerir. Göç, aynı zamanda bir süreçtir. Abadan Unat'ın nitelemesiyle bu 'bitmeyen göç' yeni ilişkiler biçimi kazandırmakta, yeni statülerin edinilmesine ve yeni oluşumlara neden olabilmektedir. Göçün genellikle itici ve çekici faktörlerle belirlendiği kabul edilir.

Göç olgusu genellikle bireylerin ve ülkelerin ekonomik açıdan gelişmesine katkıları ve yararlılıkları açısından değerlendirilir. Buna bağlı olarak göçün ekonomik olmayan etkileri çoğu kez göz ardı edilmiştir. Toplum bilim açısından ilginç olan, göçün, kişileri yeni bir toplumsal çevreye götüren ve dolayısıyla onları yeniden uyum sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir süreç olarak dikkate alınmasıdır. Kuşkusuz bu etkiler daha farklı alanlarda ve daha karmaşık bir biçimde devam etmektedir. Bunlar, belli açılardan göç olgusunun sonuçları olarak da görülebilir. Fakat

bu olgunun anlaşılmasında nedenlerle sonuçların birbiriyle ilişkisinin göz önünde tutulması ve göçün kendi dinamikleri ve bağlamı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği özellikle vurgulanmaktadır.

Bir karşılaştırma zemini içinde ele alındığında iç ve dış göçler az çok benzer nedenlerle, genellikle kırsal alanlardan kentlere ve sanayileşmiş ülkelere doğru gerçekleşmiş olsa da

Özellikle dış göçlerde iki temel sorunla karşılaşılır: Asimilasyon ve entegrasyon. Her iki durumda da din, asimilasyonu engelleyerek ve entegrasyonu kolaylaştırarak önemli rol oynar. Bu bakımdan göçle din ve dinî inanç, aidiyet ve pratikler arasında etkileyici/dönüştürücü ilişkiler vardır.

hem göçlerin etkileri hem de değişim olgusuyla ilişkileri açısından aralarında önemli farklılıklar vardır. Bununla birlikte, dış göç ve iç göçler açısından modernite projesi bütün göç tartışmalarında merkezî bir öneme sahip olarak görülmüş ve yaşanan uyum sorunlarının ortaya çıkmasında, bulunan çözüm yollarının yorumlanmasında güçlü bir referans oluşturmuştur. Söz ge-

limi, dış göç örneğinde, ilk olarak sanayileşmiş ülkelere yönelen göç hareketleri aynı zamanda modernleşmenin bir boyutu olarak da algılanmış, geleneksel toplum yapısından modern topluma geçişi kolaylaştıran bir etkileşim düzeyi olarak görülmüştür. Gelişmiş ülkelerle etkileşim çerçevesinde, onları ileri götüren değerlerin kazanılması ve dönüşte ülke yararına kullanılması beklentisi, dış göçün belirleyici faktörlerinden biri sayılır. Bu bakımdan, bilinenin aksine, ilk giden işçilerin önemli bir bölümü kentli ve nitelikli elemanlardan oluşmaktaydı. Göçün gelişim seyri bu beklentilerin büyük oranda gerçekleşmediğini göstermektedir. Bununla birlikte, dış göçün bireysel kazanımlar açısından katkıları yadsınmadığı gibi, kişisel ve ailevi boyutlarda, özellikle de kuşaklar açısından dramatik bir tecrübe zemini oluşturduğu da görmezlikten gelinemez.

Bu bağlamda göç olgusu, bilinen ve aşına olunan bir yerden ayrılma ve bilinmeyen yabancı bir ortamda yeniden kök salmak için bir uyum ve uyumsuzluk sorununa dönüşen bir süreçtir. Bu süreç, sosyal ilişkiler ve davranışlar örüntüsü, kültürel var olma çabası, tarihî miras ile kolektif aidiyet ve kimlik duygusu dâhil temelde göçmenlerin kültürel dünyasında, önceki (köken) kültürün bir bakıma yeniden keşfedilmesi ve yaşanması şeklinde bir eğilimi de beraberinde getirir.

Göçler, iç ve dış göçler olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir: İç göçler, ülke içinde yerleşim birimleri arasında yerleşmek amacıyla genellikle kırsaldan kente doğru yönelen bir nüfus hareketidir. Dış göç ise uzun süre kalmak, çalış-

mak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan hareketliliklerdir. Bu özelliğinden dolayı dış göç, uluslararası göç olarak da tanımlanır. Dış göçün önemli bir boyutu, göç katılanların zamanla ülkesindeki (iç göç örneğinde, köyündeki...) akraba ve tanıdıklarını da yanlarına almaları, böylece pek çok kişiye iş ve yurt dışında bulunma imkânı sağlamaları ile belirlenir. Zincirleme göç olarak bilinen bu hareket, göç olayının toplumsal boyutu açısından da önemli bir göstergedir: Bu süreçte yeni bir toplumsal ilişkiler ağı kurulmakta, yeni arayışlar ve aidiyetler için bir zemin oluşturacak olan etnik topluluklar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de iç göçler açısından daha çok itici faktörlerin, dış göçler açısından ise çekici ve özendirici faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında iç göçler gecekondular, dış göçler getto yapılanmasında simgesel bir önem kazanır. Bu simgeler her iki durumda da göçmenler için bir yaşam tarzı ve kimlik göstergesi olarak okunur ve bir kültür pratiği olarak işlev görür. Genellikle aile boyutunda gerçeklik kazanan göç olgusunda gençler ve kuşaklar hem kültürel değişimin hem de kimlik ve aidiyet arayışlarının önemli aktörleri olarak görülür. Buradan hareketle, değişimin esas alındığı göç ve göçmenlik durumlarında kuşaklar arası değişim ve farklılaşma, göç sosyolojisinde önemli bir analiz birimi olarak görülür. Bugün göçün etki ve deneyim boyutu, getto kültürünün temsilcileri olarak kabul edilen birinci ve ikinci kuşak nostaljilerinden oldukça farklıdır. İlk kuşağın göç ettiği yere taşıdığı ve orada oluşturduğu getto kültürü sonraki kuşaklar açısından, kendi-

sini bulunduğu topluma daha çok adapte edebilmiş; yaşadığı mekânı sahiplenebilen bir metropol kültürüne dönüşmüştür. Bu kuşaklar için de ana yurda dair nostaljik duygu ve aidiyetler varlığını devam ettirir fakat artık hayatını devam ettireceği yer olarak göç edilen ülke görülür. Çünkü çok farklı alanlarda eğitim almış, uzmanlaşmış ve ona göre yaşam biçimini oluşturmuş yeni kuşak, memleketini sevmekte ve özlemekte fakat genellikle bulunduğu ülkede yaşamayı sürdürmektedir.

Göç, Sosyal Değişme ve Din

Özellikle dış göçlerde iki temel sorunla karşılaşılır: Asimilasyon ve entegrasyon. Her iki durumda da din, asimilasyonu engelleyerek ve entegrasyonu kolaylaştırarak önemli rol oynar. Bu bakımdan göçle din ve dinî inanç, aidiyet ve pratikler arasında etkileyici/dönüştürücü ilişkiler vardır. Göçün tarihî seyrine göre bu ilişkiler yaygınlaşır ve kurumsallaşır. Göçmenlerin dinle/İslam’la ilişkileri memleketlerinde olduğundan daha farklı ve daha fazla bir anlam taşır; dinin, göçmenlerin ev sahibi toplumla ilişkilerinde de belirleyici bir rol oynadığı görülür.

Batı Avrupa ülkelerinden Almanya, Belçika, Hollanda ve Fransa gibi genelde Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerlerde İslam, bugün o ülkelerin sosyal gerçeklerinden biri hâline gelmiştir. Bu durum, başlangıçta işçi-işveren ilişkisi düzeyinde cereyan eden ilişkilerin boyutlarını genişletmiş; buna ilave olarak ve en önemlisi bu Müslüman nüfusla buldukları ülkeler arasında dinî-kültürel ağırlıklı münasebetler hem karmaşık bir

hâl almış hem de önemli bir uyum problemi olarak ortaya çıkmıştır.

İbadet yerlerinin temini, dinî görevleri sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için dış şartların oluşturulması, kuşaklara dinî-kültürel değerlerin eğitim yoluyla aktarılması gibi ev sahibi toplumların da saygı ve dinî hoşgörü ile baktıkları konularda ve bunun neticesinde ortaya çıkan etnik kurumsallaşma sürecinde, özellikle Türk işçileri kısa zamanda çeşitli şekillerde örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Bunlar arasında, göçün ilk yıllarından itibaren kurulmaya başlayan dernek ve teşkilatlar başta dinî sorunlar olmak üzere birçok alanda faaliyet göstermiştir. Bununla beraber, belirtmek gerekir ki bahsedilen ülkelerin İslam’la karşılaşması büyük ölçüde bu göçmen işçiler vasıtasıyla olmuş; özellikle dinî çoğulculuk ve kültürlerarası tecrübelerin az olduğu Almanya’da, Müslüman komşularla bir arada yaşamak beraberinde bir belirsizlik ve sıkıntı da getirmiştir. Bu çerçevede Batı Avrupa’nın endüstrileşmiş dünyasına uymadığı yönünde ibadet zamanları problemi ortaya çıkmış, ramazan süresince işçilerin iş durumuna uyum sağlamakta güçlük çektikleri vurgulanmış, Kurban Bayramlarında kurban kesimine pek çok ülkede uzun süre izin verilmemiştir. Ancak 1980’li yıllardan sonra, Diyanet İşleri Başkanlığının kurumsal düzeyde bu ülkelerde rol almasıyla birlikte bu gibi sorunlar giderilmeye başlanmış ve dinî görevlerin ifasında yeni imkânlar sağlanmıştır.

Kısaca belirtmek gerekirse, 1960’lı yıllarda başlayan göç hareketinden yaklaşık on yıl sonra gibi kısa bir zaman diliminde gerek teşkilat-

Bugün Avrupa'da yaklaşık 5,5 milyonu Türk vatandaşı olmak üzere 20 milyon civarında Müslüman'ın ve binlerce caminin varlığı, gelinen noktada göç olayının bir açıdan din ve dinî pratikler yoluyla nasıl dönüştürüldüğünü, başlangıçta ekonomik yönelimli bir hareketin nasıl çok daha karmaşık, bir o kadar da anlamlı sosyolojik bir gerçeklik olarak evrildiğini yansıtmaktadır.

lanma gerekse sosyal ve ekonomik işlerinde bu vesileyle kendi kendilerine yetme yolunda kat ettikleri çok büyük mesafe ve gittikçe artan dinamik nüfus karakteriyle bugün Batı Avrupa'da İslam sosyal ve politik uzantıları olan bir varlık sahası teşkil etmiştir. Görüldüğü gibi, İslami kuruluşların son yıllarda kurumsallaşma yönünde çabaları artmaktadır. Bu süreçte İslam'ın bir kimlik oluşturmasının yanı sıra kamusal alanlarda da bir düzenleyici değer olarak algılanması, dolayısıyla dinî cemaatler olarak

kanuni isteklerinin sağlanması, Alman okullarında İslami din eğitiminin verilmesi, Kur'an kursları tartışması, ibadet yerleri ve kültür merkezleri için gerekli yerlerin tedariki ve bu doğrultuda kültürel kimliğin korunması ve kuşaklara aktarılması teşebbüslerini beraberinde getirmiş ve getirmektedir; gelinen noktada bu tür çabaların çok daha olumlu karşılıklar bulduğu söylenebilir.

Bugün Avrupa'da yaklaşık 5,5 milyonu Türk vatandaşı olmak üzere

20 milyon civarında Müslüman'ın ve binlerce caminin varlığı, gelinen noktada göç olayının bir açıdan din ve dinî pratikler yoluyla nasıl dönüştürüldüğünü, başlangıçta ekonomik yönelimli bir hareketin nasıl çok daha karmaşık, bir o kadar da anlamlı sosyolojik bir gerçeklik olarak evrildiğini yansıtmaktadır. Göçmenler, içinde yaşadıkları toplumlarda giderek daha çok kültürel bir uyum içinde yaşamakta hem de memleketleriyle asli bağlarını devam ettirmektedir. Bunun anlamı şudur: Artık iki arada kalmışlık değil, iki kültürün ve iki dünyanın tecrübesine yönelik bir zenginlik. Almanya'da yapılan sosyolojik bir çalışmada dile getirilen "Geldiler ve Kaldılar" ifadesi de bir bakıma böyle okunabilir. ■

GÖÇ-HİCRET OLGUSU ÜZERİNE

Doç. Dr. Ahmet ÇAPKU | Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Insanların doğdukları mekânın dışındaki yerlere gitmelerinin isteğe veya mecburiyete bağlı çeşitli sebepleri olabilir. Kişi doğduğu yerin etkilerini taşıdığı gibi yaşadığı yeri de etkileyebilen bir varlıktır. Bu etki konusunda dinamik bir psikolojinin oluşumu dikkate değer bir husustur. Dünyanın imar ve ıslahında böyle bir durumun önemi yanında bu psikolojiyi terbiye edecek sahil bir iman hâlinin olması daha da önemlidir.

Bir yerden başka bir yere göçmek, insan psikolojisine icabında ağır gelir. Ancak acısı olmayanın tarihi

de yoktur fehvasınca insanı olgunlaştıran, kişiye tecrübe kazandıran ve onun 'insan' olmasında büyük katkı sağlayan göçmenlik durumu 'hicret' olgusu çerçevesinde ele alınmayı hak eden bir konudur. Başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere sahabenin doğup büyüdüğü yer olan Mekke'den ayrılışları onlara zor gelmiş olsa gerektir. Şu kadar var ki, insan 'alışan' bir canlıdır. Bu açıdan göç ettikleri yere alışabilmek için Allah Rasulü'nün Medine'yi kendilerine sevimli kılmasını Allah'tan niyaz ettiklerini biliyoruz.

İnsanlar, bir yerden başka bir yere ilim, ticaret, geçim şartları, atmos-

ferik olaylar, inanç/dinî unsurlar, savaş vb. sebeplerle göç ederler. Bu noktada 'hicret'in, inanç unsuru ile ilgili olduğu görülür. Müslümanlar, doğup büyüdüğü yer olan Mekke'de inançlarını yaşayamaz hâle gelince Habeşistan'a ve Medine'ye göçmek durumunda kalmış ve gittikleri yerlerde hayata tutunmaya çalışmışlardır. İnsan, gittiği her yere inançlarını da götüren bir varlıktır. Burada maddi ve manevi açıdan dikkate alınması gereken husus şudur: Maddi açıdan göçmen, gittiği yerde, geldiği yerdeki rahatı bulamayabilir. Onun için kendi ayakları üzerinde durabilecek bir çabanın içine girer.

Az ile yetinmeyi, başkasına muhtaç olmamak için daha çok çalışmayı, kendisinden sonraki nesline rahat yaşayabilecek bir ortam hazırlamayı dert edinir. Bu noktada göçmen psikolojisinin ekonomiye, kalkınmaya ve üretime olumlu katkısından bahsedilebilir. Kur'an'da "Allah yolunda hicret eden kişi yeryüzünde gidecek birçok güzel yer ve bolluk (imkân) bulur." (Nisa, 4/100.) ayeti sanırım buna işaret eder.

Göç olgusunun manevi açıdan etkisine bakılacak olursa, eğer ki göçmen, beraberinde belli bir varlık, bilgi, değer anlayışı taşırsa ve taşıdığı bu manevi birikim, gittiği yerdekine baskın gelirse orayı kendi inancı ve düşüncesi doğrultusunda değişime tabi tutabilir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) ve

sahabenin Medine üzerindeki en dikkate değer katkısı bu olmuştur. Şayet göç edenin yanındaki birikim, yok derecede ya da gittiği yeri etkileyebilecek seviyede değilse bu durumda gittiği yerde var olan din ve kültür onu asimile edebilir. Moğolların, gittiği yerlere yanlarında götürebilecekleri bir dünya görüşü, bilgi ve değer anlayışı olmadığı için olsa gerektir ki kılıçları, ele geçirdiği yerlerin insanların kalemine yenik düşmüştür.

Medine'ye hicret eden Müslümanların, oradaki nüfusun yaklaşık yüzde on beşini oluşturduğunu ancak diğer inanç gruplarına nispetle tutarlı, makul ve kabul edilebilir bir varlık-bilgi-değer inancı ve anlayışı ile organize şekilde orada var olduklarını dikkate almak gerekir. Bunun yanında başta Hz. Peygamber olmak üzere Mekke halkının uluslararası seviyede (Yemen'den Şam'a) ciddi bir ticaret tecrübesine sahip oldukları da bilinmektedir. Onun için Medine'ye göçmüş Müslümanların hem manevi hem maddi varlıklarını idame ettirmeye çalışmaları ve üç ciddi Medine savunmasına (Bedir, Uhud, Hendek) fiilen katılmış olmaları mücadelesinin ne kadar çetin olduğunu gösterir. Bu da İslam'ın getirdiği sahil inanç yanında dünya tecrübesi, olgunluk, anlayış vb. açılardan iyice 'pişmiş' hâle gelen sahabe için 'gökteki yıldızlar gibi' olduğuna da işaret eder niteliktedir.

Kur'an, Allah Teala'yı her an yaratma hâlindeki bir Yaratıcı (Rahman, 55/29.) olarak niteler. Hicret (veya göç etmek), dinamik hâlde yaşayan ve üretken bir insan tipinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Hayatın olumsuzluklarına karşı dayanıklı, sabırlı ve olgun kişiliğin oluşumu

için imkân sunar. Yetim ve öksüz yetişen, çocukluğu ve gençliği yakınlarının yanında geçen, evlat acısı yaşayan, çeşitli eziyetlere, mücadelelere göğüs geren ve hicret eden Hz. Muhammed'in hayatı, onun model insan (üsve-i hasene) ve yüce ahlak sahibi biri oluşunda şüphesiz ki etkilidir. Göçmenlik psikolojisinin belki de kişisel planda dikkate alınması gereken unsurlarından birinin de kişiye aciziyetini fark ettirmesi ve her daim muhtaç varlık olduğunu hissettirmesidir.

Bugün ülkemiz nüfusunun yaklaşık yüzde doksani şehirlerde yaşıyor. Bu yazının konusu olmamakla birlikte otuz kırk yıl gibi bir süreçte ülkemiz nüfusunun hatırı sayılır kısmı çeşitli sebeplerden dolayı şehirlere göç etmiş hâldedir. Bunun getirdiği kültür, kentleşme, eğitim, sağlık vb. birtakım sorunlar yanında ilmî açıdan beyin göçünden ve artık dijital dünyaya yapılan bilinç göçünden de söz edilebilir. Anadolu'muzun ise asırlar boyunca fiilî anlamda yapılan göçlerin, hicretlerin mekânı olduğu bir gerçektir. Birtakım dramatik hâller yanında göç veya hicret olgusunun en dikkate değer hususlarından biri, dinamik bir kişilik ve toplum hayatına imkân sunmasıdır. "Şayet Allah'ın, bir kısmını diğeriyle savması olmasaydı, yeryüzünün düzeni bozulurdu. Lakin Allah, âlemlere karşı lütuf sahibidir." (Bakara, 2/251.) ayeti bu hareket olgusuna işaret eder. Yeryüzünün ıslah ve imarı, durgunluk psikolojisi (atalet) ile değil manevi açıdan bilinci Yaratıcı'ya sabit, maddi anlamda ise yeryüzünü dolaşan hareketli bir zihniyet sahibi kişilerle mümkün olabilir. ■

KÜLTÜREL UYUM VE BİRLİKTE YAŞAMAK

Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL | İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Göç, tarihin ilk dönemlerinden beri var olan ve dünya durdukça devam edecek olan bir olgudur. İnsanlar bazen daha müreffeh bir hayat için doğup büyüdükleri ve kendilerini ait hissettikleri yerlerden ayrılırken; bazen de iç savaş ve çatışma, baskı, sürgün gibi sebeplerle daha güvenli yerlere gitmek zorunda kalabilmektedir. Bugün dünya üzerinde 1 milyardan fazla insan kendi memleketinden uzakta yaşamaktadır. Bunlardan 250 milyonu başka bir ülkeye göç ederken; 25 milyondan fazla kişi ise mülteci olarak yaşamaktadır.

Göç ister gönüllü ister zorunlu sebeplerle gerçekleşsin, göçmenler yeni hayat alanlarına uyum sağlayabilmek için birtakım zorluklara göğüs germek ve göç ettikleri yerin toplumsal yapısına entegre olmak için mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Tek taraflı bir uyum ve/veya entegrasyon mümkün değildir. Bu entegrasyon sürecinde genel eğilim göçmenlerin ev sahibi topluma uyumuna odaklanmakta iken, aslında göçmenler kadar göç alan toplum ve devletlerin de bu süreci kolaylaştırmak adına atması gereken adımlar vardır ancak bunlar genellikle göz ardı edilmektedir.

Göç süreçleri sonucu, birlikte yaşamaya başlayan iki toplumun çatışmadan, barış içinde, birlikte bir hayat ve gelecek kurabilmeleri için hem sistemsel hem de kültürel bir uyuma ihtiyaç duyulmaktadır. Sistem uyumu, göçmenlerin göç ettikleri toplumun hukuki süreçlerine dahil olmaları, yani yasal çerçevede bir oturma ve çalışma hakkına sahip olmaları, istihdam, barınma, eğitim ve sağlık gibi te-

mel haklardan faydalanmaları, vergi vermeleri, dil öğrenmeleri gibi teknik süreçleri kapsarken; kültürel uyum ise göçmenlerin buldukları ülke ve topluma kendilerini ait hissederek, geleceklerini yeni vatanlarında görerek ayrışmadan, gettolaşmadan, çatışmadan birlikte yaşayabilmelerini ifade eden daha uzun soluklu bir süreci ifade etmektedir.

İki farklı toplumun karşılaşması ile başlayan kültürleşme süreci her iki toplumu da dönüştürerek yeni bir toplumsal yapı ortaya çıkarır. Göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki kültürel farklılık, bu sürecin temel belirleyeni olarak karşımıza çıkar. Göçmen toplum üyelerinin, kendi ülkelerinde kabul gören kültürel davranışlar yerine, yeni bir toplumda tepki çekmeyecek, kabul görecek yeni davranış kalıpları geliştirmeleri birinci kuşakta çoğunlukla mümkün olamamaktadır.

Yeni Hayat, Yeni Tecrübeler

Bireyin, içinde bulunduğu toplumun uyumlu bir ferdi olarak yaşayabilmesini ifade eden toplumsallaşma, bireye doğumundan itibaren doğal süreçte öğretilir. Bireyler, kendi kültür ve toplumlarında uyumlu bir biçimde yaşarken zorunlu göçleri sonucunda, bütün kültürel kodlarını değiştirmek, bütün hayat tecrübelerini yenilemek zorunda kalmaktadırlar. Göç alan toplum ile göçmen toplum arasındaki kültürel farklılık ne kadar fazla ise göçmenin yeniden toplumsallaşma süreci o derece sancılı geçmektedir. Bu durumda göçmen bireyler, kültürleşmek için yeni stratejiler geliştirmek durumunda kalmaktadır. Eski alışkanlıkları ile yeni toplumda yaşayabilmenin

zorluğunu aşmanın en pratik yolu ise kendilerine benzeyen veya daha önce göç etmiş akraba ve soydaşlarının bulunduğu mekânlara yerleşmektir. Böylece göçmenler bir sosyal dayanışmaya dahil olmakta, yeni geldikleri sosyal yapının zorlamalarına karşı kendilerini daha güvende hissedebilmektedirler. Göçmenlerin yeni hayata tutunabilmesi açısından oldukça kolay-

Göçmen olmak, başlı başına yabancılık, yalnızlık ve melankolik duygulara neden olmaktadır. İnsanların doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmaları, hayatlarının geri kalanında hep içlerinde hissedecekleri, hatta gelecek nesillere de taşıyacak bir gurbet duygusunu ortaya çıkarmaktadır.

laştırıcı olan bu yöntem gettolaşmayı beraberinde getirerek, uzun vadede ev sahibi toplum ile bütünleşmenin önündeki en büyük handikaplardan birine dönüşme tehlikesini de içinde barındırmaktadır.

Göçmenlerin, göç ettikleri toplumda kendi mekânlarını kurmaya çalışmaları, iç göç süreçlerinde Türkiye'nin yaşadığı hemşehrlik ilişkileri açısından değerlendirildi-

ğinde daha kolay anlaşılabilir. Türkiye'nin ve dünyanın en büyük metropollerinden biri olan İstanbul örneğinde açıkça görülebileceği gibi, kentleşme pratikleri hemşehrlik ağları üzerinden kurulmaktadır. Anadolu'dan İstanbul'a göç edenler, ilk etapta hemşehrilerinin buldukları mahalle ve semtlere yerleşerek kent hayatına dahil olmaktadır. Böylece göçün hayatlarında yarattığı önemli sosyal ve psikolojik değişimlerin ve sorunların üstesinden daha rahat gelebilmektedirler.

Göçmen olmak, başlı başına yabancılık, yalnızlık ve melankolik duygulara neden olmaktadır. İnsanların doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmaları, hayatlarının geri kalanında hep içlerinde hissedecekleri, hatta gelecek nesillere de taşıyacak bir gurbet duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Kendisini ait hissettiği vatanından ayrılmanın vermiş olduğu acı, memleket hasreti, sıla özlemi, göçmen için her zaman yabancılık ve eksiklik hissi uyandırmaktadır. Bu sosyal ve psikolojik durum kendi kültürlerine daha fazla sarılma ve bir içe kapanma ile de sonuçlanabilmektedir. Göçmenler, göç edilen ülkenin dili, dini, gelenekleri, kısacası maddi ve manevi değerleri, anavatanındaki kültürüne benzemiyor ise daha muhafazakâr davranarak eski kültürel değerlerini korumak adına özellikle çocuklarını daha fazla koruma refleksi göstermektedir. Genç nesillerin yaban ellerde bozulmaması için aileler daha baskıcı ve kontrollü davranmak istemektedirler. Çocuklarını, anadillerini unutmamaları için kendi dillerinde eğitim yapan okullara göndermektedirler. Türkiye'de okula devam eden Suriyeli çocukların 2016

sonu itibarıyla yüzde 64'ünün ana-dillerinde eğitim yapan Geçici Eğitim Merkezlerine devam etmesi bu yönüyle anlaşılır bir husustur.

Türkiye'deki Suriyeliler

2011'de başlayan Suriye savaşı ile 22 milyon olan ülke nüfusunun yarısı evini yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır. 6 milyona yakın insan mülteci durumuna düşerken bu insanların yarısından fazlasına Türkiye ev sahipliği yapmaktadır. 2017 yılı Kasım sonu itibarıyla Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sayısı 3 milyon 360 bine ulaşmıştır.

Altı yılı aşkın süredir Türkiye'de birlikte yaşadığımız Suriyelilerin evlerine dönme umutları gün geçtikçe azalmaktadır. Yarısına yakını 18 yaş altındaki çocukların oluşturduğu Suriyelilerin önemli bir kısmı, hayatlarının uzun bir

bölümünü Türkiye'de geçirmiştir. Yüz binlerce yeni bebek dünyaya gelmiş, çocuklar burada okula başlamış, bir milyona yakın kişi geçimlerini sağlamak üzere iş hayatına atılmıştır. Anavatandan uzakta geçirilen süre uzadıkça kalıcılık ihtimali artmaktadır. Göçmenlerin geri dönüşü için beş yıl kritik bir eşik olarak kabul edilirken şartlar gereği bu sınır aşılmış ve artık Suriyelilerin kalıcılığı konuşulmaya başlanmıştır. Türkiye artık kalıcı olma ihtimallerini göz önüne alarak yeni politikalar geliştirirken Suriyeliler de burada yeni bir hayat kurmaya, yeni yatırımlar yapmaya ve eğitimlerine daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 96'sı artık kamplarda yaşamıyor. Kentlerde, mahallelerimizde, sokaklarımızda, apartmanlarımızda

bizimle aynı mekânlarda yaşıyorlar. Çocuklarımız birlikte okula gidiyor. İş yerlerimizde birlikte çalışıyoruz. Çok fazla olmasa da artık Suriyeli komşularımızla görüşüyor, muhabbet ediyoruz. Sosyal hayatımızın her alanında onlarla birlikteyiz. İlk dönemler hem Suriyeli dostlarımız hem bizler sosyal hayatımızı paylaşırken çok zorlandık. Hâlihazırda da zorlanmaya devam ediyoruz. Ancak ilk kuşak göçmenlerden kısa sürede uyum beklemek fazla iyimserlik olacaktır. Ama Türkiye'de doğup büyüyen veya erken yaşlarda ülkemize gelenler ile daha uyumlu bir süreç yaşayacağız. Geçmiş süreçleri her zaman her toplum için zor ve sancılı süreçlerdir. Bize düşen, olabildiğince empatik davranarak onların farklı kültürel değerlerini çok da yadırgamadan barış ve huzur içinde birlikte yaşayabilmek olacaktır. ■

GÖÇMEN AMA GÖÇMEYEN KADINLAR

Doç. Dr. Zekiye DEMİR | Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

"Komşuda pişer bize de düşer." demiş atalarımız, bize düşense her şey olabilir: Bazen mutluluk bazen de gözyaşı; bazen alkışlamak, dua etmek bazen de sorumluluk taşımak ve taşın altına elini koymak. Kocaman bir köye dönüşen dünyamızda değil komşu ülkede, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olaylar gündemimizin, gönülümüzün tam ortasına oturabilir, Myanmar örneğinde olduğu gibi. İşte öyle oldu Suriye'de yaşananlar da. Komşu ülke olmasından dolayı etkisi de bize düşen sorumluluk payı da büyük oldu.

Komşumuz Suriye'de 2011 yılında iç savaş patlak verdi ve bir cuma günü masum insanların kimyasal silahlarla bombalanmasının ardından milyonlarca Suriyeli canını kurtarmak için en yakın komşusuna, Türkiye'ye sığındı. Türkiye'nin yapacağı iki şey vardı: Ya onca masum insanın alevler içinde kalışına gözlerini kapayıp kulağını tıkayacak ve kapılarını kapalı tutacak ya da tarih, kültür, komşuluk bağı ve hukuku olan bu mazlumlara kapılarını ve gönülünü açacaktı. Hem komşuluğun bize verdiği yükümlülük hem de mirasını devraldığımız kadim geçmişimizin genetiğimize

yüklediği diğerkâmlık çerçevesinde iç savaş mustaribi komşuya kapılarımız sonuna kadar açıldı. Açılan bu kapılardan girenlerin sayısı otuz yedi Avrupa ülkesinin kabul ettiği Suriyeli sayısından üç kat daha fazlaydı. Bu mağdur kardeşlerimize ülkemizin yaptığı maddi yardım da tüm dünyanın yaptığından yirmi katıydı. Resim çok netti: Suriyeliler konusunda sözde insan hakları ve demokrasi havarisisi kesilen Batı'nın politikası "Doğu, sınırlarınızı açın, sığınmacılar size gelsin ama Batı, sınırlarınızı kapatın, bize gelmesinler." mantığındaydı.

Türkiye, Suriyelilerin güvenli bir limanı oldu ve Nisan 2011'den bu yana ülkemize kayıtlı olarak giriş yapanların sayısı 3 milyonu aştı. Kayıt için gerekli evrakları almadan/alamadan ülkelerini terk etmek zorunda kalan ya da çeşitli nedenlerle kayıt dışı kalanlar da hesaba katılırsa bu sayının daha da büyük olduğunu tahmin etmek hiç de zor değil. Beklenmedik bir anda yoğun olarak ülkemize gelen Suriyeliler nasıl tanımlanacaktı? Uluslararası hukuk, olayın doğası, konjonktürü de içine alan tek bir tanımlama yapılamadı. Kimi göçmen, kimi mülteci, kimi de misafir dedi.

Misafir dendi zira iç savaşın bu kadar uzun süreceği tahmin edilmedi; tıpkı günlük hayattaki misafirlerimiz gibi belli bir süre kalır sonra giderler diye düşünülürdü. Göçmen dendi ve göç olgusu konuşuldu; zorunlu göç-gönüllü göç, iç göç-dış göç... Suriyeliler hangi göçmen grubun içinde yer alıyordu? Dış göçle zorunlu göçün keşimi. Yani ülke dışından olan ve savaş, kıtlık, salgın hastalık, can güvenliği gibi nedenlerle zorunlu olarak göç edenler. Mülteci dendi. Ne de olsa Suriye'den gelenler "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu" için vatandaşı olduğu ülkeye geri dönemeyen ve dönmek istemeyen kişiler tanımlamasına da girebilmekteydi. Hâlâ hangi isim daha uygun tam netleşmemiş olsa da bana kendi zaviyemden "misafir" hoş geldi.

Mülteci denince acınası bir durum, göçmen denince bir burukluk hissi vardır. Oysa misafir sıcak, sınımsız bir kelimedir. Belki de benim yetiştiğim kültürden kaynaklanır

bu sıcaklık. Misafir, Tanrı hediyesidir. Yenmez yedirilir. Başkôşeye oturtulur. Tabi ki umduğunu değil bulduğunu yiyecektir. Ama misafir her hâlükârda istenen bir şeydir, berekettir. O geldiği yere on rızıkla gelir, birini yer, dokuzunu ev sahibine bırakır. Evet, bazıları için gelip bir süre kaldıktan sonra gidecek kişidir, hatta başta niyet böyledir ama evdeki hesap her zaman çarşıya uymaz. Bugünün misafiri yarının komşusu, bugünün geçicisi yarının yerleşigi, kalıcısı olamaz mı? Olur, pek tabi ki olur, tarih bunun örnekleri ile doludur.

İç savaş nedeni ile ülkelerini bırakıp Türkiye'ye gelen Suriyelilerin %75'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Literatür, göçün kadınlaştığından bahseder. Göçün kadınlaşmasından kast edilen: Uluslararası göç sürecine bağımsız katılan kadınların sayılarının artması ve daha bağımsız hareket edebilmeleri sonucu göçmelerin yarısını oluşturur hâle gelmesidir. Yani son yarım yüzyılda göçte yaşanan en önemli değişimlerden birisi, kadının göçünün geçmişle karşılaştırıldığında daha çok olmasıdır. Kadınlar ailevi nedenlerle ve çalışma amaçlı göç edebildikleri gibi buldukları ülkede yaşanan savaş ve karşılaştıkları sömürü nedeniyle de zorunlu olarak göçe maruz kalırlar.

Suriye'den ülkemize göç edenlerin çoğunluğu kadındır ve kadınlaşan göçün en trajik nedeni olan savaş onları da göçe zorlamıştır. Göçün her türü kendi içinde bir dizi zorluklar, sorunlar içerir; hele savaş göçleri bunun en çetrefillisi, hazırlıksız ve bilinmeyene yolculuğudur.

Suriye'den gelen kadınların AFAD'ın verilerine göre %70'e yakını

okuma-yazma bilmeyen ya da ilk düzeyde eğitimi olan düşük eğitim profilli, mesleği olmayan kadınlar. Mesleği yok, eğitimi yok, çoğunun babası ya da kocası yok. Hangi cesaretle çıktılar bu yolculuğa. "Kadınlar zayıftır ama anneler güçlü." denir ya! Bu sözün haklılık payı olmasaydı bilinmeyene yolculuk etmeye nasıl cesaret ederdi 3 çocuğu ile Fatma, 4 çocuğu ile Muna, 6 çocuğu ile Raşa ve 1 çocuğu ile 19 yaşındaki Nadya? Suriye'den gelen birçok kadının eşi ya şehit düşmüş ya savaşmakta ya da kendisinden haber alınmayan bir vaziyettedir. Kendileri de Türkiye'de ya devletin barınma merkezlerinde ya da kentlerin arka mahallelerinde kötü koşullardaki kiralık evlerde genel olarak göçmenlikten, fakirlikten, cinsiyetten/kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarla baş etmek zorundalar.

Sosyolojik olarak göçün her türü uyum sorununu beraberinde getirir, isterse iç göç olsun. Kürt, Türkmen ve Arap etnik kökenlere ait Suriyeli göçmen kadınlar, kendilerini toplumdan izole ettikleri müddetçe yaşadıkları uyum sorunu derinleşecektir. Uyumu en iyi sağlayacak araçların başında dil gelmektedir. Suriyeli kadınlarla kurulan temas neticesinde 1970'lerden sonra Almanya'ya giden Türk kadınlarının yaşadığı sorun ve sendrom benzerliği dikkati çekmektedir. O yıllarda Türk kadınları kendilerini ifade edecek düzeyde Almanca bilemediklerinden Alman devleti ve milleti ile olan ilişkileri çocukları aracılığı ile yürütmüşlerdi. Karşılaştığımız pek çok Suriyeli ailede de aynı manzara söz konusudur. Uyum için bir diğer araç da paradır. Para kazanmanın en bilindik ve genel geçer yolu da eğitim ve meslek sahibi olmak-

tır. Suriyeli kadınların da eğitim ve mesleki yeterlilik profilleri düşüktür. Hatta aralarındaki az sayıdaki eğitilmiş ve meslek sahibi olanlarda bile dil sorunu olduğundan mesleklerini icra problemi yaşanmaktadır. Dil-eğitim-gelir, bunlar birbirlerini harekete geçirir. Bu noktada bir kısır döngü başlamaktadır: Ne kadar dil o kadar kazanç sağlama imkânı, ne kadar kazanç o kadar kendini eğitime imkânı, ne kadar eğitim o kadar sosyalleşip dil öğrenme imkânı zincirleme olarak devam edip gitmektedir.

Suriye'den Türkiye'ye sayıları çok olmasa da servet sahibi, varlıklı insanlar da gelmiştir. Bunlar en azından fakirlikten kaynaklanan sorunlarla karşı karşıya değildir. Ancak ülkemize gelen kadınların çoğu eğer kamp merkezlerinde değilse başta barınma olmak üzere beslenme ve giyim-kuşam gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilme sorunu yaşamaktadır. Birçoğu yıkık dökük yerleri kendilerine yuva yapmaya ve çocukları ile burada yaşamaya çalışmaktadır. En temel öz bakım ihtiyaçlarını ve çocuklarının ihtiyacını karşılamakta güçlük çekmektedir. Devletin, sivil toplum kuruluşlarının ve duyarlı halkın düzenli olmayan yardımları sayesinde ayakta kalma mücadelesi vermektedirler.

"Ele bakar" yaşamak ve buna zorunlu olmak insan onurunu zedeleyen bir yaşamdır. Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğunun eğitim ve mesleki beceri sorununun olması, gelir getirecek işlerinin olmaması onları yardımlarla yaşamak zorunda bırakmaktadır. En temel üretim araçları insan, para ve topraktır. Bir fabrikayı kurmak için bu üç unsur zorunludur ve bunların içinde de birinci sırada insan gelir. Bugün Çin'in ekonomik büyümesinin temelinde de insan kaynağı gelir. Bu

kapsamda bu kadınları ekonomik çarka dahil etmenin yollarını aramak hem ülke menfaatinde hem de insani bir yardımdır. Tüketen değil üreten, alan el değil veren el olma her normal insanın arzu edeceği bir yaşamdır.

Suriyeli kadınların çoğunluğunda savaş sonrası travma ile savaş sonrası strese ve depresyona dayalı psikolojik sıkıntılar olduğu gözlemlenmiştir. Savaş öncesi ve savaş sırasındaki iyi kötü hatıralarını, geçmişlerini bir kalemde geride

Sosyolojik olarak göçün her türü uyum sorununu beraberinde getirir, isterse iç göç olsun. Kürt, Türkmen ve Arap etnik kökenlere ait Suriyeli göçmen kadınlar, kendilerini toplumdan izole ettikleri müddetçe yaşadıkları uyum sorunu derinleşecektir.

bırakıp yeni bir hayatı bütün yok-sunluk ve bilinmezliğiyle birlikte omuzlamaya çalışmak, kadınlarda psiko-sosyal bozukluklara yol açmıştır. Onlara ayda bir yapılan kısa ev ziyaretlerinin ve ikram ettikleri bir fincan kahveyi içecek kadar zaman ayırmanın bile psiko-terapi etkisi yaptığı bilfiil görülmüştür.

Suriyeli kadınlar bahis konusu olduğunda erken evlilik ve çok evlilik gündeme gelir. Çok evlilik sosyokültürel toplum özelliklerinin

den kaynaklanmaktadır. Barınma merkezlerinde ve dışında yaşayan kadınlara evlilikle ilgili Türk medeni mevzuatı hakkında bilgiler verilmektedir. Ancak bu, kayda geçmeyen evliliklerin varlığını önlemede yeterli olamamaktadır. Yine yasada belirtilen yaştan erken evliliklerin suç olduğu ile ilgili de bilgiler verilmektedir. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir: Evlilik yaşı ile eğitim yüksekliği arasında doğrusal bir ilişki vardır. Eğitim, evlilik yaşını ileri çekmektedir. Dolayısıyla erken evlilik sorununun da eğitimle aşılma ihtimali yüksektir. Zira kendisi 14 yaşında evlenmiş iki kız annesinin, yapılan görüşmelerde kızlarını okutacağını ve 20 yaşından önce asla evlendirmeyeceğini söylemesi bu konuyla ilgili ümitvar olunabileceğini göstermektedir.

Suriyeli kadınlar, kendileri ile ilgili ev sahibi ülkede oluşturulan bazı negatif ön yargılardan rahatsızdırlar. Bunlardan birisi onların Türk aile yapısını bozacakları, gayri ahlaki sektör de denilebilecek fuhuş sektörünü yaygınlaştıracaklarının düşünülmesidir. Hacettepe Üniversitesinin yapmış olduğu bir araştırmaya göre Türkiye'ye gelip fakirlik nedeni ile bu sektöre malzeme olmuş Suriyeliye rastlanmamıştır.

Mevzu geniş, sorun derin ve çok boyutlu, yazılacak sayfa ise sınırlıdır. Bu nedenle Suriye'den gelen kadınların ancak birkaç sorununa değinmek mümkün olabilmektedir. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki dilini bilmediği ama merhame-tine güvendiği bir ülkeye sığınan, çocuklarına kol kanat geren, kocaman yürekleri ile göçü göze alabilen bu kadınlar Allah'ın yardımı, ülkemizin sağduyulu politikası, insanımızın gönül genişliği sayesinde birçoğu göçmen ama göçmeyen kadınlar olarak dimdik ayakta kalacaklar. ■

GÖÇMENLERİN TOPLUMSAL UYUMU VE SURİYELİ GÖÇMENLER

Doç. Dr. Sefer YAVUZ | Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Insanlık tarihine baktığımızda neredeyse her dönemde coğrafyada insanların ya da insan topluluklarının çeşitli nedenlere dayalı olarak yer değiştirdiklerini, başka ifadeyle, hicret veya göç ettiklerini görüyoruz. Bu bakımdan, insanlık tarihini “göçlerin tarihi” olarak isimlendirmek yanlış olmaz.

Ancak göç olgusu her ne kadar insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olsa da dünya toplumlarının gündemini önemli derecede meşgul etmesi modernleşme sonrası dönemlere rastlar. Çünkü göç ve beraberinde ortaya çıkan sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel sorunlar bu dönemden sonra ülkeler ve toplumlar için daha çok

önem arz eden bir hâl almaya başlamıştır. Bunun en önemli sebebi küreselleşme ile ulusal sınırların ortadan kalkması ve toplumların artık geçmişe göre bünyelerinde daha çok etnik ve dinî yapılar barındırmalarıdır. Başka bir ifadeyle günümüzde ülkeler çeşitli etnik kökene, milliyete ve ırka sahip insanlar ile yine çok çeşitli din, mez-

hep ve tarikata sahip toplulukları bünyesinde barındırmaktadır. Diğer taraftan ülkeler arasındaki göç, geçmişe göre daha kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Bu, herhangi bir göç durumunda toplumsal uyum noktalarının aynı şekilde çeşitlenmesini ve sayısının artmasını gündeme getirmekte, bu nedenle de günümüz toplumları, geçmiş toplumlara göre daha fazla ve çeşitli toplumsal uyum problemleriyle karşılaşabilmektedir.

Toplumsal uyumun çeşitli boyutlarından bahsedilebilir. Ancak hem göç eden birey ya da topluluk hem de göç alan toplum ya da ülke açısından öne çıkan boyutu sosyokültürel uyumdur. Sosyokültürel uyumun özü ise göç edenlerin sahip oldukları sosyokültürel yapı ile yani sahip oldukları dil, din, âdet, gelenek-görenek, töre, yaşam tarzı gibi değerler ile göçle gelip yerleştikleri toplumun hâlihazırda sahip olduğu sosyokültürel yapı arasındaki uyumsuzluklardır. Sosyokültürel uyum problemleri adı altında

Toplumsal uyumun çeşitli boyutlarından bahsedilebilir. Ancak hem göç eden birey ya da topluluk hem de göç alan toplum ya da ülke açısından öne çıkan boyutu sosyokültürel uyumdur. Sosyokültürel uyumun özü ise göç edenlerin sahip oldukları sosyokültürel yapı ile yani sahip oldukları dil, din, âdet, gelenek-görenek, töre, yaşam tarzı gibi değerler ile göçle gelip yerleştikleri toplumun hâlihazırda sahip olduğu sosyokültürel yapı arasındaki uyumsuzluklardır.

toplayabileceğimiz bu tür problemler, her göç olgusunda az veya çok görülür.

Bilindiği gibi yakın geçmişte ülkemiz, komşu ülke Suriye'den gelen önemli bir göç/sığınmacı dalgasına sahne olmuştur. Nisan 2011'de başlayan bu sığınmacı akını Kasım-Ocak 2017 verilerine göre 3 milyon 3 yüz bini aşmış görünmektedir. Ülkemiz bu bakımdan en çok Suriyeli göçmen kabul eden ülke konumunda olup ikinci sırada yaklaşık 1 milyon göçmen sayısı Lübnan gelmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bakınız; <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/04_12_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf. Erişim: 05.12.2017.)

Ülkemize sığınan göçmenler arasında neredeyse toplumun her kesiminden insanların yer aldığı söylenebilir. Bunlar arasında tüccar, esnaf, sermayesini Türkiye'de değerlendiren çok sayıda yatırımcı ve küçük işletmeci, öğretmen, öğretim elemanı da bulunmaktadır. Ancak önemli bir bölümü çocuk ve genç yaşta insanlardan meydana gelmektedir. Göçmenlerin bir bölümünün barınma, giyinme, eğitim gibi temel ihtiyaçları çeşitli kurum, kuruluş ve halk tarafından yapılan yardımlarla karşılanmaktadır. İlk yıllarda sadece ülkemizin Suriye sınırındaki şehirleri etkileyen bu göç dalgası, zamanla neredeyse bütün şehirlerde toplumsal hayatın bir parçası hâline gelmiş bulunmaktadır.

Sosyokültürel uyum sürecinde hem göç edenlerin hem de göç ettikleri toplumun sorumlulukları olduğu muhakkaktır. Göçmenlerin üzerine düşen kendi kültürlerinden kopmadan, dillerini, âdet ve geleneklerini unutmadan, dinlerini ve inançlarını koruyarak kısaca kimliklerini kaybetmeden en iyi şekilde uyum sağlamak iken toplumumuzun üzerine düşen ise bu yolda gerekli zeminin hazırlanmasıdır.

Suriyeli göçmenlerin yavaş yavaş toplumsal hayata katılarak kendilerine bir yer edinmeye başladıkları veya bu konuda bir arayış içinde buldukları gözlenmektedir. Şüphesiz bu süreçte birtakım sosyokültürel uyum problemleri ortaya çıkmaktadır. Uyum problemleri kapsamında ortaya çıkan sorun alanlarının çok çeşitli olduğu görülmektedir. Ancak meselelerin sosyokültürel boyutu dikkate alındığında yapılan gözlemlerde en fazla öne çıkan sorun alanlarının başında, eğitim ve öğretim, sağlık, barınma, kentsel yaşama uyum, kültürel gereksinimler, günlük ilişkilerde karşılaşılan ön yargılar, çok eşliliğin ortaya çıkması ve buna bağlı boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarı, dil sorunu geldiği görülmektedir. Ayrıca bu ve benzeri problemleri besleyerek daha da artmasına neden olan birtakım ekonomik problemlerden de bahsedilebilir. Bunların başında işsizlik, kiralardaki artışlar, enflasyon, kayıt dışı işçi çalıştırma gelmektedir.

Dinin pek çok sosyokültürel unsur arasında önemli bir yeri olduğu inkâr edilemez. Çünkü din pek çok kültürel unsuru etkiler. Aynı zamanda hicret ve göç gibi bir topluluk veya gruba aidiyetin son derece önem kazandığı durumlar-

da bütünleşme, asimilasyon, adaptasyon, hatta marjinalleşme, içe kapanma gibi sosyokültürel sorunların yaşandığı dönemlerde dinin önemi daha da artar.

Kaynağı ne olursa olsun, dinlerin ortak duygu ve değerler üretmedeki etkisine bağlı olarak kimlik oluşturma ve onu beslemedeki rolü göz ardı edilemez. Kendi sosyokültürel kimliğini oluşturamayan, benlik saygısı kazanamamış bir bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyokültürel değerlerine saygı duyması ve o toplumla barışık, uyum içinde bir sosyokültürel kimlik geliştirmesi beklenemez. Böyle insanların sahip olduğu sosyokültürel kimlikle içinde bulunduğu toplumda kendisine yer bulması mümkün gözükmediği gibi, bu bireylerin sosyokültürel uyumun önündeki en büyük engeller hâline gelmesi de son derece muhtemeldir.

Ülke olarak Suriyeli göçmenlerle ilgili problemlerin aşılması noktasında birtakım avantajlarımızın olduğu unutulmamalıdır. Öyle ki toplumsal uyum -başta da belirttiğimiz gibi- hem göç eden hem de göçle gelen toplumların sahip oldukları birtakım kültürel öğelerle ilgilidir. Eğer bu kültürel öğeler, yani toplumların sahip oldukları dil, inanç sistemleri, âdet, gelenek ve göreneklere, yaşam tarzı gibi birtakım unsurlar bir birine ne kadar yakın ya da benzer veya aynı kaynaklardan besleniyorsa toplumsal uyum süreci o derece sancısız olacaktır. Diğer taraftan bu öğelerdeki uyumsuzluğun niteliği ve çeşitliliği ne kadar fazla ise uyum problemlerinin çözümü de o derecede zorlaşacak, ayrıca daha fazla zaman ve çaba gerektirecektir.

Suriyeli göçmenlerle toplumumuzun sahip olduğu din birliği,

diğer taraftan dinin muhtevasını şekillendirdiği pek çok kültürel öge önemli ölçüde uyumaktadır. Çünkü din ortak duygu ve değerler üreterek toplumsal hayatı ve kültürel öğeleri şekillendirir. Bu durum, göçle ortaya çıkan sosyokültürel uyum problemlerinin çözümünde önemli avantajlar sağlamaktadır. Sahip olduğumuz ortak dinî kültür ve tarih dikkate alındığında Suriyeli göçmenlerin toplumsal uyumu ile ilgili olarak çözüm önerileri geliştirmek hiç de zor değildir.

Bu çabaların beslendiği en değerli uygulama şüphesiz Hicret'ten yaklaşık beş ay sonra Peygamberimizin (s.a.s.) Medine'de gerçekleştirdiği "Ensar ve Muhacir" uygulaması olacaktır. Mekkeli müşriklerin zulüm ve baskılarla birlikte uyguladıkları ambargoya dayanamayan ve hicret kararı alan Müslümanlar, bütün mal varlıklarını geride bırakarak Medine'ye göç etmişlerdi. Daha sonra bu Müslümanlar "Muhacirler" olarak isimlendirildiler. Medine'de göçle gelen Müslümanları karşılayan, onlara kucak açan Müslümanlara ise "Ensar" ismi verildi. Peygamber (s.a.s.) yaklaşık 90 Müslüman'ı Ensar ve Muhacir olarak kardeş ilan etmişti. Bilindiği gibi bu kardeşlik çok ileri derece birtakım yardımlaşma ve paylaşımları içermekteydi.

Netice itibarıyla, Ensar-Muhacir örneğinde olduğu gibi, ülkemizdeki göçmenlerin sosyokültürel uyumu sürecinde din birliğinden kaynaklanan potansiyel değerlendirilerek, dinin ortak duygu ve değerler üretmedeki ve kimlik oluşturmadaki işlevi harekete geçirilerek daha etkili ve daha anlamlı çözüm önerileri üretilebilir. ■

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI VE GÖÇMENLERE YÖNELİK HİZMETLER

Bayram DEMİRTAŞ | Diyanet İşleri Uzmanı

Insan, göçmen bir varlıktır diye tanımlansa yanlış olmaz. Zira İslam düşüncesinde dünya, geçici bir sürgün yeridir. “Senin kalbinden sürgün oldum ilkin.” der, Sezai Karakoç. Bu göçün açtığı kapanmayan yaralar “Dönüş yalnız banadır.” (Hac, 22/48.) ayet-i kerimesini hatırladıkça şifa bulur. Kültürümüzde “Ölüm Allah’ın emri, şu ayrılık olmasa!” şeklinde özetlenen bir acıdır ayrılık, sürgün veya göç.

Göç, tarihin her döneminde var olmakla birlikte, bu olgu dünya üzerinde son yıllarda birçok faciyanın, küresel sınavın adı olmuştur. Bazı ülke halkları neredeyse tama-

men mülteci durumuna düşmüş; milyonlarca insan, ülkeleri içinde yer değiştirmek veya farklı diyarlara göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte yollarda yiten hayatlar, denizlerde kaybolan umutlar, bugünü ve geleceği kararan çocuklar bütün insanlığın vicdanını yaralamaktadır. Gelişmiş ülkelerin, göçlere sebep olan savaşlar karşısında takındıkları duyarsız tavır kadar ülkelerine sığınmaya çalışan kitlelere karşı tutumları da “insan hak ve hukukuna saygılı” gibi birçok etiketi tüm dünyada tartışmaya açmıştır.

Bu bağlamda ülkemiz zorlu bir süreçten geçmiş ve başarılı bir sınav vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı

da ilgili kurum, kuruluş ve STK’ler ile birlikte “kalbinde merhamet adlı bir çınar” olan ülkemiz insanının şefkat elini muhacire ulaştırma sürecinde her zaman aktif rol almıştır.

Suriye’de yaşanan çatışmalar, II. Dünya Savaşı’ndan beri görülmeyen zorunlu bir göç hareketine neden olmuştur. Bu süreçte açık kapı politikası uygulayarak sığınacak bir yer arayan her mazluma yurt olan Türkiye, 3,5 milyona ulaşan misafiriyle dünyada mültecilere ev sahipliği yapan belli başlı ülkelerden biri olmuştur.

Suriyeli mültecilerin gelişi ile öncelikle on ilde kamplar kurul-

muştur. Bugün itibarıyla kamplar Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin ancak % 7'sini barındırmaktadır. Geri kalan çoğunluk kendi imkânları ve çeşitli yardımlarla yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Başkanlığımız göçmenlere yönelik çalışmaları daha sistematik, etkin ve verimli yürütmek amacıyla "Göç ve Manevi Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı" nı kurmuş, merkezde çalışma grupları oluşturmuş, taşra teşkilatı için de bu amaçla genelge ve yönerge yayımlamıştır. Buna bağlı olarak göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerin başında gelen Gaziantep ilinde "Koordinatör Müftülük Merkezi" ve her bir kamp merkezi için "Koordinatör Din Görevlisi" görevlendirilmiştir. Ayrıca bütün illerde göçmenlere yönelik faaliyetlerin koordinasyonundan sorumlu personel belirlererek eğitime alınmıştır.

Bu kapsamda barınma merkezlerinde açılan mescit ve camilerde din görevlileri istihdam edilmiş, ihtiyaç duyulan yerlerde hutbelerin Arapça-Türkçe okunması sağlanmıştır.

Başkanlığımız tarafından ilk günden itibaren göçmen çocukların eğitim hayatına katılması yönünde adımlar atılmıştır. Bu kapsamda geliştirilen bir proje ile Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğinde 18 okulda 13.000 Suriyeli öğrenciye kendi dilinde eğitim imkânı sunulmuştur. Göçmen çocukların okulaşması anlamında örnek olan bu projenin de katkısıyla bugün tüm çocukların okula devamını sağlayacak önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ayrıca Kur'an kurslarımızda göçmenlere yönelik özel sınıflar

oluşturulmuştur. Bugün itibarıyla 817'si hafızlık olmak üzere 6.567 Suriyeli öğrenci Kur'an kurslarımızda devam etmektedir.

Yayın alanında, Türkiye'ye sığınmak zorunda kalanların ele alındığı 52 bölümlük 'Muhacir' programı ve Suriyeli göçmenlerin hikâyelerinin anlatıldığı 5 bölümlük "GöçErken" belgeseli TRT Diyanet ekranlarında seyirciyle buluşan önemli yapıtlar arasındadır. Bu konu Başkanlık

Başkanlığımız tarafından ilk günden itibaren göçmen çocukların eğitim hayatına katılması yönünde adımlar atılmıştır. Bu kapsamda geliştirilen bir proje ile Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğinde 18 okulda 13.000 Suriyeli öğrenciye kendi dilinde eğitim imkânı sunulmuştur.

sürekli yayınlarından aylık dergi ve eklerinde de belirli aralıklarla dosya şeklinde incelenmiştir. Göçmenlerin dinî yayın ihtiyacını karşılamak amacıyla Kur'an-ı Kerim, Elif-Bâ ve dinî içerikli yayınlar Türkçe ve Arapça olmak üzere ilgililere ulaştırılmaktadır. Bu kapsamda, "İnancım", "İbadetim", "Ahlakım" ve "Peygamberim" isimli kitaplar ve çeşitli broşürler de göçmenlere yönelik Arapça olarak basılmıştır.

Başkanlığımız, Türkiye Diyanet Vakfı iş birliğiyle göçmenlere yönelik çeşitli yardım kampanyalarına da öncülük etmiştir. Bu kapsamda 2012'de "Şimdi Suriye'ye Yardım Zamanı", 2015'te "Şimdi Türkmenlere Yardım Zamanı", 2016'da "Yaraları Sarma Zamanı", 2017'de "Halep'te İnsanlık Ölmesin" kampanyaları yürütülmüştür. Özellikle Ramazan ayında ve vekâletle kurban organizasyonunda göçmenler unutulmamıştır. Yurt çapında gerek barınma merkezlerinde gerek göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim bölgelerinde kardeşlik temalı iftar programları düzenlenmiştir.

Göçmenlere yönelik çalışmalar yalnızca yurt içi ve Suriyeliler ile sınırlı değildir. Bayırbucak Türkmenleri, Doğu Türkistanlı Göçmenler, Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Eritre ve Arakanlı göçmenler de yardım kampanyalarında gözetilen kardeşlerimiz arasında yer almıştır.

Başkanlığımızın bu bağlamda yaptığı belki de en önemli katkı ülkemiz kamuoyunda, milletimizin vakarına yakışır şekilde birlikte yaşama ve yardımlaşma şuurunun diri tutulmasıdır.

Bu kapsamda yapılan çalışmalar arasında, Fırat Kalkanı bölgesinde terör örgütleri tarafından tahrip edilen 110 caminin inşaa ve imarını, ayrıca bölgede 1326 yerel din görevlisine eğitim verilerek istihdam edilmelerini de saymak gerekir. Aynı şekilde Suriye içerisinde oluşturulacak güvenli bölgelerde bütün din hizmeti ve din eğitimi çalışmalarının koordinasyonuna da Başkanlığımızca devam edilecektir. ■

PROF. DR. İHSAN ÇAPCIOĞLU: “Türkiye Ensar-Muhacir kardeşliğinin modern zamanlarda da yeniden üretilebileceğini kanıtladı.”

Tarihsel süreç içerisinde farklı zaman ve mekânlar da insanlığın gündemini meşgul eden göç, hâlen bir realite olarak gündemimizde. Göç nedir, insanlar neden göçerler?

Göç, insanlık tarihi kadar eski sosyolojik olgulardan biridir. “Göç” olgusunu biz en genel anlamıyla insanların coğrafi anlamda yer değiştirmesi için kullanıyoruz. Bu bağlamda göç, bir bölgeden başka bir bölgeye, bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya insanların bireysel ya da kitlesel olarak naklini ifade eden bir kavramdır. Sosyolojide göçe etki eden pek çok etmenden söz edilir. Bunların başında insanların her açıdan daha iyi bir yaşama kavuşabilme beklentisi gelir. Çünkü insanlar, göç edeceği mekânda bulunduğu ortamdan daha iyi, daha rahat, daha huzurlu bir ortamın kendisini beklediğini düşündüğü için böyle bir yolu tercih eder. İnsanları göçe yönlendiren savaş, afet, deprem, yangın ve sel gibi zorunlu nedenler olabilir. Bunlara eğitim ve sağlık gibi sosyal nedenler ile savaş gibi siyasi nedenler de eklenebilir. Kısaca insanlar güvenliğini, sosyal refahını temin eden hususların ortadan kalkması durumunda buldukları yerde kalmak istemezler ve orayı bir şekilde terk etmenin yollarını ararlar. Böylece onlar, öncelikle kendilerini güvende hissedebilecekleri ve zamanla kazanımlarını geri alabilecekleri yerlere yönelmiş olurlar.

Sosyolojik olarak göç olgusu hem imkân hem sorun olarak değerlendirilmektedir. Siz göç olayını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Göç, esasında sebepleri açısından bakıldığında öncelikle toplumsal bir sorundur. Çünkü insanlar bir yerden başka bir yere genellikle zorunlu sebeplerden dolayı göç ederler. Biz buna sosyolojide göçün “itici” sebepleri diyoruz. Ancak göç edilen mekân açısından baktığımızda, karşımıza onun başka bir boyutu daha çıkıyor: “çekici” sebepler. Bu anlamıyla göçün, aynı zamanda

bir imkân olduğunu görüyoruz. Çünkü göç sürecinde insanlar yaşadıkları sorunlardan kurtulmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek umuduyla hareket ederler. Gerek ülkemizde gerekse diğer dünya ülkelerinde iç ve dış göçlere baktığımızda genellikle imkân boyutunun öne çıktığını görürüz. Bilindiği gibi tarihte insanların kitleler hâlinde yer değiştirmelerinin ilk örneği Kavimler Göçü’dür. Bu ilk örnekte de Çin İmparatorluğu’nun baskılarından kaçan insanlar daha iyi bir yaşam umuduyla batıya doğru yönelmişlerdir. Dolayısıyla erken dönemden itibaren yaşanan göçlerin hemen hepsinde insanların zorunlu sebeplerle yer değiştirme ve daha

iyi imkânlar elde etme düşüncesiyle hareket ettiklerini görebiliyoruz. Bu bağlamda göç hem sorun hem de imkân boyutunu içinde barındıran, sosyolojik anlamda zıtlıklar içeren çift boyutlu dikotomik bir olgudur diyebiliriz.

Sosyal değişimin dinamiği ve toplumsal bütünleşmenin aracı olarak da görülen göçün etkileri sizce nelerdir?

Sosyo-ekonomik ve kültürel değişimin yanı sıra toplumsal bütünleşmenin de bir aracı olarak işlev görebilen göç olgusuna, sebepleri üzerinden baktığımızda, gerek göçmenler gerekse göç edilen bölge ya da ülke açısından bireysel olduğu

kadar toplumsal kazanımlar elde etme imkânının olduğu söylenebilir. Göçmenler açısından bu imkânlar, genellikle eğitim ve sağlık alanlarındaki beklentilere odaklanmaktadır. Çünkü insanlar, kendileri için olmasa da kendilerinden sonraki nesiller için daha iyi bir yaşam umudunu hep beslemişlerdir. Bu umudun içerisinde eğitim önemli bir yer tutar. İnsanlar çocuklarının daha iyi eğitim alabileceği ortamlara kendi imkânlarını bir yerde azami ölçüde kullanarak göç etmeyi tercih ederler. Gelecek nesillerin daha iyi bir yaşama kavuşması beklentisiyle yapılan göçlere baktığımızda, buldukları ortamda sosyo-ekonomik ve

Muhacirler açısından bir kurtuluşa dönüşen Hicret, sadece İslam tarihinde değil, dünya tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Çünkü aynı inanca mensup insanların yanında, farklı inanç ve kültürlerden insanlar da burada buluştular.

kültürel açıdan huzurlu bir yaşam umudu kalmayan insanların, kendilerini daha iyi imkânların beklediğini düşündükleri ortama yönelindiklerini görüyoruz. Bu durumda, toplumsal şartlar insanları göçe zorlamış olur. Bu bağlamda Türkiye özelinde mevsimlik göçün tipik örneklerinden biri olan tarım ve turizm sektörlerinde çalışan insanların hareketliliğinden de bahsetmemiz gerekir. Nitekim onlar, geçici de olsa iş bulma umuduyla tarım sektörü için bölgeler arasında, turizm sektörü içinse kırdan kente göç etmeyi tercih etmişlerdir. Bilindiği gibi insanların yer değiştirmesi, genellikle kırsaldan kentsel bölgelere doğru olur. Çünkü kentte, sadece eğitim ve sağlık sektörü bakımından değil, aynı zamanda insani ve kültürel sermayeye erişim bakımından da çeşitli fırsatlar sunulur. Esasen insanlar, bütün bunları hayal ederek yer değiştirmeyi tercih ederler. Bu nedenle kentler, özellikle ülkemizde sürekli genişleyen mekânlardır. Bunun örneklerini pek çok kentimizde görmekteyiz. İstanbul'a ya da Ankara, Bursa, Antalya, Adana ve Mersin gibi Türkiye'nin önde gelen kentlerine baktığımızda, yoğun göçlerle birlikte yıllar içinde bu kentlerin nüfusunda orantısız artışların yaşandığını gözlemliyoruz. Bu durum, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan kentlerin dokusunun hızla değişmesine yol açmaktadır.

İslam tarihinde takvimin de başlangıcı kabul edilen Hicret olgusuyla karşılaşıyoruz. Müslüman toplum-

ların zihinlerinde göç ve göçmenliğe karşı ihtimam ve hassasiyet oluşturan bu bilincin bugün şahit olduğumuz göçe iyileştirici etkisi nedir?

Hepimiz biliyoruz ki Hicret'le Müslümanlar inançlarını daha iyi yaşayabilecekleri bir ortama doğru yönelmişler ve Hz. Peygamber'in tavsiyesi ile Mekke'den Medine'ye göç etmeyi tercih etmişlerdi. Müslümanlar, Medine'ye geldiklerinde onları coşkuyla karşılayan başka bir Müslüman toplulukla karşılaştılar ve burada "Ensar Muhacir Kardeşliği"nin ne olduğunu hicret eden Müslüman kardeşleriyle ekonomik ve kültürel varlıklarını, yani her türlü imkânlarını sınırsızca paylaşarak gösterdiler. Bu yönüyle Muhacirler açısından bir kurtuluşa dönüşen Hicret, sadece İslam tarihinde değil, dünya tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Çünkü aynı inanca mensup insanların yanında, farklı inanç ve kültürlerden insanlar da burada buluştular. Bilindiği gibi o dönemde Medine'de Müslümanların yanı sıra Hristiyanlar, Yahudiler, müşrik Araplar gibi topluluklar da vardı. Hicret bu bağlamda birlikte yaşama tecrübesinin de önemli bir örneğini oluşturdu. Böylece kültürel çeşitlilik ve temel insan hakları güvence altına alındı ve güvene dayalı bir toplumsal yaşam ortamı tesis edilmiş oldu. Hicret örneğinde görüldüğü gibi, göç tecrübesi, yaşadıkları ortamda katlanılamayacak ölçüde zorluklarla karşı karşıya kalan insanlar açısından ruhsal, zihinsel, fiziksel, sosyal, kültürel pek çok anlamda

rahatlatan bir özelliğe sahiptir. Toplum olarak Hicret tecrübesinden miras kalan kardeşliğin izlerini Suriyeli göçmenleri ülkemize kabul ettiğimizde gözlemleme imkânı bulduk. İslam medeniyetinin oluşturduğu bu kardeşlik ruhu, göçün beraberinde getirdiği birçok sorunun üstesinden rahatça gelebilmemizi sağladı. Böylece Türkiye Ensar-Muhacir kardeşliğinin modern zamanlarda da yeniden üretilebileceğini kanıtlamış oldu.

Türkiye, tarihinde görmediği ölçüde bir hareketliliğine ev sahipliği yapıyor ve şu anda dünyada en çok göçmen barındıran ülkemiz. Böylesi bir göç hareketliliğinin ülkemiz için anlamı nedir?

Sizin de belirttiğiniz gibi ülkemiz dünya tarihinde bir örneği daha olmayan kitlesel bir nüfus hareketliliğine şahit oluyor. Elbette bu, zorunlu sebeplerle gerçekleşen bir göç tecrübesi ve bu tecrübenin itici gücü maalesef komşumuz Suriye'deki iç savaş. İnsani, sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda hiçbir imkânın artık elinde olmadığını ve yaşadıkları topraklarda yaşam umudunun kalmadığını düşünen bu insanlar, bir kurtarıcı el arıyorlar. Türkiye bu anlamda onlar için sığınabileceği güvenli bir kucak, güvenli bir liman olarak karşılıyor. Türkiye'nin maruz kaldığı bu kitlesel hareketlilik, pek çok sorunu beraberinde getirmekle birlikte, özellikle insani ve kültürel anlamda son derece besleyici bir tecrübeye de aracılık ediyor. Bundan birkaç yıl önce bir Avrupa Birliği projesinde görev almıştım. Budapeşte'de evsizlerle ilgili kuruluşları ziyaret ettiğimizde, onlar da bize Türkiye'deki evsizleri sordular. Biz de dedik ki: "Türkiye'de evsizlere çok büyük imkânlar sağlanıyor. Aynı zamanda biz Suriye'den gelen kardeşlerimize evlerimizi açtık, onlar için ülkemizin imkânlarını seferber ettik ve 3,5 milyondan fazla kardeşimizi misafir ediyoruz." Onlar bunu anlaşılması zor bir tecrübe olarak gördüklerini ve kendilerinin Budapeşte'de 10 bin civarındaki evsive destek olmakta zorlandığını ifade ettiler. Ayrıca gözlemlerimiz sırasında metroda yatan,

kendilerine yer altında küçük bir yer bulup sığınmaya çalışan insanlara şahit olduk. Dolayısıyla Türkiye'nin misafirperverliği ne kadar övülse azdır.

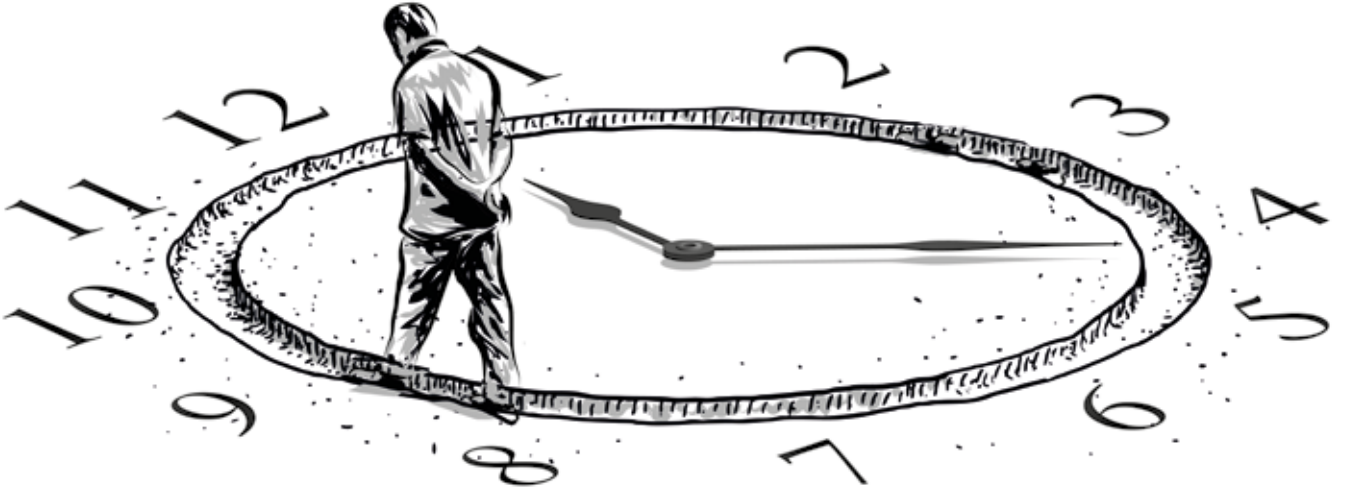
Ülkemiz nüfusunun %5'i göçmenlerden oluşuyor. Bu demografik hareketliliğin ülkemize kültürel anlamda etkileri ve katkıları nelerdir?

Bu demografik hareketliliğin kültürel anlamda bize katkıları olduğu kanaatindeyim. Çünkü farklı bir kültürle karşılaşan milletler kendi kültürel dinamikleri ile yeniden yüzleşme imkânı bulurlar. Türk kültürü bu anlamda tecrübeli bir kültür; farklı kültürlerle karşılaştığı ortamda mutlaka kültürel anlamda beslenmiş, farklı milletlerin kültürünü de beslemiştir. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Göç edilen yere göç eden kişiler farklı bir kültür taşıyor ve o kültür göç edilen yerin kültürüyle buluştuğunda yeni bir kültürün mayalanmasına da uygun bir ortam oluşturur. Bu durum, her iki kültüre de kültürel anlamda farklı bir renk, bir zenginlik, bir çeşitlilik katar ve yaşanan ortamın kültürel canlılığına da olumlu etkisi olur. Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin de burada gerek dil gerekse kültür yakınlığından dolayı hem bizim kültürümüzden büyük ölçüde faydalandıklarını hem de kültürel açıdan bize katkıda bulduklarını görüyoruz. Elbette kısmen kültür farklılığından kaynaklanan kısmen de başka sebeplerle ortaya çıkabilecek münferit birtakım olaylar zaman zaman medyaya yansıyor. Ancak ülkemizde göçmenlere yönelik genel itibarıyla bir kabullenmenin söz konusu olduğunu görüyoruz. Bu, bir kültür alışverişi, kültürlenme ve kültürleşme sürecidir esasında. Kültürel zenginliğimizi, çeşitliliğimizi arttıracak; aslında aynı dine inanan farklı milletlere mensup insanlar olmanın bizzat sosyal yaşamdaki pratiğidir bugün yaşadığımız. Suriyeli göçmenler tecrübesi, ümmet olarak kardeş olduğumuzun, kardeşliğin modern zamanlarda da yeniden üretilebileceğinin ve yaşanabileceğinin somut bir göstergesidir.

İlk, orta, lise öğrenimini ve hafızlığını Kastamonu'da tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesinde ilahiyat alanında lisans ve din sosyolojisi alanında yüksek lisans eğitimi almıştır. Aynı üniversitede, "Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık İlişkisi" başlıklı teziyle 2008 yılında doktorasını tamamlayan Çapcıoğlu; Almanya, Avusturya, Macaristan, Slovakya ve Kazakistan'da proje ve araştırma amaçlı akademik faaliyetlerin yanı sıra misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Çapcıoğlu, hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve Fakülte Dekan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeyde yayımlanmış çok sayıda makalesi, bildirisi ve kitabı bulunan Çapcıoğlu'nun çalışmaları; bilgi, kültür, din ve değerler sosyolojisi alanlarında yoğunlaşmaktadır.

İSLAM DÜŞÜNÇESİNDE DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Allah, evren ve insanın birbirlerine olan konumlarında bir değişimin olması söz konusu değildir. Allah, yaratıcı; evren ve insan ise yaratılmıştır. İncanın muhatabı olan insan özelden meseleyi ele aldığımızda, kişiden kişiye birtakım değişiklikler bulunsa bile ilk insan Hz. Adem, insan olmak bakımından neyi ifade ediyorsa bugünün insanı da aynıdır.

Değişim ve Süreklilik İkilemi

Varlıklar âlemindeki değişim ve süreklilik, insanoğlunun zihnini her dönem meşgul etmiştir. Süreklilik içinde değişim ya da değişime rağmen bir süreklilik nasıl gerçekleşmektedir? Söz gelimi, geçen yıllar zarfında bir insanda değişen ve aynı kalan nedir? Diğer bir deyişle zamanın ilerlemesi ile birlikte üzerinde değişiklik olduğunu bilmemize ve kabullenmemize rağmen bir insanın aynı insan olduğunu düşünmemizi sağlayan ve

ona aynı insan olarak muamelede bulunmamızı gerektiren süreklilik nereden kaynaklanmaktadır? Öte yandan zaman ve mekân unsurlarının bu süreklilik ve değişimdeki payı nedir? Zihinsel olarak bile olsa parçalanabilir olması dolayısıyla zaman ve mekân parçacıkları bizzat değişimi meydana getirirken bu parçacıkların peş peşe eklenebilme imkânını içinde barındırması sürekliliği oluşturmaktadır. Öyleyse değişimi meydana getiren ile değişime konu olan ve sürekliliğin sağlanmasını sağlayan aynı zaman

ve mekân unsurları değil midir? Bu takdirde zaman ve mekân, kapsadıkları nesnelerin hem sürekliliğinin hem de değişiminin nedeni olmaktadır. Acaba bütün bunların üstünde anılan değişim ve sürekliliği meydana getiren daha üst bir belirleyici asıl neden olamaz mı?

Değişen İnsan Değişmeyen İnsanlık

İslam düşüncesinde insan, 'ben' diye işaret edilen, beş duyu ile kavranabilen ve ruh ile desteklenmiş bulunan bedendir. Nitekim insan

“Ben; yemek yedim, su içtim, hasta oldum, dışarı çıktım, içeri girdim.” derken ruh ile birlikte bulunan ve duyular ile kavranabilen bedenine işaret etmekte veya bedenini kas-tetmektedir. Ancak insanın bedeni sürekli değişime konu olduğundan onun bir değişmeyen yönünün bulunması zorunluluk arz etmektedir. Aksi takdirde zaman içinde bedeninde meydana gelecek değişiklikler onu başka bir varlık olma-ya götürür. İnsanın bu değişmeyen ve sürekli aynı kalan yönüne insanlık denilmiştir. Söz konusu bu insanlığın değişmeyeceği yani süreklilik arz edeceği kabul edilmiştir. Bu durumda ‘ben’ diyen kişi, aslında bedeninin temsil ettiği insanlığın işaret etmektedir. Çünkü belli bir şekli ve hacmi bulunan beden, anbean yenilediğinden zaman içinde değişiklik göstermektedir; buna karşın insanlık, zaman ve mekâna göre asla değişim kabul etmemekte, ömrün başlangıcından sonuna kadar aynı şekilde varlığını sürdürmektedir. Bundan dolayıdır ki kişi hakkında hüküm verirken değişen bedeni değil değişmeyen insanlığı esas alınır. Çünkü bir kişide değişmeden devam eden yegâne unsur, onun insanlığıdır. Ama aynı zamanda değişen bedenine göre de insan için yeni hükümler tesis edilmesi zorunluluk arz eder. Söz gelimi insan belli bir yaştan sonra çalışma hayatına başlarken yine belli bir yaştan sonra çalışma hayatına son verilir. Evlilikler, dinî emirlerin uygulanması, toplum ve devlet tarafından yüklenen ödev ve görevler hep kişinin yaşına yani bedensel değişimine göre belirlenir ve uygulanır.

Sabit İnanç Değişken Yorum

İnanç, kişinin evrenin bir yaratıcısı

ve yöneticisinin olduğu bilincine varması ve evrenin bir parçası olan kendisinin insan olma vasfıyla O’na ait ve muhtaç olduğunu bilmesidir. Bu yüzdendir ki “Kendini bilen Rabbini bilir.” denilmiştir. Öyleyse inanç öncelikle kişinin kendi varlığının farkına varması, buradan hareketle yaratıcısını bilmesi ve O’na olan şükran görevini

Özde bir farklılık olmadığına göre inançta da bir farklılığın olması söz konusu değildir. Öyleyse Hz. Adem’den bugüne inanç esasları hususunda bir farklılık veya değişme yoktur ancak bu inancın zamana ve mekâna bağlı olarak anlaşılması, anlatılması ve izah edilmesinde birtakım değişimlerin olması inkâr edilemez bir gerçekliktir.

nasıl yerine getireceğini düşünmesidir. Bu takdirde inançta bir değişim ve dönüşümden bahsetmek mümkün değildir. Allah, evren ve insanın birbirlerine olan konumlarında bir değişimin olması söz konusu değildir. Allah, yaratıcı; evren ve insan ise yaratılandır. İnanç muhatabı olan insan özelinden meseleyi ele aldığımızda, kişiden kişiye birtakım değişiklikler bulunsa bile ilk insan Hz. Adem, insan

olmak bakımından neyi ifade ediyorsa bugünün insanı da aynıdır. On dört asır önce “(Ey Peygamber) Onlara de ki: Ben ancak sizin gibi bir insanım, bana ilahınızın tek bir ilah olduğu vahyolunuyor.” (Kehf, 18/110.) buyruğuna muhatap olan Hz. Muhammed (s.a.s.) ile bugünün insanı arasında insan olmak bakımından bir farklılıktan bahsedilemez. Özde bir farklılık olmadığına göre inançta da bir farklılığın olması söz konusu değildir. Öyleyse Hz. Âdem’den bugüne inanç esasları hususunda bir farklılık veya değişme yoktur ancak bu inancın zamana ve mekâna bağlı olarak anlaşılması, anlatılması ve izah edilmesinde birtakım değişimlerin olması inkâr edilemez bir gerçekliktir.

İslam itikadının temel kaynağı semavi bilgidir. Şu kadar var ki bu semavi bilginin ilk geldiği yer olan Mekke ve Medine çevresinde kazandığı anlam ile İslam coğrafyasının genişlemesine bağlı olarak mesala Irak bölgesinde kazandığı anlam aynı olmamıştır. Zira her ne kadar somut gerçekliği ifade ettiği için ibadet gibi uygulama konusu olan hususlarda bir anlam değişimi söz konusu olmasa bile itikat gibi soyut gerçekliklerin anlaşılmasında kültürel ortamın değişiminden kaynaklanan farklılıkların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Yunan, Hint ve İran kültür havzalarının keşim noktasında bulunan Irak bölgesinde, Hicaz bölgesine göre soyut düşünce daha yaygın ve karmaşık olduğundan Allah-Âlem tasavvuru, ahiret ve görünmeyen varlıklar, Allah-insan ilişkisi gibi soyut konuların bu bölgede daha farklı anlaşılması ve ifade edilmesi bu durumun doğal sonucudur. İslam tarihinde Allah-insan ilişki-

si bağlamında kader ve Allah tasavvuru bağlamında ilahî sıfatlar konusunun ilk defa bu bölgede ortaya çıkmış ve tartışılmış olması bu açıdan anlamlıdır. Çünkü farklı kültürel, sosyal ve coğrafi yapı kendine uygun soyut anlam dünyasını oluşturur. Sonuç olarak, İslam itikadının ana çerçevesini oluşturan temel esaslarda bir değişim söz konusu olmasa bile bu esasların anlatımı ve izahında bir farklılığın olması kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bu yüzden olacaktır ki Müslümanlar, Irak coğrafyasına geldiklerinde inançlarını ifade etme aracı olarak kelim ilmi gibi bir ilim dalının oluşmasını sağlamışlardır. Sonuç olarak her ne kadar Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, ahiret gününe ve hayır ve şerriyle kade-re iman şeklinde netleşmiş ve kesinleşmiş olan altı iman esasının özünde bir değişim söz konusu olmamakla birlikte, bu esasların ifade ve izahı zamana ve mekâna göre farklılıklar arz edebilmiştir. Nitekim bu farklılığı veya değişimi, dönem dönem yazılan akait metinlerinde ve kelim kitaplarında görmekteyiz.

Değişken Hayat Dinamik Fıkıh

İnsanın toplum içinde yaşayan fert olması dolayısıyla din, sadece bireysel planda yaşanan değil toplumsal boyutu da olan bir uygulamadır. Toplumsal boyutta insan iki şeyle karşı karşıyadır: Çatışma ve dayanışma. Bu çatışma ve dayanışma, zamanın ve mekânın akışındaki değişimden kaynaklanır. Ancak insan, yaratılışı gereği sürekli bir düzen arayışı içindedir. Bu düzenin kurulabilmesi, söz konusu çatışma ve dayanışmanın zamanın ve mekânın akışına göre sabit, sürdürülebilir ve üzerinde

uzlaşmış kurallara bağlanması ile ancak mümkün olur.

Dinî planda bu kurallar, Allah tarafından düzenlenir ve peygamberler aracılığı ile bildirilir. Ancak bu kuralların hayata uygulamasında değişim ve süreklilik dengesinin gözetilmesi gerekir. Değişim ve süreklilikten birisi lehine bozulma, haksız ve adaletsiz uygulamalara sebebiyet verir. Uygulama noktasında bu dengeyi sağlayacak olan mekanizma, dinin pratik boyutunu temsil eden veya pratik hayattaki karşılığı olan fıkıh ilmidir. Bu yüzden fıkıh ilmi, hayatın değişkenliği karşısında sürekli dinamik olmak zorundadır.

Bu uygulamalarda ölçü, bizzat Hz. Peygamber'in (s.a.s.) belirlediği çerçeve ve usuldür. İnsan olma özelliği ve insanlarla birlikte yaşama zorunluluğu bu konuda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) örnek olmasını sağlamıştır. Zaten İslam inancında peygamberin insan olarak gönderilmesindeki hikmet de bu olsa gerektir. Uygulamada ikinci bir örnek ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) övdüğü ilk üç nesildir. Onların dinî delilleri anlama ve bu delillerden çıkarılan hükümleri uygulama hususunda yaşadıkları ve ortaya koydukları tecrübe bugün için de dikkate alınacak değerdedir.

Hz. Peygamber'i (s.a.s.) takip eden ilk üç neslin, dinî hükümlerin oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir görev ifa ettikleri inkâr edilemez bir gerçektir. Nitekim onun uyguladığı dinî hükümleri öncelikle ilk nesil olan sahabe ile onları takip eden sonraki iki nesil korumuş ve kollamıştır. Çünkü bu hükümler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz, fiil ve onaylamalarından (takrir) oluşuyordu. Zaten ona

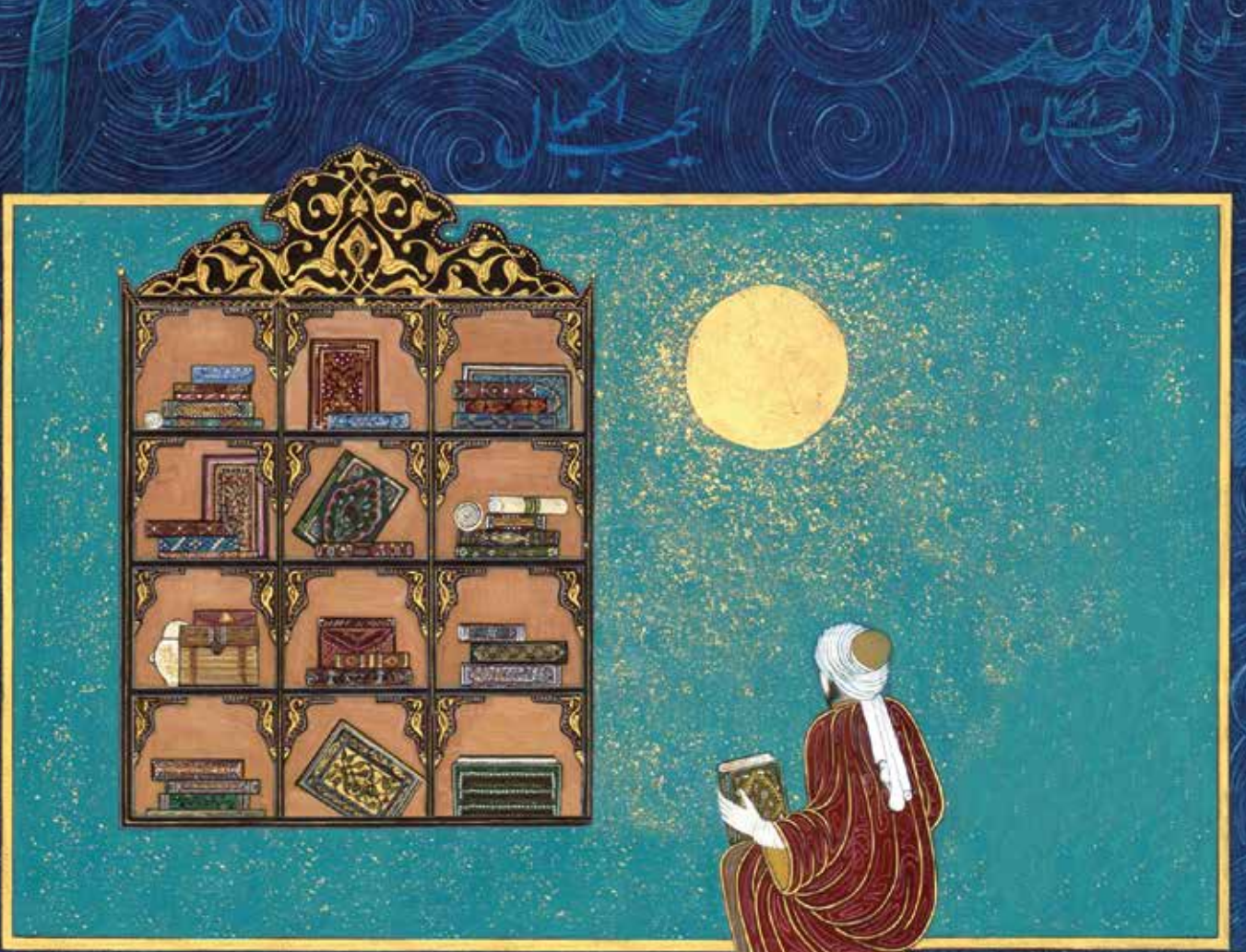
vahyolunmuş olan hakikatleri en iyi anlayacak olanlar, ilk nesil olan sahabeydi. Onlardan da bunu ikinci nesil olan tabiîn ve üçüncü nesil olan tebeü't-tabiîn almış ve uygulamıştır. Bu üç neslin bu şekilde birbirini destekleyen uygulamaları kitap ve sünnet delilinden sonra gelen üçüncü delil niteliğindeki ümmetin icma delilini oluşturmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz, fiil ve onaylamasından ibaret uygulamalarına göre hareket etmiş olan ve inkârı imkânsız hukuki salâhiyeti haiz bulunan bu üç neslin hepsi de ya yepyeni meseleleri halletmiş yahut zamanın değişmesi dolayısıyla eski hükümlerde birtakım yeni düzenlemelere gitmiştir. İslam'ın öncelikli ve önemli iki delili olan kitap ve sünnet, onların çaba ve çalışmalarına daima rehber olmuş, diğer bir deyişle onlar bu iki kaynağın ışığı altında dinî hükümler noktasında çıkarsamada (istinbat) bulunmuşlardır. Bu iki kaynağı tetkik ederken onların göz önünde bulundukları husus, ifadelerle nispet edilen değer yargıları ile manaların taşıdığı vecihlerdir. Bunun yanı sıra bir başka göz önünde bulundukları husus, ayetlerin nüzul sebepleridir.

Onların bu tecrübesi sayesinde büyük bir fıkıh külliyyatı oluşmuştur. Bugün yapılması gereken çaba ve çalışma, bu külliyyatın olduğu gibi uygulanması değil, zamanın ihtiyaçlarına göre yeni bir ifade ve izaha kavuşturulması; yeni sorunlar söz konusu olduğunda Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ilk üç neslin tecrübelerinden istifade ederek söz konusu sorunlara çözüm yolları aranmasıdır. ■

FETVA VE DEĞİŞİM

Prof. Dr. Ahmet YAMAN | Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Gülçin Anmaç

Yoruma açık alanlarda olmak üzere daha önce verilen fetvalar; zamanın, mekânın, durumun, örfün, bilginin, ihtiyacın, siyasî, iktisadî ve sosyal şartların, imkân ve gücün değişimine veya dinî literatürde umûmü'l-belvâ denilen toplumun genel olarak müptela olduğu, kaçınılması güç, herkese bir şekilde ilişen ve çokça vuku bulan hususlara bağlı olarak değişebilecektir.

Fetva kavramının en dikkat çekici konusu, önceki fetvaların bazı gerekçelere bağlı olarak değişip değişmeyeceği meselesidir. Bu mesele etrafında birisi tefrit diğeri ifrat sayılabilecek iki sağlıksız tavır yanında, metodik çerçevede daha dengeli bir değişim teorisi öneren üçüncü bir tutum bulunmaktadır.

Her nasılsa verilmiş olan fetvanın asla değişmeyeceğini savunan tefrit yaklaşımı, klasik fıkıh doktrini, ilgili olduğu konuyu nihaî olarak çözüme kavuşturan ve son noktayı koyan hükümler mecmuası olarak görmektedir. Hâl böyle olunca mezheplerde yerleşik hâle gelen fetvalar, “nas” telakki edilip âdeta kutsallaştırılmaktadır. Bu görüşte olanlara göre fetvanın dayanaklarını yitirmesi, delilinin zayıflığının ortaya çıkması, hükümden beklenen hedefe artık ulaştıramıyor oluşu, verildiği zamana göre şartların, toplumsal durumların, örfün başkalaşmış olması onu değiştirme gerekçesi yapılamaz. Fetvayı, onu üreten tarihsel kodlara hapsetmek ve orada dondurmak anlamına gelen bu tutumun, gelişen ve değişen hayat karşısında onunla beraber yürüyen bir fıkıh üretemeyeceği ortadadır. Bu dar bakış, sonuçta ya “dindar” kalma uğruna mağdur olan ve geri kalan ya tamamen köklerinden kopan ve başka hukuk havzalarına yelken açan ya da çift kişilikli, takiyyeci ve münafık karakterli birey ve toplumlar üretir. Oysa Hanefî âlim İbn Âbidîn’in ifadesiyle “Müftî, zamanının şartlarını göz ardı edip mezhebin birinci derecedeki nakilleri üzerinde donup kalmamalıdır. Böyle yaparsa birçok hakkın çiğnenmesine sebep olur ki fayda vereceğim derken kat kat fazlasıyla zarar vermiş olur.”

Bu dar tutumun tam karşısında konuşlanan ifrat görüşüne göre ise bütünüyle normatif (fikhî) hükümler, üretildiği tarihsel ve toplumsal şartlarla kayıtlıdır. Hatta Kur’an ve sünnetin belirlediği normlar bile bu niteliktedir. Dolayısıyla sadece içtihatla belirlenen fikhî hüküm ve fetvalar değil, hüküm ayet ve hadisleri dahi tarihseldir. Öyleyse toplum ve şartların değişimine paralel olarak bu hükümler de değişmelidir. Söz konusu düşünceye sahip olan Fazlurrahman’ın (ö. 1988) ifadesiyle “İctihad, kural içeren bir nassın veya geçmişteki emsal bir durumun manasını anlama ve o kuralı öyle bir şekilde teşmil, tahsis ya da aksi hâlde ta’dil ederek değiştirme çabasıdır ki, bulunan yeni çözüm vasıtasıyla bu kural, yeni durumu içersin.”

Söz konusu ifrat yaklaşımı, kanunun, yürürlüğe konulmasından sonra kanun koyucunun iradesine bağlı olmaktan çıktığını, yani kaynağı ile bağlantısının kesildiğini, dolayısıyla önemli olanın, kanun koyucunun başta ne istemiş olduğu değil; şimdiki şartlar göz önünde tutularak ondan çıkarılabilecek anlam olduğunu, kanunun uygulanması anındaki yarar veya çıkar uyumsuzluklarına en uygun gelecek biçimde kanunun yorumlanması gerektiğini savunmaktadır.

“Ezmânın teğayyuru ile ahkâmın teğayyuru inkâr olunamaz.” genel ilkesini asıl maksadının dışına çıkararak kuralı ve tümünden değişimin anahtarı olarak kullanan bu ifrat bakışı, fıkıh mirasını bütünüyle göz ardı eden, hemen her konuda beşerî pozitif hukuk ile entegre olmuş, ilk vahyedildiğindeki dinî boyasından arınmış ve neredeyse “aydınlanmacı” bir seküler hukuk anlayışını benimsemeye götürecektir.

Daha dengeli ve yönetsel olarak daha tutarlı olan üçüncü yaklaşıma göre, genel hüküm getiren nasların yani Kur’an ve sünnetin tamamı ile fer’î/tikel hüküm koyan nasların çoğunluğu tarih üstüdür. Bu naslar arasında ilk dönemlerin toplumsal ve kültürel şartlarıyla kayıtlı olanları son derece azdır. Fıkıh mirası içindeki hükümler arasında tarihsel karakterli olanlar bulunduğu gibi evrensel nitelikte olanlar da bulunur. Diğer taraftan ibadet, haram-helal ve naslardaki sayısal şer’î hükümler (mukadderât) alanı, ilkesel olarak değişime kapalıdır. Değişimin ilkesel olarak yani dinî karakteri dolayısıyla mümkün olmadığı bu alanlar dışında kalan fikhî hükümler ise dayanakları ve amaçları itibarıyla değişime konu olabilir.

Son derece dikkat ve özen isteyen işbu değişim konusunda, bilebildiğimiz kadarıyla “Maslahat, Niyet, Şart, Ortam ve Zamanın Değişmesine Göre Fetvanın Değişmesi” başlığı altında ilk müstakil değerlendirmeyi yapan İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) şunları söylemektedir:

“Bu, çok faydalı ve önemli bir konudur. Bu bilinmediği için fıkıh adına büyük hatalar işlenmiş ve birtakım meşakkat, sıkıntı ve üstesinden gelinemeyen zorluklar ortaya çıkarılmıştır. Hâlbuki maslahat prensibine riayette zirvede bulunan bu üstün hukukun, böylesi şeylerden uzak olduğu, bilinen bir gerçektir. Çünkü İslâm’ın temel gayesi, insanların dünyevî ve uhrevî maslahatlarını temindir. İslâm hukuku bütünüyle adalet, bütünüyle rahmet, bütünüyle maslahat, bütünüyle hikmettir. Bundan dolayı adalet, merhamet, maslahat ve hikmete ters düşen hiçbir şey İslâm’dan sayılamaz. Aksini ispat

hususunda yapılacak her türlü tevîl ve yorum boşuna yorulmaktan ibarettir. Zira İslâm, Allah'ın, kulları arasındaki adaleti, yaratıkları arasındaki rahmeti, yeryüzündeki gölgesi, kendisine ve Peygamberi'nin sadakatine en büyük ve en doğru delaletidir.”

İbadet, haram-helal ve naslarda-ki sayısal şer'î hükümler alanının doğrudan Şâri Teâlâ'nın hakkı olduğu ve irrasyonel niteliği yani akli/rasyonel gerekçelendirilmelerinin mümkün olmayışı sebebiyle ilkesel olarak değişime kapalı olacağı takdir edilecektir. Özleri itibarıyla nasıl telakki edilmişse o şekilde aynen benimsenip uygulanması gereken bu sahalarda, olsa olsa ibadetlerin edasında ilave bazı düzenlemeler yapma, gerekiyorsa mukadderâta ilavede bulunma ve görülen lüzum üzerine helalleri belli bir süre yasaklama türünden bir tasarruf söz konusu olabilir.

Mesela Hz. Ömer'in (r.a.) Basra ve Kûfe gibi yeni kurulan şehirlerde yaşayanların Kâbe'ye geliş yolları üzerinde yeni mîkat yeri belirlemesi, Hz. Osman'ın (r.a.) cuma namazı için ikinci bir ezan ihdası, bayram namazı vaktinin girdiğini duyurmak üzere Muâviye'nin ezan okutması, Mescid-i Haram'daki saf düzeninin Haccâc zamanında dairevi hâle getirilmesi ibadetlerin esasına değil vesâiline ve edasına ilişkin değişiklikler olarak hatırlanabilir.

Keza Hz. Ömer (r.a.) döneminde içki içme suçunun cezasına ilavede bulunulması, deve fiyatlarının yükselmesine bağlı olarak diyetin parasal karşılığının artırılması, buğdayın önemli bir gıda maddesi hâline gelmesi üzerine sahabe döneminde fitir sadakası olarak onun da verilebileceğine karar verilir.

oranının hurma ve arpa fiyatları mihenk alınarak yarım sâ' (yaklaşık 1,5 kg) olarak tespiti, daha sonraları buğday fiyatlarının düşmesi üzerine yükümlülüğün bir sâ'a çıkarılması, mukadderât alanında yapılabilecek değişikliklere örnek teşkil etmektedir.

Hz. Ömer'in (r.a.) Basra ve Kûfe gibi yeni kurulan şehirlerde yaşayanların Kâbe'ye geliş yolları üzerinde yeni mîkat yeri belirlemesi, Hz. Osman'ın (r.a.) cuma namazı için ikinci bir ezan ihdası, bayram namazı vaktinin girdiğini duyurmak üzere Muâviye'nin ezan okutması, Mescid-i Haram'daki saf düzeninin Haccâc zamanında dairevi hâle getirilmesi ibadetlerin esasına değil vesâiline ve edasına ilişkin değişiklikler olarak hatırlanabilir.

Kamu velâyetini üstlenen kişi ve kurumların kamu yararını temin amacıyla mubahlarda kısıtlama yapabilme yetkisine sahip buldukları kuralına dayanarak helallerin geçici olarak yasaklanabileceğine ise Hz.Ömer'in (r.a.), et arzının az olduğu bir dönemde kişilerin haftada peş peşe iki gün et alımını yasaklaması; yine onun, Müslüman

kadınların evlenememesi tehlikesi belirlediğinde ehl-i kitabın muhsan hanımlarıyla evlenme iznini askıya alması örnek verilebilir.

Örneklerden anlaşılacağı üzere, beşer yorumuna kapalı naslara dayanan ibâdât, mukadderât ve helal-haram sahasındaki hüküm ve fetvalar, esastan değişime konu olamazlar. Zira mevrîd-i nasda ic-tihada mesâğ yoktur.

Şu hâlde, esaslı değişimin taabbü-dî değil aksine muallel (aklen gerekçelendirilebilir, rasyonel) olan muâmelât alanında olabileceğini söyleyebiliriz. Bu vesileyle fikhî hükümlerin öncelikle taabbüdî değil talîlî nitelikte değerlendirilmesi gerektiğini; bir başka ifadeyle taabbüd alanını olduğundan fazla genişletmemek gerektiğini ifade etmeliyiz. Eğer böyle yapılırsa da kısmen ibâdât ama daha ziyade muâmelât ile ilgili ve illeti akılla kavranabilir olan ahkâm ayet ve hadisleri lafzî/literal anlamlarıyla dondurulursa onların gelişen ve değişen şartlara hâkim olma kabiliyetleri ortadan kalkar.

İşte böyle sonuçlara ulaştıracağı içindir ki, araştırmacı fakihler hükümlerdeki temel ilkenin ta'lîl/gerekçelendirme olduğunu söylemişlerdir. Şu hâlde, yoruma açık alanlarda olmak üzere daha önce verilen fetvalar; zamanın, mekânın, durumun, örfün, bilginin, ihtiyacın, siyasî, iktisadî ve sosyal şartların, imkân ve gücün değişimine veya dinî literatürde umûmî'l-belvâ denilen toplumun genel olarak müptela olduğu, kaçınılması güç, herkese bir şekilde ilişen ve çokça vuku bulan hususlara bağlı olarak değişebilecektir. (Ayrıntılar için bkz. Ahmet Yaman, Fetva Usûlü ve Âdâbi, İstanbul 2018.). ■

DİN VE DEĞER

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN | Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Davranışlarımıza Ne Yön Veriyor?

Davranışlarımızın temelinde hangi faktörlerin yer aldığı sorusu, insan bilimlerinin temel problemlerinden birisidir. Evet, bir taraftan fizyolojik

ihtiyaçlarımız vardır, diğer taraftan da psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarımız. İnsan sadece yiyecek, eş ve barınakla yetinmez; yekdiğerine güvenmek ister, sevilme ihtiyacıdadır, saygı görmeyi arzular. İhti-

yaçların dışında, başkaları üzerinde hâkimiyet kurmak, hile yapmak, intikam almak vs. isteyenler vardır. İnsanoğlu, diğer canlılardan farklı olarak, yaratılıştan verilen, örneğin bir karıncada ya da balınada olduğu

gibi sabit bir doğaya sahip olmadığından ifrat ve tefrit arasında pek çok davranış sergiler.

Toplum, sınırsız potansiyel davranışlarımızın bir kısmından gönüllü olarak vazgeçmemizle kurulmuştur. Bunu, seküler bir şekilde, mutlak kudret sahibi gibi görünen ama esasında -çok kısa bir süre içerisinde annesinden ayrılan ve ölüncüye kadar ihtiyaçlarını kendi başına karşılayabilen- bir hayvan yavrusundan bile daha aciz olan insanın kendi eksikliğini ve başkalarına olan ihtiyacını idrak ederek topluma uymak zorunda olmasıyla açıklayabiliriz. Böylelikle zaman içinde toplumu bir arada tutan değerler ve onlara bağlı davranış kuralları (normlar) gelişmiştir. Bizim itikadımıza göre Allah doğrudan insana vahyederek bu süreci belirlemiştir. Konuyu ne şekilde ele alırsak alalım, tarih içerisinde din, sınırsız insan düşüncesini ve davranışlarını kontrol altında tutan değerler dünyasının kurucu başat ögesi olmuştur.

Öyleyse insan davranışlarının fizyolojik ve psiko-sosyal ihtiyaçları yanında değerler dünyasına dayandığını söyleyebiliriz.

Öz ve Kabuk Olarak Değer ve Norm

Değerler toplum tarafından paylaşılan, bireyin ve toplumun mutluluğu için gerekli görülen, ortak duygular uyandıran düşünce, tasavvur ve ideallerdir. Bunlar bağımsızlık, anne-baba hakkı, namus, adalet, arkadaşlık, ahde vefa, sadakat gibi geniş bir alana yayılır. Günümüzde bu değerlere insan hakları, fırsat eşitliği, seçme ve seçilme hürriyeti gibi yeni idealler katılmıştır.

Değerler, çoğunlukla soyut oldukları için sosyal kurallarla (normlar) kendilerini gösterir. Büyüklere hürmet, hitap şekline karşılarda oturmaya kadar toplumun örf ve âdet olarak kabul ettiği normlarla ortaya çıkar. Normlar, değerlerimizi kuşatan davranış kurallarıdır. Eğer bir düşünce norm üretmiyorsa toplum tarafından değer olarak kabul edilmemesi demektir.

Detaydaki dinî değerler ve bunlara bağlı normlar kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bunlar öncelikle âlimler tarafından ortaya konur, sonra da müderrisler ve imamlar gibi kişiler tarafından geniş halk yığınlarına aktarılır. Bizim geleceğimizde var olan 54 farz formülasyonu böyle bir normlaştırma çabasının ürünüdür.

Değerler ve normlar, toplumsal değişimin olağan seyri içinde gelişebileceği gibi, kişilere ve tüzel kişiliklere ait politikalar dahilinde de gelişebilir. Ancak bu ikincisinde başarılı olma ihtimali daha düşüktür. Örneğin hükümetin kapalı kamusal alanlarda sigara içilmesini kanunla yasaklaması, toplumumuzda hâlâ bir norm hâline gelmemiştir. Bir şeyin toplumsal norm hâline gelişinin en

önemli göstergesi, resmî, hukuki yaptırım olmasa dahi, toplumun ortalama bireylerinin o kurala uyması, uymadığında ise toplumsal yaptırımlarla karşılaşması ve bunlara olumlu cevap vermesidir. Bugün hastanelerde veya toplu ulaşım araçlarında kesinlikle sigara içilmezken çeşitli iş yerlerinde sigara içildiğini gördüğümüzden, bu yasağın henüz tam anlamıyla toplumsal norm hâline gelmediğini söylüyoruz. Belki de toplum, sigaranın bu iki mekânda içilmemesini bir norm olarak kabul edecek, diğerlerini ise benimsemeyecektir. Toplumsal değişimin nereye doğru gideceğini tam olarak kestirmek mümkün değildir.

Bir Değer Olarak Din

Dinin kendisi hem bir değerdir hem de pek çok değere kaynaklık eder. Genelde dinî değerlere bağlı kaldığımızda toplumdaki problemlerin de çözüleceği gibi naif bir yaklaşım vardır. Oysa esas problem detaylara inildiğinde ortaya çıkmaktadır. Detaylardaki dinî değerler nelerdir ve bunların etrafında gelişen kurallar dinî olarak bizi bağlamakta mıdır? Kul hakkı örneğinden hareket edecek olursak, acaba randevumuza belirttiğimiz vakitte gelmeyip karşıdakini bekletiyorsak bu, kul hakkına girmekte midir? Ya da devlete vergi vermediğimizde ama devletten her türlü hizmeti almaya devam ettiğimizde, işçimizin gündeliğini tam olarak verdiğimizde ama sigortasını yatırmadığımızda, tam tersi olarak fabrikadaki otuz dakikalık öğle tatilini kırk dakikaya çıkardığımızda yine kul hakkına girmekte miyiz? Toplumda bu saydığımız hususlar, maalesef, çoğunlukla din ile ilişkilendirilmez. Bu da bize, dinî

değerlerin içselleştirmesi ve norm hâline gelmesi sürecinde problemler olduğunu gösterir.

Detaydaki dinî değerler ve bunlara bağlı normlar kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bunlar öncelikle âlimler tarafından ortaya konur, sonra da müderrisler ve imamlar gibi kişiler tarafından geniş halk yığınlarına aktarılır. Bizim geleneğimizde var olan 54 farz formülasyonu böyle bir normlaştırma çabasının ürünüdür. Birey bunları önce ailesinden, sonra öğretmeninden, nihayetinde sosyal hayatın farklı kesimlerinden duydukça ve uygulandığını gördükçe farkında olmadan bir değer olarak kabul eder, bunlara uymaya kendini mecbur hisseder, uymadığında ya da yapamadığında ise psikolojik olarak rahatsız olmaya başlar. Somut örnek verecek olursak: Kişi, yalan yere yemin etmenin kötü olduğunu bilir, yemin etmeye çalışır ama herhangi bir şekilde yemin ettiğinde rahatsız olursa, “yalandan yemin etmeme” onun için tam bir norm hâline gelmiş demektir. Nitekim toplumda sık sık “Yalan yere yemine etme!” “Ağzını yemine alıştıрма!” gibi tekrarlanan cümleler bu konunun norm hâline geldiğini göstermektedir.

Günümüzde, daha önceki dönemlerde olmayan yepyeni durumlarla karşı karşıyayız. Ancak bu konularda bazı insanlar, bir taraftan “Din hayattaki her şeyi kuşatır.” şeklinde bir söylem içerisindeyken; diğer taraftan –aşağıda bilinç bölünmesi dediğimiz bir durum ile- modern problemlerin dinin problemi olmadığını düşünmekte ya da yeni gelişen durumu eski şartlara göre değerlendirmektedir. Örneğin bugün telif hakkı diye bir şey dinin konusu içine girmekte midir? Bir

başka ifadeyle, bir kişiye ait kitabı korsan olarak basıp satmak ya da izinsiz olarak bütünüyle fotokopi yapmak hangi kapsamda değerlendirilecektir? Telif hakkının bir değer hâline gelmesi ve bununla ilgili normların oluşması için âlimlerimizin önce bu konu üzerinde bir mütalaa yapması, bir görüş serdetmesi gerekmektedir. Ancak bu, konunun dinî norm hâline gelmesi için yeterli değildir. Pek çok âlim, ölçü ve tartıdaki hile gibi bu olguyu işlemeli, akabinde konu ders kitaplarında, kürsülerde, görsel-işitsel medyada yer almalı, nihayetinde ilmi hâllere girmelidir. Toplum için ilmi hâller en önemli dinî bilgi kaynağıdır.

Bölünmüş Bilinç ve Din

Günümüz dünyasında, dinin norm üretememesinin altında yatan etkenlerden birisi bölünmüş bilinç durumudur. Bölünmüş bilinç, dinî işlerin dünyevi işlerden farklı olduğu, dolayısıyla ayrı değerlendirilmesi gerektiği şeklindeki bir düşünce biçimidir ve moderndir.

Bölünmüş bilince göre, gündelik hayatımızda “sırf dinî alan”ı ibadetler oluşturur. “Yarı dinî alan” ise yardımlaşma, muhtaçlara destek olma, kutsal değerler için mücadeleye verme gibi davranışlardan meydana gelir. Bölünmüş bilincin üçüncü kategorisini ise tamamen dünyevi alan oluşturur. Mümin her ne kadar bütün eylemlerinin, içerisinde Allah rızasına yönelik bir niyet taşıdığı müddetçe birer ibadet olacağını bilse de davranışlarının tamamında bu bilinç durumu yeterince açık değildir. Hatta başkasına zararı dokunmadıkça bir davranışın yapılmasının sakıncası olmayacağını veya başkasına özel

bir faydası olmadıkça da bir ibadet olmayacağını düşünmeye başlar. Örneğin bir öğrencinin sınavda kopya çekmesi, bir esnafın vergisini eksik vermesi ya da bir köylünün hasat sonrası anızı yakması dinî bir durumla ilişkilendirilmez. Vergi kaçırmanın ülkenin genel mali durumu konusunda ya da anız yakmanın ekolojik dengenin bozulması açısından zararı olduğu söylene de hiçbir düşüncede bu kadar ileri götürülerek bir fayda-zarar ilişkisi kurulmaz. Bu, tipik anlamda bilincin bölünmüşlüğü durumudur. Artık birey gündelik hayatını dinî olan ve olmayan biçiminde ikiye ayırır; dinî olarak kabul ettiği alanda dinî normları, dinî olmayan alanda ise hukuki-sosyal normları veya kişisel çıkarlarını referans olarak alır.

Bölünmüş bilinç durumunun din, dindar ve dinî hayat açısından en tehlikeli tarafı bilincimizin dünyevi yönünün dinî emirlere kapalı oluşudur. Maalesef hasat sonrası anızı yakmanın tabiatın doğal dengesini bozduğu, tarladaki canlıları öldürdüğü gerekçesiyle caiz olmadığı söylenmesi toplumda bir makes bulmuyor. Yahut bir hoca “Trafik kurallarına uymamak günahıdır.” dediğinde alaycı bir tebessümle karşılaşıyor. Bugün bireysel ve toplumsal hayatımız, eskiden olmayan yeni durumlarla karşı karşıya. Dolayısıyla geçmişteki dinî değerlerimizi ihya etmenin yanında, yeni durumlara yönelik değerlerimizi belirlememiz ve bu değerlerimizin toplumsal norm hâline gelmesi için çaba sarfetmemiz gerekiyor. ■

DÜNYA HAYATINDA ALLAH'IN TARAFINDA OLMAK

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ | Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmadır; ahiret yurdu sakınanlar için daha iyidir.
Düşünmüyor musunuz?” (En'am 6/32.)

Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de bizlere ilki “dünya” yani “yakın fakat gelip geçici ve düşük değerde” olan, ikincisi ise “ahiret” yani “ötede fakat kalıcı ve daha değerli” olan iki hayattan bahsetmektedir. Aceleci bir yapıya sahip olan biz insanoğlu, çoğu zaman 60-70 yıllık bir yaşam için dünya hayatını ve onun gelip geçici nimetlerini tercih eder, içinde ebedi kalacağımız ahiret yurdunu ve onun kalıcı değerlerini feda edip yitiririz. Hâlbuki Yüce Yaratıcı'nın bizlere dünya hayatını değil bilakis ahiret yurdunu hedeflemeyi tavsiye etmektedir: “Ama sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha iyi ve daha bakidir.” (A'lâ, 87/16-17.)

Ahiret yurdunu dünyaya tercih etmek, kendimizi bu dünyanın yeme, içme, uyuma vb. nimetlerinden mahrum bırakmak suretiyle ruhbanlık tarzında münzevi bir hayat yaşamak demek değildir. Zira Allah Teala, yüce kitabında ruhbanlığı yasaklamış ve bizlere dünya nimetlerinin helal ve temiz olanlarından meşru bir şekilde tüketmemizi emretmiştir: “Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiye, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.” (Bakara, 2/172.)

Ahireti dünyaya tercih etmek, bu dünya hayatının gelip geçici, onun nimetlerinin de bir amaç değil araç olduğunun bilincinde olmaktır. Evet, bu dünya hayatında insana para gerekir. Fakat para, bi-

riktirip yağmak için değil helalinden kazanıp meşru bir şekilde ihtiyaçlarımızı gidermek için gereklidir. Benzer şekilde ev, içinde mutlu bir yuva kurmak; araba, bizi dostlarımıza kavuşturmak; çocuk da insanlığın devamını Allah'ın rızasına uygun bir şekilde devam ettirmek için bir araçtır. Önemli olan bunların kendisi değil onların Allah'ın rızasına uygun bir şekilde değerlendirilerek her birini ayrı bir amel-i salih dönüştürmektir. Zira yüce kitabımızda şöyle buyrulmaktadır: “Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Ama baki kalacak yararlı işler, sevap olarak da emel olarak da Rabbinin katında daha hayırlıdır.” (Meryem, 18/46.)

Kur'an-ı Kerim'de bildirildiğine göre, Allah Teala bu dünya hayatını ve onun gelip geçici nimetlerini ahiret yurduna geçişte bizleri sınavıya imtihan etmek için yaratmıştır. Buna göre bizler, bu dünyaya yiyip içip eğlenmek için değil imtihan olup denemek için gönderildik. Zira Rabbiniz, bizleri bazen nimetlerini artırmak bazen de daraltmak suretiyle sürekli sınamaktadır. Bu durumda bize düşen sorumluluk, nimetler arttığında şımararak doğru yoldan sapmamak, azaldığında ise isyan ederek inkâra düşmemektir: “Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelelerini yenenler insanları affedenlerdir...” (Â-i İmrân, 3/134.)

İmtihan, başı ve sonu, kuralları ve sonun-

Kur'an-ı Kerim'de bildirildiğine göre, Allah Teala bu dünya hayatını ve onun gelip geçici nimetlerini ahiret yurduna geçişte bizleri sınavıya imtihan etmek için yaratmıştır.

da da kazananı ve kaybedeni olan bir süreci ifade eder. Bütün oyun ve yarışlar, esasen bu anlamda bir tür imtihandır. Zira her oyun ve yarışın başı ve sonu, belli kuralları ve sonunda da kazananı ve kaybedeni vardır. Bu itibarla Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de bir imtihan yurdu olan bu dünya hayatını sık sık bir oyuna veya yarışa benzetmiş, bu sayede muhatapların meseleyi tam ve doğru bir şekilde anlamasını murat etmiştir: "Herkesin yöneldiği bir yönü vardır. (Ey müminler!) Siz hayır işlerinde yarışın..." (Bakara, 2/148.)

Her yarış ve oyunun en az iki farklı tarafı ve bu tarafların temsil ettiği değişik kesimler vardır. Bu kesimlerden biri, oyunu kuralına göre daha iyi; diğeri ise kuralsız ve kötü oynar. Bu durumda oyunu kuralına uygun ve daha iyi oynayan taraf kazanırken diğeri kaybeder. Kur'an bağlamında bu dünya oyununun, biri onu Allah adına oynayan "Allah'ın tarafı"; diğeri şeytan adına oynayan "şeytanın tarafı" olmak üzere iki tarafı mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'de bu iki zümre şöyle tasvir edilir: "Bu iki zümrenin durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların durumları hiç birbirlerine denk olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?" (Hûd, 11/24.)

Hız. Adem'le birlikte başlayan bu dünya oyununda peygamberler, Allah'ın tarafında yer almışlar ve diğer iman sahibi arkadaşlarıyla birlikte her defasında bu oyunda şeytan adına oynayan inançsızlara karşı Allah'ın yardımıyla galip gelmişlerdir. Adı İslam olan Allah'ın tarafı, Hz. Peygamber'in önderliğinde ashabıyla birlikte öncelikle müşrik Araplara, ardından yoldan çıkmış ehli kitaba ve o dönemin süper gücü olan Bizans'a ve İran'a karşı yine Allah'ın yardımıyla galip gelmiştir: "Allah onlardan razı olmuş onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." (Mücadele, 58/22.)

Bu noktada Cenab-ı Allah, biz Müslümanlardan öncelikle bu dünya oyununu Allah adına oynayan tarafta yer almamızı, ardından da onu Allah'ın emir ve yasaklarına uygun bir şekilde oynamamızı istemektedir. Şayet biz, bu oyunu Allah'ın tarafında O'nun

rızasına uygun bir şekilde oynamayı başarırız sonunda mutlaka kazanan biz olacağız: "Kim Allah'ı, Rasulü'nü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) galip gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafında oynayanlardır." (Maide, 5/56.)

Bir de bu dünya oyununu şeytan adına, onun hile ve aldatmacalarına uygun olarak oynayan inançsız kimseler vardır ki her ne kadar ilk başta göz boyasalar da sonunda kaybeden mutlaka onlar olacaktır: "Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar." (Mücadele, 58/19.)

İnsanın sosyal bir varlık olması, bu dünya oyununun ferdi değil bir takım oyunu olduğunu göstermektedir. Bu durumda arkadaşlarımızı iyi seçmeli ve onlarla Allah'ın rızasına uygun düşen iyi ilişkiler kurmalıyız. Aksi takdirde bu zorlu oyunu tek başına kazanabilmemiz asla mümkün olmayacaktır: "Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz." (Hucurat, 49/10.)

Bu dünya oyununda en yakınımızda olan arkadaşlarımız, anne-babamız, eşimiz ve çocuklarımızdır. Sonrasında akrabalarımız, komşularımız ve iş arkadaşlarımızdır. Ve son olarak milletimiz, ümmetimiz ve tüm Müslümanlardır. Bu zorlu oyunun sonucunu, bizim onlarla olan ilişkilerimiz, yardımlaşmamız ve imkânlarımızı paylaşmamız belirleyecektir: "... İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun çünkü Allah'ın cezası çetindir." (Maide, 5/2.)

O hâlde gelin, ebedî ahiret yurdumuzu belirleyecek olan bu dünya oyununu Allah adına oynayalım, onu şeytanın tarafından olanlara ve onların insanına bırakmayalım. Ve bu zorlu oyunda bütün arkadaşlarımızı Yaradan'dan ötürü sevelim, onlarla iyi ilişkiler kuralım ve son ana kadar Allah rızası için hep birlikte mücadeleye devam edelim: "Bu, sûra üfürüleceği gün gerçekleşir ve siz bölük bölük gelirsiniz." (Nebe', 78/18.)

İnsanın sosyal bir varlık olması, bu dünya oyununun ferdi değil bir takım oyunu olduğunu göstermektedir.

BAKARA SURESİNİN SON İKİ AYETİ

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER | İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi

عن أبي مسعود البَدْرِيِّ رضي الله عنه قال قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 “مَنْ قَرَأَ بِالْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَّتَاهُ .”

Ebû Mes'ûd el-Bedrî'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu:
 “Kim Bakara sûresinin sonundan iki ayeti geceleyin okursa bunlar kendisine yeter.”

(Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 10, 27.)

Açıklama

Hadisin râvisi Ebû Mes'ûd el-Bedrî, daha çok künyesi ve nisbesiyle bilinen Ukbe b. Amr el-Ensârî'dir. Medineli âlim sahabiler arasında sayılan Ukbe, Rasûl-i Ekrem'in irtihalinden sonra Kûfe'ye yerleşmişti. Bilahare Medine'ye döndü ve 42/662 yılında burada vefat etti. Müslümanlar arasında her daim sulh ve sükûnetin devam etmesini isteyen Ebû Mes'ûd el-Bedrî, kendilerine öğüt vermesini isteyenlere: “Büyük çoğunluğa (cemaat, ehl-i sünnet, sevâd-ı âzam) sarılmanızı tavsiye ederim, zira Allah Teala bu ümmeti hatada birleştirmeyecektir.” dedi. Allah ondan razı olsun.

Hadiste geçen “iki ayet ona yeter.” cümlesi, “inanç, gece ibadeti, Kur'an okuma veya başka bir kulluk arayışı yerine geçer.” diye anlaşıldığı gibi “bela ve afetten, görünen ve görünmeyen her türlü kötülükten korunmaya sebep olur.” diye yorumlandığı görülür. Ancak bu manaların hepsinin kastedilmiş olması da mümkündür. (bkz. Nevevî, el-Minhâc fi şerhi Sahîh-i Müslim, VI, 132; İbn Hacer, Fethu'l-bârî, VIII, 685.)

Bahis konusu Bakara suresinin son iki ayetinin (285-286) meali şöyledir: “Allah'ın elçisi ve müminler, Rabbin-den ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygam-

berlerine inandılar. 'O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız.' ve 'İştittik, itaat ettik, bağışlamamı dile-riz Rabbimiz, gidiş sanadır.' dediler. Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükle-me! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri üzerimize yükleme! Bizi bağışla, ayıplarımızı ört ve bize rahmetinle muamele buyur! Sen bizim sahibimiz ve yardımcımızsın, artık inkârcı topluluğa karşı bize yardım et!”

Rasul-i Ekrem'e miraçta Bakara suresinin son ayet-lerinin verilmiş olduğunu ifade eden hadis (Müslim, İman, 279; Ahmed b. Hanbel, I, 422.), bu ayetlerin fazi-letini göstermesi bakımından önem arz eder.

Bilindiği üzere, ilk beş ayetiyle Bakara suresi, ahiret ve gayb âlemine, Kur'an'a ve önce-ki kitaplara iman eden, namaz kılan ve infak eden kulların hidayet ve felaha erişmiş olduklarını beyan ederek başlar. Son iki ayette ise bu kul-ların sahip oldukları iman, amel ve ahlakın mükâfatı olarak Allah tara-fından onların takdir ve taltif edildikle-ri, hür ve müstakil iradeleriyle görev ve sorumluluklarını kolaylıkla yerine getire-bilecekleri, unutma ve yanılmadan doğan

Taşıdığı bu fazilet, hikmet ve anlam derinliği sebebiyle olacak ki Rasûl-i Ekrem, son iki ayetin bir mümin için yeterli olduğunu açıklar.

kusurlarının bağışlanacağı müjdesi verilir. Ayrıca kendi güç ve gayretlerini seferber eden kulların, Allah Teala'dan af, mağfiret ve merhamet niyaz ederek ve "Sen bizim Mevlâ'mızsın, inkârcılara karşı bize yardım et!" diye yalvarıp yakarak O'nun yardımına sığınmaları gerektiği öğretilir. Nitekim Peygamberimizin (s.a.s.) okuduğu her bir dua cümlesinden sonra Allah Teala "Kabul ettim." diyerek bu niyaza icabet eder. (Müslim, İmân, 199-200.)

İşte taşıdığı bu fazilet, hikmet ve anlam derinliği sebebiyle olacak ki Rasûl-i Ekrem, son iki ayetin bir mümin için yeterli olduğunu açıklar. Esasen Yüce Kur'an'ın ikinci ve en uzun suresi olan Bakara, birinci suresi Fatihâ'da geçen "Rabbimiz, sen bizi doğru yola ulaştır!" ayeti ile "hidayet" ile "gazaba uğramış olanlar" ayetindeki "Yahudi karakteri"nin geniş bir açıklaması gibidir. Son iki ayet ise Tunuslu tefsir ve fıkıh âlimi İbn Âşûr'un ifadesiyle "makabli için bir fezleke" hüviyeti taşır.

Gerçekten de Bakara suresi, iman esasları, tevhid inancı, Allah, insan ve kâinat arasında ilişki kurmanın yolları, peygamberler tarihi ve kıssalar, İsrâiloğulları'nın karakteri ve din anlayışı, İslam'ın aydınlık yolu hidayet ve takvanın tezahürleri, savaş ve gerekçesi, hukuk, ahlak, ahkâm ve hikmetler, mucizeler ve darb-ı meseller, yaratılış, ölüm, diriliş ve büyük hesap günü gerçeği itibarıyla hayli dikkat çeker. Nüzulü bütün Medine devri boyunca süren, içinde ayete'l-kürsî bulunan, "senâm (zirve)" ve "zehrâ" diye nitelenen Bakara suresi, bu yüzden Fatihâ suresinden sonra en faziletli sure sayılır. "Bakara suresini okuyun. Zira onu esas almak bereket, terk etmek ise hüznün ve nedamettir." (Müslim, Müsâfirîn, 252.) hadisi de bu noktaya vurgu yapar.

Bakara suresinin sonunda "Âmenerrasûlü" diye meşhur olan iki ayet, hemen her Müslüman tarafından ezberlenmiş ve yatsı namazından sonra cami, mescit ve meskenlerde okunması anane hâline gelmiştir. Aslında bu iki ayetin aile efradına belletilmesi gerektiğine dair hadis (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 14.) yanında şu hadis ve sahabe tecrübesi de bir aşır olarak Âmenerrasûlü'nün okunup ezberlenmesinde ve yaygınlık kazanmasında etkisini

göstermiş olmalıdır: Cibril (a.s.) Rasulullah'a (s.a.s.) selam vererek şu müjdeyi verdi: "Sana verilen iki nur ile sevinmelisin! Bunlar senden önce hiçbir peygambere verilmemişti: Kitabın Fatihâ'sı ve Bakara suresinin son iki ayeti. Onlardan okuduğun her bir kelimenin karşılığı sana mutlaka verilecektir." (Müslim, Müsâfirîn, 254.)

Hız. Ali diyor ki: "Akıl ve idrak sahibi hiçbir kimsenin Bakara suresinin sonundan şu ayetleri okumadan uyuduğunu görmüş değilim." (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 14.)

Ayrıca, Abdullah İbn Ömer'in (r.a.) kabri yanında Bakara suresinin ilk ve son ayetlerinin okunmasını vasiyet ettiği bilinir. (bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, er-Rûh, s. 12.)

Netice itibarıyla iman ilkelerini hatırlatan, dünya-ahiret mutluluğunu kapsayan dua ayetleriyle Âmenerrasûlü daha bir şuur hâliyle, "İşittik ve isyan ettik." diyen Yahudi karakterinin aksine "İşittik ve itaat ettik." diyen Müslüman teslimiyetiyle okunarak hayata anlam kazandırılmalıdır. Zira bilinmelidir ki Kur'an-ı Kerim'in en son nazil olduğu kabul edilen şu ayeti de aynı sure içindedir:

"Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız günden korkun. O gün herkese dünyada yaptığının karşılığı tam olarak verilecek ve kimse haksızlığa uğramayacaktır." (Bakara, 2/281.)

Hadisten Öğrendiklerimiz

- Hadisin râvisi Ebû Mes'ûd el-Bedrî diyor ki: "Büyük çoğunluğa (cemaat, ehl-i sünnet, sevâd-ı âzam) sarılmanızı tavsiye ederim zira Allah Teala bu ümmeti hatada birleştirmeyecektir."

- Kur'an tilaveti en faziletli zikirdir. Bakara suresinin son iki ayeti (Âmenerrasûlü) ezberlenmeli, manası öğrenilmeli ve her gece okunmalıdır.

- Bu iki ayeti hayata geçirmek bereket, ihmal etmek ise pişmanlık sebebidir. Zira bunlar iman, amel, ahlak esasları, dua ve iltica yerine geçer.

Hız. Ali diyor ki: "Akıl ve idrak sahibi hiçbir kimsenin Bakara suresinin sonundan şu ayetleri okumadan uyuduğunu görmüş değilim."

ALLAH BİZE YETER O NE GÜZEL VEKİLDİR

Fatma BAYRAM

Vekil, sözlükte bir işin görülmesini kendisine havale ettiğimiz kişidir. Bir iş için başkasını vekil tayin etmek, o iş hakkında bizim yetersizliğimizi, onun da yetkinliğini gösterir. Bu manada Yüce Rabbimizin isimlerinden birinin de Vekîl olması, bütün yaratılmışların, her anlamda işlerinin görülmesinin, âlemlerin Rabbi olan Allah'a bağlı olduğunu ifade eder. Zira her şeyi tedbir ve idare eden, gözetip kollayan Rabbimiz bir an elini çekse ve mahlukatı kendi hâline bıraksa hiçbir yaratık varlığını dahi devam ettiremez. İşleri bütün esrarıyla bilen ve her müşkülü çözme kudretini haiz olan ancak O'dur. (Nisa, 4/132.)

Vekîl isminin kapsamını ortaya koyması bakımından İmam Mâtürîdî'nin İsrâ suresi 65. ayetin tefsirinde yaptığı tanımlama önemlidir. Buna göre Vekîl, insanı şeytanın özendirmelerinden koruyan, onun hilelerine karşı kuluna destek veren, sığınacak bir yer bulmasını sağlayan ve bütün işlerimizde güvenilebilecek gerçek dosttur. Allah birine Vekîl olduğu zaman onu bilemeyeceği zorluklardan uzak tutar; hesap ve hayal edemeyeceği kolaylıklara eriştirir.

Yüce Rabbimizin Vekîl ismi sadece dünyayı değil, ahireti de içine alır. Allah birine Vekîl olmuşsa onun dünyası da ahireti de kurtulmuştur. Ya insanın insana vekâleti öyle midir? Bu tezdâd hatırlatmak üzere Nisa suresi 109. ayette, dünyada hainleri savunanlara kıyamet gününde kimin vekâlet edeceği sorulur.

Elbette Vekîl isminin bütün kapsamı ile etkin olması Rabbimizin diğer esması ile yakından ilişkilidir. Zira bu kapsamda bir vekâlet için güç-kudret, ilim-hikmet, mülk-saltanat ve daha nice nice üstün vasıflara sahip olmak gerekir.

Kur'an'da Vekîl ve Tevekkül

"Vekîl" vasfı Kur'an'da hem Allah hem de insanlar için kullanılmış, ancak her nerede insanların vekil olarak görülmesinden söz edilmişse orada bu vekâlet olumsuzlanmıştır. Bu da Vekîl sıfatının kuşatıcı anlamda hiçbir zaman insana verilmediğini göstermektedir. (Nisa,

4/109.) Öyle ki ondan fazla ayette Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dahi insanlara vekil olma görevinin bulunmadığı ısrarla belirtilmektedir. (Yunus, 10/108; İsrâ, 17/54.) Peygamberin görevi insanlara akibetlerini bildirecek kötü sonda nasıl kurtulacaklarını göstermektir. Onları girdikleri yoldan zorla çevirmek ve işlerinin akibeti konusunda sorumluluğu üstlenmek gibi bir görevleri yoktur. (Hud, 11/12.)

Ondan fazla ayette ise Vekîl sıfatı zât-ı ilâhiyyeyi nitelendirmekte (Ahzab, 33/3.); O'nun güvenilecek en güzel varlık olduğu, kendisine güvenen kimseyi koruduğu ve her şeyi gördüğü ifade edilmektedir. Bu ayetlerden biri de vahyolunduğu günden bugüne kadar günlük dilimize girmiş bulunan "hasbunallahu ve ni'mel vekil/ Allah bize kafidir; O ne güzel vekildir!" sözüdür. (Âl-i İmrân, 3/173.) Bu söze hakıyla inanan ve dilinden düşürmeyerek bu inancı her daim tazeleyen insan için yıkılmak, bitmek, mahvolmak gibi ifadeler ve onların çağıracağı psikoloji asla söz konusu değildir.

Vekil kılma anlamına gelen "tevekkül" Kur'an ve sünnette en çok bahsi geçen kavramlardan biridir. Tevekkül manevi bir imdat istemedir. Allah'a karşı bir dilek ve temenni vasıtası olan sebeplere yapıştıktan sonra arzu edilen neticenin yaratılmasını O'na havale etmek ve sonuçta olana da razı olmak anlamındadır. Bu sebeple rızanın ilk basamağıdır. Kur'an'da kırktan fazla yerde geçen tevekkül, kulluk ve insanlık görevlerini ihmal ederek sırtını Allah'a dayamak değil, aksine Allah'ın emirlerine tam bir teslimiyetle uyar ve gereğini yaparken başına gelebilecek olanlar hakkında Allah'a güvenmektir. (Ahzab, 33/1-3.) Allah'ı vekil edinerek işleri O'na havale etmek her zaman elinden gelen bütün gayret bittikten sonradır. (Âl-i İmrân, 3/159.)

İnsanın ruh sağlığı için tevekkül şarttır. Çünkü ne kadar planlı hareket edersek edelim her zaman karşımıza hiç hesapta olmayan terslikler çıkabilir. Aldığımız tedbirler, yaptığımız istişareler, akla

Yüce Rabbimizin Vekîl ismi sadece dünyayı değil, ahireti de içine alır. Allah birine Vekîl olmuşsa onun dünyası da ahireti de kurtulmuştur.

Gücü sonsuz ve sınırsız olan Rabbimizin Vekil ismi ile tecelli edip her işimizde bizi koruyup kollaması kulun O'nu vekil edinirken duyduğu güven ve teslimiyete bağlıdır. Ne zaman dara düşse "Allah bize yeter, O ne güzel Vekil'dir." diyebilenler şeytanın bütün vesvese ve korku yollarını kapatmış olurlar.

الْوَكِيلُ

hayale gelmeyen sebepler yüzünden boşa gidebilir. İşte bu noktada devreye tevekkül girer. Tevekkül çabadan sonraki gönül huzurudur. İnsanı her türlü anlamsız kaygıdan ve kendi gibi eksik kullara dayanıp boyun bükmekten kurtarır.

"Tevekkül" fiilinde fail her zaman insanlar, kendisine tevekkül edilen ise sadece ve sadece Allah'tır. Zira kendisine güvenilip bütün işlerin sonunun havale edileceği makam her şeye gücü yeten, hayatı ve ölümü dahi elinde tutan bir makam olmalıdır: "Sen, o ölümsüz ve daima diri olan (Allah'a) tevekkül et." (Furkan, 25/58.) Allah'a güvenen O'ndan başkasının vekâletine ihtiyaç duymaz: "Kim Allah'a tevekkül ederse O kendisine yeter." (Talak, 65/3.)

Vekil Tecelli Ederse

Gücü sonsuz ve sınırsız olan Rabbimizin Vekil ismi ile tecelli edip her işimizde bizi koruyup kollaması kulun O'nu vekil edinirken duyduğu güven ve teslimiyete bağlıdır. Ne zaman dara düşse "Allah bize yeter, O ne güzel Vekil'dir." diyebilenler şeytanın bütün vesvese ve korku yollarını kapatmış olurlar. (Âl-i İmrân, 3/175.) Onlar, Allah'ın Vekil ismine dayanır ve şeytanın vesvesesi olan bütün kaygılarından azat olurlar. (Nahl, 16/99.) Korku ve kaygılardan kurtulmak ise doğru yoldan sapmadan dümdüz ilerleyebilmek için olmazsa olmaz bir şarttır. Kişiliğimizi eğip büken, ahlakımıza taklalar attıran hep korku ve kaygılarımızdır. Bu isme sığınan kişi, ateşin karşısındaki İbrahim (a.s.), Kızıldeniz karşısındaki Musa (a.s.), Sevr Dağı'ndaki Muhammed (s.a.s.) gibidir: Sakin, mütevekkil, onurlu... Bu insanlarda telaş, acelecilik, panik görülmez; hiçbir zaman reaksiyoner

değillerdir, insan haysiyet ve vakarına aykırı düşecek hiçbir hâlleri yoktur.

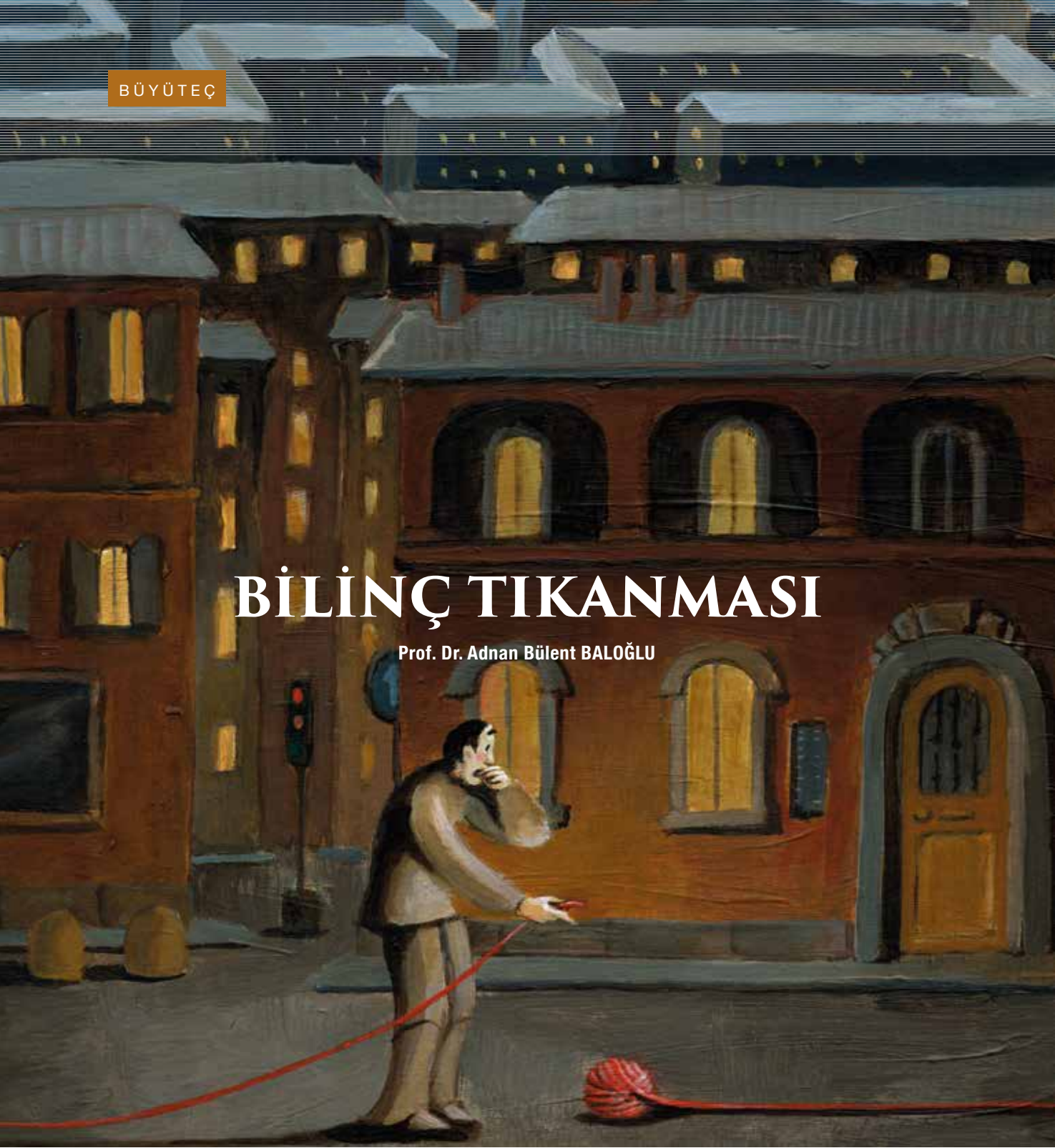
Malumunuzdur ki Yüce Rabbimizin her bir ismi karakterimizdeki bir güce işaret eder. Yani her bir isim tecelli ettikçe içimizde bir kapı açılır, ahlakımız ve bedenimizle birlikte tüm varlığımız zenginleşir. Her bir isim bir tarafımızı tamir eder, sağlamlaştırır, güzelleştirir. Vekil ismi de tecelli ettiğinde insanın yeryüzündeki vekâlet rolünü pekiştirir. O kişi artık tüm yeryüzünün, canlı-cansız tüm varlıkların vekilidir. Bu vekâlet, Allah'ın mülkü olan yerkürede O'nun emaneti olan bütün yaratılmışlara O'ndan gelen talimatlara göre hilafeten göz kulak olma görevidir. Dolayısıyla bu ismin tecelli ettiği insanlarda emanet ve sorumluluk bilinci yüksektir. Üstlendikleri işlerin hakkını verirler. Kendilerine tevdi edilen hiçbir sorumluluk konusunda gözünüz arkada kalmaz.

Bu isimle ahlaklanan insan bilir ki onun bu dünyada bir şeylere sahip olması asaleten değil, vekâletendir. O, kendisinin vekâletine verilen hayat, beden, mal, mülk, evlat, aile, makam, mevki, velhasıl bütün varlığının emanetçisidir. Günümüz insanı bu bakışı yitirip kendisini başta bedeni olmak üzere her şeyin gerçek sahibi sandığından o şeyler üzerinde sınırsız bir tasarruf yetkisi olduğunu zannetmektedir. Kürtaj, keyfi estetik operasyonlar, cinsiyet değiştirme, genlerle oynama gibi dinimizin asla müsaade etmediği bedenle oynamalar hep vekâlet bilincinin mülkiyet bilincine dönüşmesi nedeniyle. Çevre sorunlarının da temelinde bu zihniyet dönüşümü vardır. Kendini vekil değil, asil zanneden bu yeni insan için varlık âlemi, hesabını vereceği bir emanet değil, zevkini süreceği bir mülkiyettir.

Bu isimle ahlaklanan insan bilir ki onun bu dünyada bir şeylere sahip olması asaleten değil, vekâletendir.

BİLİNÇ TIKANMASI

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Liberalizm, sekülerizm ve hümanizm; bu üç kavram, 'melez' ideolojilerin yeni bir tarzı olarak şimdilerde yan yana anılıyorlar: 'Liberal seküler hümanizm'. İlk bakışta masum görünen bu 'üstün zekâ

ürünü 'üçü bir arada' sentezlemesinin önemli bir misyonu var: vahşi, yırtıcı kapitalizmin önündeki engelleri süpürmek. Küresel finans oligarşisinin, namıdiğer küresel kapitalist sermayenin bu üç atlısı, 'Yeni Dünya Düzeni' projesini hayata geçirmek için oldukça yarayışlı bir icat.

Vitrin yüzü sevimli ve şirin, söylemleri, ürünleri cazip, albenisi yüksek; ruhları okşayan, uçuran cinsten, bilhassa genç olanları...

Küreselleşmeyi biraz derin ve farklı okumanızı öneriyorum. Yerküremizde ve özellikle yakın coğrafya-

mızda olup biten ibretimiz olaylardan hisse çıkaralım. Bu gidişatın 40-50 yıl sonrasının dünyasını nasıl şekillendireceğini tahmin etmek zor değil. Dünyanın 2050 yılında alacağı vaziyete dair epey araştırma var ve bunların bir kısmının piyasaya sürülmediğinden emin olabilirsiniz. Daha yüksek mahfillerin dikkatine sunulur onlar.

Kafese kendi ayaklarıyla girmekte olan kuşu ürkütmenin anlamı yok!

Batılı vakıflar ve düşünce (think-tank) kuruluşları gelecekteki dünyayı tasarlayan birer merkez, birer strateji karargâhı konumunda. Bunun yanı sıra A'dan Z'ye her şeyiniz onlardan sorulur: dininiz, siyasetiniz, kültürünüz, ekonominiz, eğitiminiz, gençliğiniz, geleceğiniz... 'Modern' çağın müneccimleri, falcıları desek onlara boş laf etmiş olmayız; yol haritanızı çizen, akıbetinizi okuyan...

Onlar kurgular, anlatır, siz usulca dinlersiniz. Siz kendinizi bilmez, araştırmazsınız ama onlar sizi araştırır ve bilir. Bilirler ki, güç bilendir, gelecek güce hükmedenindir. Küreselleşmenin çarklarının entelektüel can suyunu onlar verir...

Dememiz o ki, küreselleşmenin sicali giderek bozuluyor!

David McNally'den Susan Buck-Morss'a, Samir Amin'den Eric Hobsbawm'a, Sungur Savran'dan Erhan Ünal'a kadar epeyce bir yazar, akademisyen, araştırmacı grubu küreselleşme hakkında hiç de iyi şeyler söylemiyor.

Açıksası ben de küreselleşmeden huylananlardanım, gidişata baktıkça endişelerim daha da artıyor. Gördüğüm şu: siyaseti, ekonomiyi, kültürü, sosyal hayatı, dini tekel-

leştirme ve insanlığı tek tipleştirme için sinsi bir çaba var! Küreselleşme ise bunun kılıfı!..

Eric Hobsbawm'ın 'Yeni Yüzyılın Eşiğinde' kitabının arka kapağında şu uyarı ifadesini aktarayım izninizle: "Hobsbawm, sis çanını tüm insanlık için -belki de son kez- çalıyor!"

Araştırmacı yazar Erhan Ünal, tüm ekilebilir toprakların su kaynaklarıyla birlikte küresel oligarşinin hedefinde olduğunu ve bu amaç-

Kavganın özünde neyin yattığını artık görmeliyiz. Soruyorum size: Afganistan kendi hâline bırakılsa, bu zenginlik onu kalkındırmaz mı? Tabii hizipçiliği, etnik ayrımcılığı, kayırmacılığı bir kenara bırakırlarsa...

la toprak gasplarının yapıldığını söylüyor. Ona göre, gelecekte tüm dünyanın beslenmesi de malum merkez tarafından belirlenecek, kimin neyi yiyip neyi yiyemeyeceğine bu merkez karar verecek. (Toprak Biterken, İst., 2017). Ünal işin sadece bir tarafından uyarıyor.

Hobsbawm da velveleye vermek kastıyla uyarıyor...

Öyleyse, 'Yeni Dünya Düzeni' kurucusu, küresel finans ve siyasete hükmeden küçük bir azınlık ta-

rafından bütün dünya halklarının yeni baştan yapılandırılması ve bu çerçevede her türlü nüfuz, güç ve egemenlik vasıtalarının ele geçirilmesi, gaspı anlamına geliyor. Benlik, doğal kaynak, toprak, enerji... Liste uzun.

Oyun içinde oyun, kurgu içinde kurgu, matruşka bebekleri misali... 'İslamcı Terör' kavramı da bu amaçla üretildi; örgütleri de bu amaçla üretildi ve türlü teçhizatla donatılarak sahaya salınıverdi. İslamofobi bunun için üretildi; keza coğrafyamızdaki savaşlar da... Arap Baharı kimlere yaradı dersiniz? Gezi olaylarında kaybettiklerimizi kim kazanç olarak devşirdi dersiniz?

Daha sayayım mı?

Sanırım pek çoğumuz gezegenimizde petrol savaşlarının dışında daha başka savaşların olduğundan da haberdar değildir: enerji savaşları, su savaşları, tarım savaşları, siber savaşlar, ilaç savaşları, kimya savaşları, gıda savaşları... Uranyum zengini Afrika kıtası üzerinde uranyum savaşları var mesela, farkında mıyız?

Savaş, işgal ve sömürü mağduru Afganistan'da zengin petrol, doğalgaz, kömür ve bakır madenleri var. Daha 2013'te dönemin Maden Bakanı Şahrani, ülkede henüz keşfedilmemiş rezervlerin bulunduğunu, ülkenin gerçek maden potansiyelinin tahminlerin çok üzerinde olduğunu söylüyordu...

Kavganın özünde neyin yattığını artık görmeliyiz. Soruyorum size: Afganistan kendi hâline bırakılsa, bu zenginlik onu kalkındırmaz mı? Tabii hizipçiliği, etnik ayrımcılığı, kayırmacılığı bir kenara bırakırlarsa...

Yeni Dünya Düzeni savaşların gölgesinde şekilleniyor. İplerin güçlü olanın eline geçeceği bir dünyaya doğru yol alıyoruz. Enerji kaynaklarına, doğal kaynaklara hâkim olan, güç ve iktidarın da sahibi olacak.

Söylenecek çok şey var, lâkin biraz da yukarda bahsettiğimiz melez ideolojiye yoğunlaşalım. Zira bu melez ideoloji, işgal, savaş ve sömürü düzenine lakayt kalacak yeni 'birey' tasarımı için de kolları sıvamış durumda...

Liberal Seküler Hümanizm

Liberalizm, siyasetin merkezine bireyin özgürlüğünü korumayı ve geliştirmeyi oturtur; sekülerizm, dinî kural ve öğretilerden azade olmayı öğütler; hümanizm ise, ister toplu ister bireysel olsun insanın onurunu ve özgürlüğünü savunur. Her biri yapbozun hayati bir parçasını oluşturur.

Kadim kurumları yıkmak, kadim gelenekleri yok etmek, kadim ilkeleri gevşetmek, kadim kültürleri yozlaştırmak... Sömürgeci siyasi projelerin şimdilerde esin ve besin kaynağı vazifesini görüyor 'liberal seküler hümanizm' tamlaması.

Burada 'birey' kavramını bilinçli kullanıyorum. Yönünü kendi belirleyen, hiçbir dinsel, cemaatsel, geleneksel bağı olmayan kişiyi anlatan Batılı bir kavram: 'Özgür varlık!'

Liberal anlayışta bireyin özgürlüğü kutsandır. Bireye sınırsız bir özgürlük hissi şırınga edilir. Ne var ki bu özgürlük, kapitalizmin bireyin beğenisine sunduğu envai türdeki tüketim nesnelere birini seçme özgürlüğüdür. Birey 'özgür' bir tüketicidir ki 'moda' olanı giysin, 'marka' olanı eskitsin, 'pahalı' olanı kullansın diye. Eskimeden üzerinden çıkarıp atsın diye. 'Özgürlük

yanılması' denen şeydir bu aslında: dikte edilenlerin arasından seçme özgürlüğü!

Her türlü aidiyetinden koparılan birey için medeniyet, tarih, din, kültür, aile, ahlâk gibi kavram ve değerler yavaş yavaş anlamını ve kıymetini yitirir. Popüler kültür bu sürecin kolay ve hızlı bir biçimde akması için her türlü silahıyla devreye girer. Liberal seküler hümanizmin steril ortamında mayalanan 'yeni birey' idealize edilir, yüceltilir.

Modern metropolün ruhuna uygun, para ekonomisinin gökte ararken yerde bulduğu bireydir o! Bağlantısız, yalıtılmış, yersiz-yurtsuz, apolitik, edilgen, bencil, inkârcı, hazcı, isyankâr, gevşek, hissiz...

Küresel pazarın cazip, esnek, akışkan ve de göz kamaştırıcı ürünleriyle benliği her daim yeniden kurgulanır, belleği her türlü manipüleyle açık tutulur.

Amerikalı araştırmacı yazar Jim Keith'in dedikleri önemli: "Bedeni ve zihni çalınmış, ruhu hayvan dürtülerine indirgenmiş 'yeni' insandır o. Gerçeklik kavrayışı, ön beyninde elektronik imajların dansıyla ateşlenmiş; efendilerinin inşa ettiği örümcek ağı, hiçbir durumda gerçeği algılayamayacağı biçimde tasarlanmış... Tarihte, kontrolörlerin bir parça uzaktan da olsa insan ırkına sahip olduğu ve insanlığın yaşamının tüm yönlerini kendi parazit amaçlarına zincirlediği dönemdeyiz. İnsanoğlunun kaderinin sahip olunabileceği, biçimlendirilebileceği ve bir çamur kolaylığıyla şekillendirilebileceği noktadayız." (Zihin Kontrol, 317). Jim Keith evinde merdivenden düşüp dirseğini kırar ve girdiği ameliyattan sağ çıkmaz. Nasıl, ilginç değil mi? Evrensel denetimi tek başına

ele geçirecek 'küresel bir ekonomik düzen'in yolda olduğunu söyleyen Jim 1999'da öldüğünde henüz 50 yaşındaydı.

Kol kırılır, yen içinde kalır misali!!!

Tüketimin kölesi yapılan bireyin hamurunun kıvamını arttırmak için sekülerizm devreye girer. Öncelikle, 'gerçeklik' ile 'gerçeklik olmayan' arasını ayırma melekesini yitirmesi sağlanır. Eliyle tuttuğu, hissettiği, diliyle tattığı, gözüyle gördüğü şeyler gerçek, duyularıyla tecrübe etmediği şeyler ise gerçek dışıdır. Dinin hurafeler yığını olduğu öğütlenir; iman, ibadet, akide gibi kavramlar elinden teker teker alınır.

Nesnelerin mekânına hapsedilir, nefsanî dürtülerinin peşinde koşması teşvik edilerek dermanı kesilir. Gerçek sandığı kurgusal rüyayı yıkmasına izin verilmez. Nesnelerin peşinde oradan oraya sürekli gezdirilir. O da nesneleşmiş bir nesne olur çıkar son noktada.

Nesneleşmiş ise her an harcanabilir, gözden çıkarılabilir demektir. Bilincinden arındırılmış, şimdilik kaydıyla kapitalist sermayenin emek gücünün bir parçasını oluşturduğu için elde tutulan ama yarın yerini yapay zekâyâ sahip robotlara bırakacak bir nesne!

İnanıldığı bütün hakikatler polarize edilmiş, çözülmüş, paramparça edilmiş, tarihi, medeniyeti, kültürü, dini aşağılanarak elinden alınmış, bir dünya görüşü olmayan, apolitik, seküler, tüketicisi, marka düşkünü bir nesne!

Ve nihayet hümanizm kadroyu tamamlar. Hani şu; bilgiyi araştırmak ve hikmet peşinde olmak için dinî referanslara ihtiyaç yoktur, bilgi ve hikmette mesafe almak arzusunda

Liberal anlayışta bireyin özgürlüğü kutsanır. Bireye sınırsız bir özgürlük hissi şırınga edilir. Ne var ki bu özgürlük, kapitalizmin bireyin beğenisine sunduğu envai türdeki tüketim nesnelere birini seçme özgürlüğüdür. Birey 'özgür' bir tüketici kılıdır ki 'moda' olanı giysin, 'marka' olanı eskitsin, 'pahalı' olanı kullansın diye.

olanlar semaya değil, birbirlerine, sosyal bilimlere ve tabii bilimlere baksınlar diyen hümanizm. Velhasıl, hamurun tuzu da hümanizm olur...

İnsanı merkeze alsın da kendi mezarını kazan Hümanizm, yerini yakın bir gelecekte "Veri Dini'ne yani Dataizm'e bırakacak ve insan da yerini yapay zekâlı robotlara... Bu uyarıyı Homo Deus'un yazarı Yuval Harari yapıyor. Ciddiye almakta fayda var.

Hakikat'ten koparılmış, anlam dünyası paramparça edilmiş, kimliği ve aidiyetleri aşağılanarak yerle

bir edilmiş, değerleri ayaklar altına alınmış bir birey!

Bilinci iğdiş edilmiş, derin bir hafıza kaybı ile malul. Unutkan, kaybettiklerinin peşinden hayıflanmayan, sınırları alınmış bir hissiz birey!

Bu birey, kimin işine daha fazla yarar dersiniz?

Artık tamamen kafeslenmiştir, munis bir 'dünya vatandaşı' olması öğütlenir ona. Gördüklerini unutması, kendi işine bakması, hayattan zevk alması ve verilenle yetinmesi, oyalanması söylenir!

Kelebek tabiatlı, maymun iştahlı, balık hafızalı, obez bir birey! İradeyi uykuya yatırmış, hayatı an itibarıyla sorumsuzca yaşamaktan haz alan, insana ve onun ıstıraplarına lakayt, çıkarıcı, tatminsiz bir müsrif!

Geçmişini olmayan, sadece anı yaşayan, geleceği dert etmeyen bir Konformist! Ahlâken pragmatist, faydacı, hazzı ve bencil!

Bilinci ise tutuk ve tıkanık! Dünyevileşmiş, "tek tip"leşmiş, sıradanlaşmış bir birey! Liberal seküler hümanizm görevini tamamlamıştır, vahşi kapitalizmin dişine göre yontmuştur onu...

"Merak etme! Her şey kontrol altında!" (Don't worry! Everything is under control!)

Çözdünüz mü olayı?! ■

ELİNDE KALEM BİR SERDENGEÇTİ

Mustafa Mirza DEMİR

Beyazıt'ta bir mekân: Marmara Kıraathanesi... Girişte sağdaki masada yalnız başına bir adam oturmakta ve önünde duran bir bardak çaya bakmaktadır. Ömrünün son demlerinde yakalandığı hastalık yüzünden titreyen elleriyle çayına binbir güçlkle attığı şekeri bir türlü karıştırılmayınca elindeki çay kaşığı fırlatır atar. Arkasına yaslanıp önündeki bardağa biraz hüzünlü biraz da müstehzi bir ifadeyle bakar ve o meşhur serzenişini masaya bırakır: "Hey gidi günler hey!.. Bir zamanlar Türkiye'yi karıştıran Serdengeçti, şimdi bir çayı bile karıştırıyor." Bir zamanların ele avuca sığmayan bu delişmen sipahi yürekli adamı; şimdi ıstırahını çektiği Parkinson hastalığına ilk yakalandığında, hastalığını da karşılaştığı her durumda gösterdiği o alaycı tavıyla karşılaşmış ve "Öyle bir hastalık ki araba markasına benziyor: Parkinson! İnsanın 'Keşke benim de bir Parkinson'um olsa!' diyesi geliyor." diyerek Parkinson'u da nükte konusu yapmıştı. Hatta memleketi Akseki'ye yaptığı bir bayram ziyareti esnasında, ana dostu bir komşu kadının kendisine, "Oğlum Osman, çok iyi görünüyorsun. Orucunu tutabiliyor musun?" diye sorması üzerine: "İyiyim teyze. Görmüyor musun? Kendimi bile tutamıyorum!" diye cevap verecektir.

Asıl adı Osman Zeki Yüksel. Antalya'nın Akseki ilçesinde, Hacı İlyas Mahallesi'ndeki iki katlı ahşap bir

evde, Hoca Ahmet Salim Efendi ve eşi Emine Hanım'ın üçüncü erkek evladı olarak dünyaya geldi. Diyanet İşleri Başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki ile akrabalığı olan ve uzun yıllar Akseki müftülüğü yapan babasından dinlediği Muhiiddin Arabî, İmam Gazâlî, Hasan

arazi, hele dağsız bir vatan düşünmüyorum." diyecektir. Henüz altı yaşında iken bir imparatorluğun çöküşüne ve yeni bir devletin kuruluşuna tanıklık eden bu dağ çocuğunun, ilkokul çağlarında gönlüne vatan-millet aşkı düşer ve okuduğu Namık Kemal, Mehmet Akif ve Yunus Emre şiirleriyle karakteri şekillenmeye başlar. Kitap okumayı vazgeçilmez bir tutku hâline getiren Osman Zeki'nin okuma alışkanlığını kazanmasında babası kadar payı olan ağabeyi Hasan Selami Bey'in şehirden getirdiği kitapları heyecanla okur ve günlerce etkisinden kurtulamaz. Ortaokul ve lise yıllarından itibaren elinden düşürmediği Mevlana, Yunus Emre ve Mehmet Akif kitaplarının da etkisiyle kendine milliyetçi, dindar ve hümanist düşünceler doğrultusunda bir fikir dünyası kurar. Yüreğinde Anadolu sevdasını büyüten, bayrağı namus ve vatan toprağını kutsal sayan, dünyayı tanımaya çalışan ve kalıbına sığmayan bu Toros delikanlısı hazırcı cevap, heyecanlı, coşkulu ve sert mizacıyla olduğu kadar nüktedan oluşuyla da dikkatleri üzerine çekmeye başlar ve ileride dillere destan olacak bir Serdengeçti efsanesinin muştularını verir. Psikoloji ve felsefeye, kitaplara ve fikirlere, ruhiyat ve içtimaiyata karşı konulmaz bir alâka duyduğu için Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümüne kaydını yaptırır fakat milletine faydalı olmak amacıyla geldiği üniversitede umduğunu bulamaz ve büyük bir hayal kırıklığına uğrar. İçerisine

Yazdığı yazıların büyük yankı uyandırmasıyla devamlı gündemde olan, çıkardığı derginin ismiyle anılan Osman Zeki Yüksel Serdengeçti, yankılarının ısrarıyla bir dönem Antalya milletvekilliği de yaptı ve bu vekillik macerasını da "Sekiz defa mahpus, bir defa da mebus oldum." diyerek kendine has üslu- buyla özetledi.

Basrı ve Bâyezîd Bistâmî gibi İslâm âlimlerinin eserlerinden pasajlar ile ilk eğitimine aile içinde başlamış oldu. Küçük yaşlarda bağ-bahçe işleriyle uğraşmayı, keçileri sağmayı çok seven Osman Zeki, ileri yaşlarda kendisini bir dağ çocuğu olarak adlandıracak ve "Dağsız bir

düştüğü ve bir türlü aidiyet bağı kuramadığı bu dünya ile yaşadığı fikrî çatışmalar zaten doğmakta olan Serdengeçti'nin doğumunu hızlandırır. Kültürel ve toplumsal birikimi yeterli, gözünü budaktan sakınmayan, gerektiğinde elini masaya vuran, kısa boyunun ve çelimsiz vücudunun aksine, dev yürekli, gür sesli milliyetçi-muhafazakâr bu gencin, henüz üniversite ikinci sınıf öğrencisi iken mahkeme salonlarıyla tanışması hayatının dönüm noktasıdır. Sonrasında fikrî mücadeleler, kavgalar, davalar ve demir parmaklıklar... Üniversiteye devam etmek istese de okul buna müsaade etmez ve öğrenimi yarıda kalır.

Osmanlı ordusundaki muhasaraları yaran, muhasara esnasında kaleye ilk giren, önden giden, vatan-millet uğruna canını hiçe sayan askeri bir gruptan adını alan fikrî dergiyi, ilk defa 1947 yılının Nisan ayında okuyucuya sunar: Serdengeçti.. İlk sayısı piyasaya çıkar çıkmaz tükenir ve alelacele ikinci baskıyı yapar. "Allah-Millet-Vatan Yolunda" sloganıyla çıkardığı, 15 yılda ancak 33 sayı neşredebildi-

ği bu derginin her sayısında yalın kılıç kaleme aldığı cesurca yazılar yüzünden sansür yiyor, mahkemelik oluyor, hapis yatıyor; maddi sıkıntılar da bunlara eklenince derginin her sayısının tarihi de adresi de düzen tutmuyordu. Kendisi de bu durumu "Ne zaman nereden çıkacağımız belli olmaz!" diyerek özetliyordu. Sadece Serdengeçti'de yazdığı yazılardan dolayı mahkemelik olmadı, Bir Nesli Nasıl Mahvettiler adlı kitabından dolayı da hüküm giydi. Genç yaşta kendini fikrî mücadelenin içinde bulmasıyla ve kendisini büyük sorumluluklar altında hissetmesiyle sinirleri yıpranan Osman Zeki Yüksel'in, aldığı cezayı doldurmak üzereyken bir gardiyanı dövdüğü iddiasıyla mahkemeye verildiği, hapis içinde hapis yattığı da oluyordu. Serdengeçti dergisinden başka Mabedsiz Şehir, Bu Millet Neden Ağlar, Günlünç Hakikatler gibi kitaplar da neşretti. Fikirlerinden çok etkilediği, hatta kendisiyle beraber hapis yattığı, yine nüktedan ve sözünün sakınmayan kişiliğiyle bilinen bir başka düşünce ve dava adamı Ne-

cip Fazıl Kısakürek'le çok sağlam dostluk kurdular.

Yazdığı yazıların büyük yankı uyandırmasıyla devamlı gündemde olan, çıkardığı derginin ismiyle anılan Osman Zeki Yüksel Serdengeçti, yakınlarının ısrarıyla bir dönem Antalya milletvekilliği de yaptı ve bu vekillik macerasını da "Sekiz defa mahpus, bir defa da mebus oldum." diyerek kendine has üslubuyla özetledi.

Serdengeçti 1958 yılında evlendi. Salim adını verdikleri bir erkek evlatları doğsa da henüz 13 aylıkken hayata gözlerini kapadı ve başka çocukları da olmadı. Önceleri çok alay konusu yaptığı Parkinson hastalığından hayatının son zamanlarında büyük ıstıraplar çekti. 10 Kasım 1983 tarihinde, Ankara Haceteppe Hastanesinde "Serdengeçti artık geldi geçti." diyerek hayatı sona eren Serdengeçti'nin naaşı, 11 Kasım Cuma günü Hacı Bayram Veli Camii'nde büyük bir kalabalık eşliğinde kılınan cenaze namazının ardından Cebeci Asri Mezarlığına defnedildi. ■

BİN YILLIK MEDENİYETİNİ YÜZ YILDA KAYBEDEN ÜLKE: SURİYE

Prof. Dr. Ahmet KAVAS | İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Humus

Kuzeyinde Türkiye, doğusunda Irak, güneyinde Ürdün ve İsrail, batısında ise Lübnan ve Akdeniz ile çevrili olan Suriye'nin 2018 yılı başındaki tahmini nüfusu 18 milyon kadardır. Şayet ülke 2011 yılı Mart ayında fitili ateşlenen ve hâlen devam eden iç savaşı hiç yaşamamış olsaydı bugünlerde yurt dışına beş milyondan fazla insanı iltica etmeyecek ve beş yüz bin vatandaşı da ölmeyeceği için yaklaşık 26 milyonluk bir nüfusa sahip olacaktı. Suriyeliler savaş öncesi daha çok sahile yakın bölgeler-

deki Tartus, Banyas ve Lazkiye ile Dımaşk, Deraa ve özellikle kuzeybatısındaki Halep'te yaşamaktaydı. Halkın büyük bir çoğunluğu sünni, geriye kalanı ise Nusayri, Dürzi, Hristiyan ve az sayıdaki Yahudi gibi farklı dinlere mensuptur. Soy itibarıyla da Arap, Türkmen ve Kürt gibi farklı ırktan Müslüman; Süryani, Keldani gibi Hristiyanlardan oluşan toplumlar bulunmaktadır. İsrail'in 1973'te işgal ettiği Golan Tepeleri'nde yerleştirdiği 20 bin kadar Yahudi nüfusu bulunmaktadır. 14 idari bölgeden ibaret olan Suriye'de muhafaza denilen vilayetleri Haseki, Lazkiye, Kuneytira, Rakka,

Süveyde, Der'a, Deyr-i Zor, Dımaşk, Halep, Hama, Humus, İdlib, Rif Dımaşk ve Tartus'tur. Ülkenin yüzölçümü 185.180 km²'dir ve en uzun sınırı 899 km ile Türkiye tarafında olup diğer ülkelerden Irak 599, Lübnan 403, Ürdün 379 ve İsrail ise 83 km ortak sınıra sahiptir. Deniz sahili ise 193 km'dir. Tabii kaynakları arasında petrol, fosfat, krom, magnezyum, demir ve mermer önde gelenleridir. Arazisinin %76'sı tarıma elverişli ise de bunun ancak %25,4 kadarı sulanabilir.

Türkmenler, Suriye Türkleri veya Suriye Türkmenleri olarak da ta-

nınmaktadırlar. Tolunoğulları ile IX., İhşitler ile X. yüzyıllarda başlayıp XI-XIII. yüzyıllar arasında Büyük Selçuklu, XIV-XV. yüzyıllarda ise Memlükler idaresinde bölgeye gelip yerleştiler. Kalabalık kitlelere ulaşmaları ise Yavuz Sultan Selim'in burayı 1516'da Memlükler'den almasından sonraya tesadüf etmektedir. Osmanlıların XVI-XIX. yüzyıllar boyunca 400 yıl bizzat devlet eliyle buraya yerleşip yurt edinmeleri teşvik edilmiştir. Bunlar Türkiye Türkleri ve Irak Türkmenleri ile sıkı bağlantılarına rağmen aynı isimle bilindikleri Türkmenistan halkıyla temasları çok yoktur. Daha çok Türkiye-Suriye sınır boyunca, İdlib, Halep ve Rakka'nın kuzey kısımlarında, Türkmendağı'nda, Bayırubucak adıyla bilinen Lazkiye yakınında, Humus, Hama ve Dimaşk çevrelerinde, güneybatı kesimlerinde ise Deraa ve Kuneytra dahil olmak üzere neredeyse ülkenin her tarafında dağınık olarak yaşamaktadırlar. Nüfusları hakkında verilen rakamlar arasında bir ortalama almak mümkün değildir. Zira bugün Suriye'de toplam 100 bin Türkmen'in varlığı verilen en düşük rakam olup 1,5 milyon kadar diyen, hatta Suriyeli kimliği öne çıktığı için ve Arap nüfusla karıştıkları için asli kimliği kaybolanlarla 3,5 milyon civarında bir nüfusa sahip oldukları rivayetleri de mevcuttur. Günümüzde Şam'daki Esed rejimine karşı 14 bin ile 25 bin arasında Türkmen en ön saflarda direniş göstermek üzere cephelede çatışmaktadır. 1922-1925 yılları arasında Suriye'nin ilk devlet başkanı ilan edilen Subhi Bereket ve bağımsızlık sonrası ilk devlet başkanı Şükrü el-Kuvvetli gibi Suriye ve Türkiye siyasetinde son yüzyılda tanınan pek çok sima Türkmen asıllıdır.

İslamiyet'in Dünyaya En Fazla Yayılma Noktası

Müslümanlar 20 Ağustos 636 tarihinde Bizans ordusuna karşı yaptıkları Yermük Savaşı ile Suriye'nin tamamını idarelerine aldılar. Muaviye Emevilerin ilk kurucusu olarak 660 yılında Dimaşk'ı devletin başşehri yaptı ve bu durum 750 yılındaki Emevî hanedanının yıkılışına kadar devam etti. Bu dönemin en önemli izlerinden Dimaşk'taki Emeviyye Camii Halife Velid tarafından 705 yılında inşa edildi.

İslamiyet'in yayılması Emeviler'in 660-750 yılları arasında burada hüküm süren 14 Emevi halifesi döneminde gerçekleşmiştir. Emeviler,, Batıda tüm Kuzey Afrika'yı daha önce fethedilen Mısır'ın Libya sınırından itibaren devam ettirilerek İspanya ve Portekiz dahil tüm İber yarımadasını aşarak Fransa'da Puatiye (Poitiers) şehrine kadar vardılar. Hatta belki de en büyük savaşlarından birisini 732'de bu şehirde Belâtüşşüheda, yani Şehitler Düzlüğü adıyla yaptılar ve on binlerce şehit vererek geri çekilmek zorunda kaldılar. Doğuda ise bir taraftan Çin'in içlerindeki Talas'a, diğer taraftan da Hindistan bölgesine kadar ilerleyerek bugünkü Pakistan adıyla bilinen Sind'e kadar yayıldılar. Bir asrı bulmayan iktidarlarındaki bu gelişme aslında onlara her bölgede ciddi anlamda düşman da kazandırdı. Genelde hanedanlığa çevirdikleri iktidarlarındaki bazı uygulamalarının verdiği sıkıntılara ilâveten giderek şekillenen ve izleri bugün bile çok hissedilen Şii ve Harici isimli yeni oluşumların menfi anlamda yürüttükleri düşmanca söylemlerin de tesiri ile Emeviler âdeta tüm İslam tarihinde yaşanmış kusurların odak noktası gibi sunulmaktadır. Ne var ki onların

Mağrib'te, Endülüste, hatta Maşrik'te bıraktıkları izler bugün hâlâ yaşamakta ve bunda Suriye topraklarının merkezi derecede önemli katkısı bulunmaktadır.

Abbasiler'in 750'de hilafeti ele geçirmelerinden 1258'deki Moğol istilasına kadar Suriye merkez olmaktan çıksa bile Müslümanların önemli taşra merkezlerinden birisi olma özelliğini hep korudu. İlim ve irfan meclislerinin sayısı burada giderek arttı. Fatîmiler'de dârü'l-ilm, diğer tüm idarelerde ise medrese ve mektep geleneği bölgenin her tarafında yaygınlaştı. Bugüne kadar izleri devam eden ilim geleneğinde Şam ve Halep şehirleri öncü oldu. Güvenlik tesis edildikçe iktisadî hayat ve ticaret çok gelişerek Suriye'nin tüm şehirleri zenginleşti.

Böyle olduğu için tüm bölge şehirleri Avrupalılar daha 11. yüzyılın sonunda bu zenginliğin farkına vardı ve daha sonradan Haçlı seferleri gibi kendilerince Kudüs yolunda mücadele gibi dinî bir anlam yükledikleri İslam alemini yağmalama niyetlerinin doğrudan hedefleri oldu. Yaklaşık beş asırlık İslam medeniyeti adına pek çok değer yok edildi. Yaşanan tahribatın izlerini kapatmak kolay olmadı ve bu defa da Moğol istilas 1258 yılında ulaştığı İran ve Irak topraklarından sonra Suriye'de de büyük bir yok edilişe sebep oldu. Bu iki büyük facianın etkisini atlatmayı başaran Suriye halkı bir buçuk asır sonra da Timurlenk'in saldırısına maruz kaldı, Dimaşk dahil ülke bir kez daha yağmalandı. İlk yağmalamanın sadece sahil şehirlerinde sınırlı kalmasını Selçuklular, Osmanlıların Suriye'ye 1516'da adım atmalarından sonra tam 402 yıl boyunca belki de tüm tarihî süreçlerinin en az sıkıntılı dönemlerini yaşadı, tarihte başlarına gelen nice

acılarını unuttular. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman ile başlayan bu ülkeye yapılan hizmetler II. Abdülhamid dönemine kadar aralıksız devam etmiştir.

Osmanlıların Suriyesi

1516 yılında Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlılar, Mercidâbık'ta Memlük ordusunu yenip önce Suriye ardından da Sina Çölünü aşarak Mısır'a girdi. Suriye 1516-1918 arasında tam 402 yıl Osmanlı idaresinde kaldı. Ülke tarihte hiçbir devletin idaresinde bu kadar uzun süreli barış içinde varlığını sürdüremedi. Şam beylerbeylerinin genelde bir ila iki yıl içinde değiştirildikleri ve dört asır boyunca 300'den fazla kişi arasında bir kısmı iki veya üç defa bu göreve gelse de yine de uzun süre burada tutulmadılar. Aralarında Köprülü Mehmed Paşa ve oğlu Fazıl Ahmed Paşa gibi sadrazam olanlar, Ahmed Cevdet Paşa gibi önemli ilmi şahsiyetler bu vazifede bulunanlar arasında yer alırlar.

Avrupalıların Arap coğrafyasına karşı iştahları Fransa'da bir anda şöhrete kavuşan Napolyon Bonapart'ın da iştihanı kabarttı ve komutasında Fransız ordusu 1798-1802 yılları arasında Mısır'da başlattıkları istilalarını Suriye'ye de taşıdı ve 1799'da Filistin'e saldırdıysa da Akka önünde Cezzar Ahmed Paşa tarafından büyük bir bozguna uğratıldı. XIX. yüzyılın ilk yıllarında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır valiliği zamanında oğlu İbrahim Paşa Suriye'nin idaresini de İstanbul yerine Kahire merkezli Hidviyyet idaresine aldı. 1841 yılında Kavalalı Suriye'den çekilene kadar devam etti. Bu gelişmelerin hoşnutsuzluğunun hissedildiği dönem devam ederken 1860 yılında Suriye'de Dürziler ile Nusayriler

ve Hıristiyanlar üzerlerinde baskı kurulduğu bahanesiyle başkaldırınca ciddi olaylar çıktı, Dımaşk'ta Hıristiyanların katledildiğine dair haberler yayıldı. Bunu bahane eden Fransa aynı yılın Eylül ayında bölgeye askeri sefer düzenledi.

Büyük Arabistan Kurma Hayali

Önce Haçlılara, ardından Moğollara direnip onları yok eden ve Ti-

Suriye 1516-1918 arasında tam 402 yıl Osmanlı idaresinde kaldı. Ülke tarihinde hiçbir devletin idaresinde bu kadar uzun süreli barış içinde varlığını sürdüremedi. Şam beylerbeylerinin genelde bir ila iki yıl içinde değiştirildikleri ve dört asır boyunca 300'den fazla kişi arasında bir kısmı iki veya üç defa bu göreve gelse de yine de uzun süre burada tutulmadılar.

murlenk'in istilasının ardından da Bilâdüşşâm topraklarında bin yıldan fazla hüküm süren Türklerin içinde en uzun süre bölgeyi idare eden Osmanlıları tüm bölgeden çıkarma hesapları devreye sokuldu. Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in gelecekte Büyük Arabistan Krallığı kurma beklentileri ile Suriye'nin sadece XX. yüzyıldaki acılarının kapı-

ları açılmadı, hâlâ devam eden XXI. yüzyılın başındakiler de bunun bir anlamda neticesi oldu. 1918 yılı Ekim ayında Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in etrafına toplananlar ile iş birliği yapan İngilizler Şam'a girmekte gecikmedi ve Osmanlı idaresine resmen son verdiler. Emirin oğlu Faysal Suriye Kralı, ilan edilme bekliyordu. Avrupalılarla iş birliği yapmayı kendisine gelecekte tüm Arabistan topraklarının verileceği vaadine kapılmasının ardından bölgenin kuzey kısmını oluşturan Bilâdüşşâm'ın Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün ile yakın bir gelecekte kurulma sürecine soktukları İsrail'in yer aldığı topraklarda beş ayrı ülkenin kuruluşlarından önce tüm bölge İngiltere ve Fransa arasında paylaşılacaktı.

Bazı Arap ileri gelenlerinin ve de onlara öncülük eden Şerif Hüseyin ile oğullarının bu İngiliz-Fransız hilesini fark ettiklerinde fazla yapacakları bir şey kalmamıştı. Elleriindeki imkânlarla 24 Temmuz 1920'de Fransız işgalci askerleri ile Meyselûn'da savaşan Suriye birlikleri yenildi. Aynı yıl bu işgalci iki ülkenin Osmanlı idaresini bölgede bitirip bin yıllık istila hesaplarının yeni planlayıcıları olan İngiliz Sir Mark Sykes ile Fransız François Georges Picot devreye girdiler. Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'den oluşan bölgenin bugünkü yeni ülkeleri Fransa ile İngiltere arasında Sykes-Picot adı verilen antlaşma ile dörde bölündü ve ilk ikisi Fransızlara, diğer ikisinin idaresi de İngilizlere verildiği ilan edildi. Bölge halkı içine çekildiği tuzağın ne kadar büyük olduğunu anladığında direnişe geçtikleri 1925 yılında Fransa bölgeye huzur için geldiğini iddia etse de Şam şehrinin havadan ve karadan bombalama konusunda zerre kadar terüddüt etmedi. Binlerce

masum Müslüman öldürüldü, şehirde büyük tahribat oluştu. Dahası Sykes-Picot anlaşmasının gereği olarak Fransa Suriye ve Lübnan'da manda adı verilen yönetimine başladı ve tam 26 yıl devam etti. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa Alman işgali karşısında kendi derdine düşünce zayıflayan Suriye'deki mandasını İngiltere'nin desteğiyle 1941 yılı Haziran ayında yeniden sağladı ve ortak birlikleri Suriye'ye girdi. Bu arada Araplar da boş durmadı ve Suriye'nin bağımsızlığını 28 Eylül günü ilan ettiler. Fransa'nın bölgeden çekilmeye niyeti yoktu ve 1945 yılında Fransa Devlet Başkanı Charles de Gaulle Şam şehrini 20 yıl sonra bir kez daha karadan ve havadan bombalattı. Ne var ki buradaki varlığı himayeden çok bölge halkına zarar vermek olan Fransız işgalci birlikleri 17 Nisan 1946'da Suriye'den ayrılmak zorunda kaldı.

Suriye'de 26 yıl himaye adı altındaki işgalleri ile bölgedeki tüm dengeleri yerinden oynattılar. Yerel sivil idarecilerin tarih boyunca Türkler tarafından korunan haklarını ellerinden aldılar. Açtıkları askerî okullara aldıkları kırsal kesimdeki çocukları yetiştirip Suriye'nin yaşadığı birçok askerî darbeye etkin olmalarını sağladılar. Özellikle Lazkiye'nin bir köyünden olan Nusayri Hafız Esed'e 1970 yılında yaptırıldıkları darbe ile Suriye'nin yönetimini ele geçirttiler. 1982 yılında yaptığı Hama katliamı son asırda işlenen en büyük insan kıyımlarından birisidir. Onun 2000 yılında ölmesinden sonra yerine geçen oğlu Beşar Esed de babası gibi iktidarının 12. yılında tüm Arap coğrafyasını kapsayan başkaldırıların Suriye'ye sıçraması üzerine halkına silah doğrultmada hiç tereddüt etmedi ve ülkesinin sadece şimdiki kadar kazanımlarını değil geleceğini mahvetti.

İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Yıkıcı İç Savaş

2011 yılı Mart ayında başlayan Suriye iç savaşı yedinci yılını geride bıraktığı bugünlerde toplam 23 milyonu bulan ülke nüfusunun dörtte biri yok oldu. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanmış en büyük insani buhran kabul edilen bu süreçte beş milyon dört yüz binden fazla insan ülke sınırları dışına çıktı ve giden her dört kişiden birisi çocuktur. Ayrıca altı milyon üç yüz bin insan da ülke içinde yaşadığı yerden başka bölgeye bizzat Şam yönetimi ile anlaşma yaparak veya çatışmalardan kaçarak iç göçe maruz kaldı. 400 bin civarında insanın ise ölümüne sebep teşkil eden iç savaş ayrıca 13 milyondan fazla insanın da sıradan günlük hayat şartlarına büyük darbe vurarak onları da muhtaç hâle düşürdü. Bunların içlerinde beş milyon civarında Suriyeli de şehirleri kuşatma altında kaldığından hayat şartları hâlâ çok kötü durumdadır. Ülkelerini terk edenlerin üç buçuk milyonu Türkiye'ye sığındı ve bunların sadece %10'u kamplarda yaşarken, %90'ına şehirlerde hayatlarını sürdürme fırsatı verildi ve sadece İstanbul'da 500 bin Suriyeli bulunduğu tahmin edilmektedir. Bir milyon Suriyeli Lübnan'da, Ürdün hükümeti her ne kadar bir milyon üç yüz bin kadar bu ülkeden gelen mülteciyi barındırdığı açıklamasını yapsa da uluslararası çevrelerce gerçek rakam yedi yüz bin civarında verilmektedir. Avrupa ülkelerine Suriye'den göç edenlerin sayısı 520 bin olarak tahmin edilirken Irak'ta 230 bin, Mısır'da 120 bin, Mağrip ülkelerinde de toplam 30 bin kişi sığınmacı olarak bulunmaktadır. Bilhassa Batı Avrupa'ya göç etmek için hayatlarını tehlikeye atarak ve hiç istemedikleri bu bölgeye istemeyerek

giderken bilhassa Akdeniz ve Ege'yi geçerken ölenlerin sayısı binlerle ifade edilmekte, gitmek istedikleri ülkelere ulaşanlara da hiç iyi muamele yapılmamaktadır.

29 Temmuz 2011'de Özgür Suriye Ordusu kuruldu ve baskıcı Esed yönetimine son vermek için direnişe geçti. Suriye Milli Koalisyonu'nu 2012 yılı Aralık ayında 130'dan fazla ülke Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanıdı. Rusya 2015 yılı Eylül ayında Esed rejimini desteklemeye başlayınca iç savaşta tüm dengeler değişti ve muhalifler epeyce güç kaybına uğradılar hatta Halep'i 2016 yılı Aralık ayında Esed güçlerine bırakmak zorunda kaldılar. Türkiye, İran ve Rusya öncülüğünde Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapılan barış görüşmeleri bir umut olmaya devam ediyor. Özgür Suriye Ordusu Türkiye'nin verdiği destekle önce Fırat Kalkamı Harekâtı'yla Azez, el-Bâb ve İdlib'e kadar uzanarak pek çok yerleşim yerindeki terör gruplarının işgaline son verdi. 2018 yılı başında ise Türkiye sınırına bitişik Afrin'deki ABD ve Avrupalı güçler ile Esed rejimince desteklenen tüm terör grupları buraya bağlı köy ve kasabalardan temizlendi.

Suriye tarih boyunca çok yağma gördü, belki en ağırını 2011'de başlayan iç savaşla geçiriyor. ABD ve Rusya son yarım asırda birbirlerine karşı devamlı büyüyen tüm kinlerini bu ülke toprakları üzerinde ortaya çıkardı. İran ise ABD ve İsrail'e karşı olan düşmanca tavrını doğrudan Şam'daki düzeni ayakta tutabilme pahasına ve burada kendisine etkinlik alanı açabilmek için Rusya ile de beraber hareket edip yaşanan bu insanlık faciasının devamını bu ülkede ve bölgedeki çıkarları için fırsat olarak görmektedir. ■

DR. HÜSEYİN KAYAPINAR:

“Din hizmetinin verimli olması için hasbi olmak lazım.”**Söyleşi: Mustafa BERK**

Muhterem Hocam, Diyanet İşleri Başkanlığında farklı görevlerde bulundunuz. Başkanlıkta göreve nasıl başladınız, kısaca bahseder misiniz?

Bismillahirrahmanirrahim. Evvela Diyanet Aylık Dergi'ye benimle bir söyleşi imkânı sunduğu için teşekkür ediyorum. 1971 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun oldum. O zamanlarda Yüksek İslam Enstitüsü parasız yatılı olarak okunabiliyordu ve bu Milli Eğitim Bakanlığının bursu sayılıyordu. Dolayısıyla mezun olduktan sonra kura çektik. Kura sonucu Amasya-Merzifon İmam Hatip Okuluna meslek dersleri öğretmeni olarak atandım. Merzifon'da üç yıl görev yaptıktan sonra Konya-Çumra'ya tayin oldum ve burada da yaklaşık üç yıl görev yaptım. Bu arada Haseki Eğitim Merkezinin açıldığını duydum. Oraya gitme hususunda bende bir heves belirdi. Fakat Haseki'nin

ilk dönemine ki bu 1976 yılına denk gelir, sadece Diyanet personeli aldılar. Diyanet personeli dışındaki görevlileri almadılar. 1978 senesinde Karaman İmam Hatip Okuluna tayin oldum. Aynı yıl Haseki için tekrar imtihan açıldı. Bu defa Milli Eğitim'e de yer verdiler. Ben zaten öteden beri buraya girmeyi şiddetle arzu ediyordum. Ankara'da imtihana girdim ve seçildim. Böylece Haseki Eğitim Merkezine kursiyer olarak gidebilmem için Milli Eğitim'den Diyanet'e intikalim gerekti. Karaman İmam Hatip Okulu öğretmenliğinden Karaman vaizliğine atandım. Bu, 1978 senesinin Eylül ayına tekabül eder. Çünkü 17 Eylül'de Haseki'de derslere başlamıştık. Yani Diyanet'e girişim bu şekilde olmuştur. Tabi bu durum benim bütün hayatımı değiştirdi.

Haseki'ye bir vaiz olarak intikaliniz oldu. Sonrasında Haseki'de bildiğimiz kadarıyla uzun yıllar görev

yaptınız. Diyanet'in önemli bir eğitim organı olan Haseki hayatınızda nasıl bir yer tutar?

Eski Erzurum müftülerinden Sakıp Efendi'de okumuş bir hocamız vardı, hala hayattadır kendisi. Biz Haseki'ye başladığımızda asistandı, alt yapısı sağlam yani nahvi, sarfi, belagati iyi bilirdi. Kendisine "Hocam Hasekide ne kazandınız?" diye sorduğumda bana "Yüksek İslam Enstitüsü dâhil olmak üzere tüm tahsil hayatımda elde ettiğimi Haseki'de iki senede aldım. Hatta asistan olduktan sonra elde ettiğim bilgi ise ondan önceki tüm tahsil hayatımın yerini tutacak şekildedir." diye karşılık vermişti. Yani biz bugün bir yerlere geldiysek tamamen Haseki sayesinde. İlahiyat fakültelerinin hâlihazırda programı hakkında fazla bilgim yok ama bizim zamanımızda yüksek islam enstitülerinin programları dolu dolu ve kaliteli idi. Bu doluluğa rağmen örneğin baştan sona fıkıh konularını okumadık. Kendisi avukat olan bir İslam hukuku hocamız vardı, bize sadece kitabul bey' dediğimiz alım-satım akdiyle ilgili bir yerler okutmuştu. Bunun dışında terimlerden dahi haberimiz yoktu. Hatta bununla ilgili şöyle bir anımı paylaşayım. Haseki imtihanı için Ankara'ya gelmiştik. İki bölümlü bir oda yapısı vardı imtihan için, biri dışarda diğeri içerde olmak üzere. İmtihana girecek olan kişiye kitaptan bir bölüm belirleyip oraya çalışması söylenerek iç odaya alınıyordu, diğer tarafta da imtihan olan kişi vardı. Ben imtihan olduktan sonra çıkarken benden sonra gelen arkadaş kulağıma "Lukata ne demek?" diye fısıldadı. Ben de hatırladığım kadarıyla "yitik" demiştim kendisine. Yani biz Haseki'ye girmeden evvel baştan sona hiçbir tefsir, hadis, fıkıh kitabı okumamışız ki ben az çok hevesliydim bir şeyler okumaya çalışıyordum, Yüksek İslamda okuduklarımızla kalmışız. Ama Haseki'ye girdikten sonra fıkıh okuduk, hem de müdellel. Hükümler kuru hüküm değildi, tamamen delilleriyle sabitti. Konuyla ilgili ayet-hadis, akli izah, muhaliflerin görüşleri, onların delilleri, muhaliflerin görüşlerine verilen cevaplar... Yani burada iki seneyi aşkın bir süre dolu dolu dersler yaptık. Ders bitiminde de aramızda müzakere ederdik arkadaşlarla. Diyelim ki saat 4'te ders bitiyor-

Tek bir gayem vardı, o da okumak. Ötesini hiç düşünmedim. Yani Haseki'yi bitirince ne olacağım diye hiç düşünmedim. Sadece çalıştım, amacım buydu. Dolayısıyla ben meslektaşlarımıza tek gayesi okumak, ilim sahibi olmak şartıyla Haseki'yi ya da lisansüstü çalışmayı tavsiye ederim.

Anladığımız kadarıyla, emekli olduğunuz Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığına da sizi Haseki taşımış.

Peki, Başkanlıkta hem idareci hem öğrenci olarak görev yapan biri olarak meslektaşlarımıza neler tavsiye edersiniz?

sa 7'ye kadar kalır, müzakere ederdik kendi aramızda. Yani böyle güzelce değerlendirmiş olduk çok şükür. Bu birikim, tabi ki Cenabı Hakkın takdiriyle de bizi orda hoca olarak bıraktı. Bu da bizim hayatımızı değiştirdi. Asistanlık dönemi insanın yetişmesi için önemli. Çünkü o dönemlerde kursiyerlerin bir kısmı İlahiyat Fakültesi mezunu olan il müftülerinden oluşuyordu. Bunlar tabi ki müftülük dahil belli yerlerde çalışıp gelmiş, güçlü ve birikim sahibi arkadaşlardı. Biz onlarla mütalaa dersi yapardık. Onlara ders vermek için onlardan daha çok çalışmak icap ederdi. Hamdolsun, bu da bizim çalışmamıza, bir şeyler kazanmamıza vesile oldu. Tabi ki zamanla ilçe müftüleri, vaizler ve günümüzde bildiğim kadarıyla imam-hatip arkadaşlarımızı alıyorlar kursiyer olarak. Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültesine dönüştürülmesiyle birlikte Yüksek İslam mezunlarına da lisansüstü çalışma hakkı doğmuş oldu. Biz de bundan yararlanarak doktoramızı tamamladık. Hasekide öğretmen olarak devam ederken müdür olduk, sonra da buralara kadar geldik. Kısacası Haseki, iki yılı kursiyer geri kalanı da hocalık ve idarecilik olarak hayatımın en az otuz senesinde var. Bugün bazı pratik bilgimiz varsa ve fıkıh nosyonu almış isek başta Mehmet Savaş ve Halil Gönenç olmak üzere oradaki hocalarımızdan aldığımızdır.

"Sünen-i Ebi Davud Tercemesi ve Şerhi" adlı eserime çokça katkısı olan, Karaman'da birlikte görev yaptığımız bir öğretmen arkadaşım bana "Ne işin var Haseki'de? Bak ne güzel memleketinde görev yapıyorsun. Yarın öbür gün Hasekiyi bitirince memleketin ücra köşelerinde vaiz, müftü olacaksın." demişti. Samimi olarak dedim ki, "Ben Haseki'ye gidersem Diyanetin yetişmiş elemanı olacağım ve hiçbir kurum yetişmiş elemanını harcamaz." Tek bir gayem vardı, o da okumak. Ötesini hiç düşünmedim. Yani Haseki'yi bitirince ne olacağım diye hiç düşünmedim. Sadece çalıştım,

amacım buydu. Dolayısıyla ben meslektaşlarımıza tek gayesi okumak, ilim sahibi olmak şartıyla Haseki'yi ya da lisansüstü çalışmayı tavsiye ederim. İlla Haseki olmak zorunda değil, maksat ilim öğrenmek olsun yeter. Nitekim Haseki okumayıp son derece başarılı, nitelikli olan meslektaşlarımız mevcut. Başka bir tavsiyem de, din hizmetinin verimli olması için hasbi olmak lazım. Kuran'da da adı geçen Hz. Nuh, Hz Lut gibi peygamberlerin, yaptıkları hizmete karşılık herhangi bir ücret istemediklerini belirten ayetler gereği bizim de karşılığını sadece Allah'ın vereceğine inanarak hasbi bir biçimde hizmete devam etmemiz gerekir. Yani bu ayetlerle de ilişkili olarak, meslektaşlarımız herhangi bir makama talip olmamalı, kendileri matlub olmalı. Ayrıca bir yerlere gelmek için hedefin maddi kaygılar yerine daha iyi hizmet olması gereklidir. Çünkü karşılığını Allah verecektir. Bizim için önemli bir şey de şu, hâl-kâl meselesi. Sözümüzden ziyade özümüz, halimiz örnek olmalıdır. Hatta ailece örneklik daha güzel olacaktır. Eşimizin, çocuğumuzun yaptığı bize, dolayısıyla mesleğimize mal ediliyor. Dolayısıyla din görevlilerini eğittiğimiz gibi ailelerinin eğitimine de ihtiyaç var. Hasılı bu alanda başarılı olabilmek için önce hasbi olmak zorundayız, sonra çalışacağız ve sonra da söylediğimizi yapacağız. Bize düşen hasbi olmak ve çalışmaktır, bunlar yapıldığı zaman başarı kendiliğinden gelir.

Diyanet TV aracılığıyla toplumun büyük bir kesimine seslenme imkânı elde ettiniz. Burada veya mes-

lek hayatında unutmadığınız bir olay, anı varsa paylaşır mısınız bizimle?

Meslek hayatımın tamamı Haseki ve Başkanlık merkezinde geçti. Dolayısıyla farklı yerlerde, taşrada çalışma imkânım olmadı. Gerek öğretmenlikte gerekse Haseki'de uyguladığım bazı şeyler vardı. Kendi açımdan da kursiyerler açısından da şuna çok dikkat ederdim; ders konusunda taviz vermemek, ders kaçırmamak. Bununla bağlantılı şu olayı anlatayım. İdareci olduğum dönemde babası da dostumuz bir imam olan yeni dönem kursiyer arkadaşımız dönemin başlangıcından önceki son cuma yanıma gelip "Hocam önümüzdeki hafta izin almak istiyorum." Dedi. Ben dedim ki, dur bakalım daha yeni başlayacağız, hemen bu neyin izni? "Hafta sonu düşünüm var, evleneceğim." dedi. Ben de öyle deyince 2 gün izin verdim artık. Bunu yaparken arkadaşımız dersten kalmasın diye yaptım, tek gayem budur. Aslında oradaki her anın çok kıymetli olduğunu göstermek istiyorum bununla. İnsanın tüm tahsil hayatı böyle olmalıdır. Hele bu tahsil memurken ise daha da dikkat ister. Çünkü devlet bu durumda tahsil yapana, yapılan yere, hocaya, ısınmaya, çalışanlarına... Hepsine para harcıyor. Hal böyleyken bu kursları azami derecede değerlendirmek gerekiyor. Tabi ki televizyonla birlikte epey farklı bir alana geçmiş olduk. Yaklaşık olarak Diyanet TV'nin yayın hayatına başlangıcıyla birlikte biz de bu programa başladık. Din İşleri Yüksek Kuru-

lunda bu bakımdan epey bir pratik elde etmiştim gelen sorulara verilen cevaplarla. Ama televizyon programıyla birlikte halk neyi biliyor neyi bilmiyor, onu daha iyi görmüş oldum. Biz hoca olduğumuz için herkesi kendimiz gibi konulara vakıf zannediyoruz. İstanbul'da bir camide vaazdan sonra vatandaşın birisi "Hocam bir sorum var" deyip sorusunu sordu ve kendisine "caizdir" dedim. Aynı kişi "caiz ne demek?" dedi. Yani insanımızın bazısı bu durumda. Sorulara cevap verirken bu durumu dikkate alamamız gerekiyor. Hamdolsun programımız da tutuldu çünkü insanların buna ihtiyacı var. Hasbelkader üslubumuzu da beğendiler, halkımız istifade etti. Programda, daha önceleri sorulmuş sorular olduğu gibi yeni sorular da halkımız tarafından hem sosyal medya hem de canlı telefon bağlantıları aracılığıyla iletiliyor. Haliyle, yeni bir soru olunca biz de o soruyla ilgili önceden bazı kaynakları karıştırıp hazırlık yaparak çıkıyoruz. Her ne kadar sorular birbirine yakın olsa da bazen ummadığımız sorular çıkabiliyor, örneğin bitcoin. Bunlara cevap verirken bu konuda Din İşleri Yüksek Kurulunun bir görüşü varsa öncelikle bunu paylaşırım. Sonrasında da, farklı ama yumuşak olan görüşleri de izleyicimizin istifadesine sunarım ki tercih hakkı olsun. Sağ olsun izleyicilerimiz bize bolca dua ve teşekkür ediyorlar.

Hocam, son olarak şunu sormak isterim. Emeklilik hayatınız nasıl gidiyor? Din hizmetinde emeklilik olmaz denir, gerçekten sizin için de öyle mi?

Resmen emekli olalı iki yıldan fazla oldu. Malum, emeklilik vakti gelince veda ziyaretleri yapmak hepimizin bildiği bir durum. O dönem kıymetli Başkanımız Mehmet Görmez hocaya da vedaya gidince kendisi bana "Hocam siz emekli olmadınız ki, neden geldiniz?" deyince ben de "Usuldenmiş efendim." demiştim. Emekli olunca İstanbul'a taşınmışım ama belirttiğimiz gibi gerçekten de emekli olamadım. Şöyle ki, öncelikle televizyondaki programı hiç aksatmadım. Kuruldaki mevcut olan ve yeni gelen arkadaşlarla derslerimiz vardı, onu da devam ettirdim. Altındağ Müftülüğü ile süreli bir programımız vardı, ona da devam ettim. Hasekide hem hocalarla hem de kursiyer arkadaşlarla iki gün ders yaptık. İlahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerle haftada bir gün dersimize devam ettik. Bunların hepsini de taşınmış olmama rağmen gidip gelmek suretiyle yapıyordum. Türkiye Diyanet Vakfı Denetim Kurulundaki görevim zamanla müteveli heyeti üyeliğine dönüştü. Böyle olunca Ankara'ya tekrar taşınma durumu hâsıl oldu. Diyanet vakfında hizmete müteveli heyet üyesi olarak devam ediyorum. Haftada bir gün KAGEM'de dersimiz var oraya devam ediyoruz. Hâsılı; televizyon programı, Altındağ Müftülüğü, Din İşleri Yüksek Kurulu derken günlerimiz geçiyor. Ama son tahlilde niyetim Cenabı Hak'ın da izniyle vatani aslı edindiğimiz İstanbul'a tekrar dönmektir. İnşallah sağlığım el verdiği ve talep edildiği sürece hizmetten kaçmam. Teşekkür eder, sizlere de görevinizde başarılar dilerim. ■

Dr. Hüseyin Kayapınar 1950 yılında Karaman'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra orta ve lise tahsilini Konya İmam Hatip Okulunda, yüksek tahsilini de İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde tamamlayarak 1971 yılında mezun oldu. Merzifon İmam Hatip Okuluna öğretmen olarak atandı. Merzifon, Çumra ve Karaman İmam Hatip Okullarında öğretmenlik yaptıktan sonra Karaman vaizliğine atanarak İstanbul Haseki Eğitim Merkezine II. Dönem kursiyeri olarak katıldı. Haseki Eğitim Merkezinden dönem birincisi olarak mezun oldu. İki ay Karaman'da vaizlik yaptıktan sonra İstanbul Eminönü vaizliğine atanarak Haseki Eğitim Merkezinde asistan olarak görevlendirildi. Asistanlıktan sonra aynı yerde öğretmen olarak görevine devam etti. 1986'da Marmara Üniversitesinde "Bey' bi'l-vefa ve bey' bi'l-istiğlal" tezi ile yüksek lisansını, 1990'da da "Arazinin Kira ve Ortaklık Yoluyla İşletilmesi" tezi ile doktorasını tamamladı. 2000 yılında Haseki Eğitim Merkezine müdür olarak atandı. 2008'de Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine, 2014'te ise Kurul Başkanlığına seçildi. 2015 yılında Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı olarak yaş haddinden emekli oldu. Aynı yıl Mayıs ayında Türkiye Diyanet Vakfı Denetim Kurulu başkanlığına, 2017 Mayıs ayında ise müteveli heyeti üyeliğine seçildi. Halen bu göreve devam etmektedir. Diyanet TV'de "Diyanete Soralım" adlı programda kendisine yöneltilen yazılı ve sözlü sorulara cevap vermeye devam eden Kayapınar'ın yayınlanmış eserleri arasında "Sünen-i Ebi Davud Tercemesi ve Şerhi (N.Yenielle birlikte)", "Mebşüt Tercemesi (Komisyon)", "Tenvirü'l Ezhan min Tefsiri Ruhi'l-Beyan Tercemesi (Komisyon)" bulunmaktadır. Dr. Hüseyin KAYAPINAR'ın ayrıca çok sayıda makale, tebliğ ve bildirinin yanında TDV İslam Ansiklopedisine yazdığı maddeler de bulunmaktadır.

GURBETTE SADAKA-İ CARİYE

Dr.Ravza CİHAN | Kocaeli Müftü Yardımcısı

A lmanya/Nordrhein-Westfalen'da bulunan bir kasabaya gidiyorum. Ezansız bir memleket, sevk-i İlâhî diyerek besleme çekiyorum; Musa Peygamberimizin duasını vird ederek:

“Ya Rabbi, bana indireceğin/göndereceğin her hayra muhtacım!” (Kasas, 28/24.) Almanya'da Müslümanlara ait olan tüm ibadet mekânları “Kültür Evi” kategorisinde değerlendiriliyor. Vazife yaptığım camiler, zihnimizdeki caminin niteliğinden farklı bir yapıya sahipti. Minarenin ve kubbenin bulunmadığı bu camiler, mesken olarak kullanılabilir mekânların cami

hizmetlerine hasredilmesiyle 'cami hüviyeti' kazanan yapıları. Ancak bu camilerde tanıştığım ve sohbet ettiğim herkes yakın zamanda kavuşmayı hayal ettikleri minareli camilerini anlatırken heyecanlarını ve özlemlerini gizleyemiyordu.

Cami tabelalarında şehrin/kasabanın isminin yanında “Eyüp Sultan” ve “Mevlana” yazısını görmek ise hem müşterek noktalarımızı hem de hasretimizi vurguluyordu.

Daha büyük ve merkezî yerlerde ise Türkiye'deki şekliyle camilerimizi görmek, manevi bir gıda gibi besliyor insanı gurbet ellerde. Bu noktada Almanya'da minaresi olan ender camilerden birini, Duisburg

Merkez Camii'ni özellikle zikretmek istiyorum. Türkiye'nin her yerinden emek ve destekler bulunuyor bu camide. Üzerinde Allah Teala'nın ism-i şeriflerinin yazılı olduğu avize Samsun'dan hediye edilmiş. Secdelerimize şahitlik edecek olan halılar Gaziantep hatırasıymış. Rabbim böyle mekânların sayısını arttırsın.

Ziyaret ettiğim iki camide ise hanımlar bölümüne geçtiğimde beni, tam da kible cihetinde büyük ekran bir televizyon karşıladı. Eğer Türkiye'de herhangi bir camiye girdiğiniz vakit, kible ciheti olmasına da hâcet yok, caminin herhangi bir yerinde bir televizyon ekranı görürseniz... Gerisini tahmin etmek güç değil, değil

mi? Ama burada, caminin erkekler bölümünün sonuna yerleştirilen kamera ile ezan, kamet, namaz, sohbet, vaaz, mevlid vb. eda ve icralar hanımlar bölümünden de duyulabiliyor ve izlenebiliyor.

Usûlî tabirle örfün, akademik tabirle konjonktürün, dinî tatbikat ile ne derecede birlikte olduğuna işaret olarak bu hâdisde de kayıtlarda yer alsın isterim.

Almaya'da da DİTİB'e (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği Teşkilâtı) bağlı tüm camilerde, Türkiye'de olduğu gibi, dernekler mevcut. Fakat burada daha teşkilatlı ve faal bir dernek yapısı çıkıyor karşımıza. Dernek başkanı ve yönetim kurulundan sonra "Kadın Kolları", "Gençlik Kolları" ve "Veliler Birliği" aktif olarak her camide bulunmakta.

Gözlemlerime göre, buralarda camilerin sahipleri hanımefendiler. Minaresiz bu kasabalarda hanımefendilerin çok anlamlı mesailerini mevcut; 'mantı günü' ve 'lahmacun günü' olarak isimlendirilen.

Sadaka-i cârîye hanesine kaydedilecek ne eşsiz bir amel! Yoğurdukları her hamur, kestikleri her yufka ve kapattıkları her mantı -muhayyilelerinde imar etmeye çok evelden başladıkları- yeni camileri/camimiz için bir tuğla, bir kiremit mesabesinde. Bu yüzden onlar Rahmani müjdeye göre "hidâyet üzere oldukları" (Tevbe, 9/18.) beyan buyrulan hanımefendiler.

'Lahmacun günü'nde de tablo değişmiyor. Hanımefendiler, mutfak imkânı olan camilerde cuma sabahlarını, cami cemaatine ve dileyen Alman vatandaşlarına satmak üzere lahmacun (Almanların tabiri

ile 'Turkish Pizza') hazırlamaya vakfediyorlar. O kadar muntazam bir ekip çalışmasına şahit oldum ki... Ezan-ı Muhammedi'nin semada yankılandığı diyarlardan binlerce kilometre ötede böyle bir sadaka-i cârîyeye şahit olmak... Ve ortak olmak... Diliyorum, niyaz ediyorum bizler de ayet-i celilede "Nerede olsanız Allah hepinizi bir araya getirir." (Bakara, 2/148.) diyerek tavsif edilen, hayırda yarışanlardan olalım.

Burada kız olsun erkek olsun Müslüman gençlerin (dinî hassasiyetler çerçevesinde) sosyalleşebileceği tek mekân camilerimiz. Bu nedenle dernek yöneticileri gençler için hem müstakil alanlar oluşturma hem de sair talepleri karşılama noktasında çok özverili davranıyorlar.

Gençlerin eğitim seminerlerine olan yoğun ilgilerini görmek ise bizi ümitvar kılan en önemli husustu. Bu seminerler, her camide müstakil olarak ya da birkaç caminin ortak çalışması olarak hayata geçirilebiliyor. Fakat ben özellikle daha büyük bir organizasyon olan "İkra Seminerleri"nden bahsetmek istiyorum.

Bizdeki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına tekabül eden bir bakanlığın desteklediği bir projeydi, bu çalışmalar. Proje kapsamında belirlenen başlıklarla ilgili dörder seminer düzenleniyordu. Benim katıldığım oturumdan önce 'İslam Dini'nde Fahrî Görevin Yer'i, 'Ümmet-Şeriat-Hukuk-Demokrasi', 'Cihâd' ve 'İslam'da Kadın-Erkek Eşitliği' konularına dair sunumlar yapılmıştı. Seminer dili Almanca olarak belirlenmiş ki Müslüman olmayan gençler de istifade edebilsin. Sunumu yapan Uluslararası

İlahiyat mezunu genç arkadaşımız bu seminerlerle hedeflerinin 'gençlerin fanatik olarak değil de doğru bilgi ile adım atmaları'na katkı sağlamak olduğunu belirtmişti.

İtiraf etmeliyim, bu seminere davet edildiğim için ziyadesiyle memnun olmuştum. Zira burada, dinî faaliyetler hep gönüllülük esasıyla icra ediliyor. Yetişkinler ve gençler yoğun çalışma ve eğitim hayatlarından kalan vakitlerini bu tür hayri ve mühim hizmetlere vakfediyorlar. Türkiye ile mukayese edildiğinde çok farklı olan bir tablo bu! Tahdis-i nimet kabilinden (fakat aynı zamanda ibret nazarı ile) uzun uzun anlatılması gereken bir nokta!

Almanya'da bulunduğum süre zarfında, dikkatimi çeken en mühim nokta, "dil meselesi"ydi. Yalnızca gençler için değil, tüm "gurbetçi"lere şamil kılınabilir sanıyorum bu "mesele". Cümle ve gramer yapıları birbirinden çok çok farklı olmasına rağmen aynı cümle içerisinde hem Türkçe hem de Almanca kelimelerle konuşuyor pek çok kişi. Ve bu dile de "TürkManca" diyorlar, gülerek. Günlük hayatta ya da eğitim-iş hayatında sorun teşkil etmiyor olabilir bu durum fakat söz konusu din dili olunca meselenin rengi değişiyor. İslami terminolojiye/kavramlara o kadar uzağız ki... Yalnızca tercüme ya da izah ile halledilebilecek bir nokta olmadığını düşünüyorum, bu "mesele"nin. Tüm dünya Müslümanları olarak aramızdaki uhuvveti ihya edecek ve muhabbeti güçlendirecek ilk ve en temel hususun "Kur'an Lisanı" olduğuna kaniyim. Fakat lisanımızın ruhu can çekişiyor, buralarda. Ve vâ esefâ, kimseler duyamıyor ruhun feryadını! ■

GÖÇ YOLU GÜÇ YOLU

Handan ERDOĞAN

Bizim işimiz yokluğa ve varlığa şahitlik etmek. Yolda kalmış, hasta ve sakat kişilerin elimizden geldiğince yardımına koşarız. Bazen onlarla ağlar onlarla güleriz, yüzlerce hikâyeye konuk olur, bir ekmeği böler gibi anıları paylaşırız.

Gurbet Çok Acı

Yatılı okula gidecek Suriyeli öğrencilerin heyecanı artık doruk noktadaydı, zira devlet onların kapısını çalmış “Çocuklarınızı yatılı okula göndermek ister misiniz?” demişti. Heyecanla oradan oraya koşturmalarının şahidiydik. Uzaktan gelen üç kişi gördüm. Karmaşanın içinde ağlayarak gelen, o üç çocuğun saçları özenle taranmış, beslenme çantaları omuzlara takılmıştı. Çocukların babası usulca yanıma yaklaşarak “Bir şey rica edebilir miyim?” diye sordu. “Tabi, buyurun!” dediğimde, “Anneleri savaşta vefat ettiği için çocuklarını yetim kaldı. Sağ olsun Türk

Devleti bizi kabul etti, çocuklarının can güvenliği var fakat karınları aç, yerde yatıyoruz altlarına serecek bir şeyim dahi yok. Çalışmak zorundayım ve onları bırakabileceğim bir yer lazım, sizin okul için kayıt yaptığınızı duydum. Lütfen benim çocuklarımı da alın zira onları sizden başka kimseye emanet edemem, çaresiz kaldım! Çaresiz olmak bir şey değil, o çaresizliği kabullenmek ağır geliyor insana. Gurbet çok acı.” dedi. Biz o gün çocukları aldık. Babalarının ağlayarak gidişini hatırlıyorum. Çocuklar hafta sonları okuldan eve döndüğünde sıcak bir yuvaları olsun diye evlerini düzenlemesi için babaya biz de biraz yardım ettik. Onlar bugün takdir belgeleri ile bizi gururlandırıyor ve savaş suçluları cezalansın diye hukukçu olmak istiyorlar.

Yoksulduk ama Mutluyduk

Bir ramazan günü vakfımızın kestiği kurban etlerini dağıtıyorduk. Bir Suriyeli kadın geldi. Yarım Türkçe-

siyle “Abla abla, şu binaya bir aile geldi; evde hiçbir şey yok, Allah için bir gelin bakın!” dedi. Beş katlı apartmanın tüm katlarında Suriyeli aileler oturuyordu, bina desenez o kadar eski ki insan yürümeye korkar. Kapıyı çaldık, usulca içeri bizi buyur ettiler; evin salonunda bir düzine çocuk boy boy oturmuş. Kadın anlatmaya başladı:

Biz Afganistan’da bir dağda yaşıyorduk, eşimle birbirimizi severek evlendik. Hep yoksulduk fakat mutluyduk. Evimizin önünde bir ceviz ağacı vardı; ceviz her zaman bize güçlü olmayı öğreten bir bilgedir, dışı önce yeşildir bu bize umut verir. Kabuğu kuruyunca sertleşir bu da bize hayatın zor şartlarını hatırlatır. İçi tatlıdır, bu da bize kanaat etmeyi öğretir. Bir bilge der ki: Sen bir cevizsin, onun için insanlar seni kırıp yemek ister. Budur, hayatın özü.

Eşim Kabil’deki bir patlamada şehit düştü, o gün onunla ben de öldüm.

Sekiz tane çocuğum vardı, ben onları nasıl büyütürüm endişesi aklıma kurcalayan dertlerimden sadece birisiydi. En büyük sorunum başkaydı. Bizim âdetlerimizde eşi şehit düşen kadın kayını ile evlendirilir. Benim kaynım çok kötü biriydi; eşine ve çocuklarına karşı inanılmaz hakaretler ederdi. Eminim bu evliliğe mecbur bırakıldım, o da bana ve çocuklarıma çok kötü davranırdı. O gün benim için zor günlerden biriydi. Bahçemize çıktım, gece dolunay vardı. Gökyüzünde kendimce bir umut, bir ses arıyordum. Bir karar vermem gerekiyordu, ya yaşayarak ölecektik ya da bilinmezlere gidecektik. Ani bir kararla içeri girdim, alabileceğim kadar eşyayı kenara yığdım, biraz azık ile yola revan olmak için.

Kendime sesli sesli soruyordum “Nereye bu hazırlık?” cevap hazırdı bir maceraya bir bilinmeze... Burada artık kalamazdım. Usulca çocukları uyandırdım, onlara kararımı açıkladığımda bana itiraz etmediler. Evimizden ayrılmak, eşimden ayrı kalmak kadar zor oldu. İçinde hiçbir eşyanın olmadığı o ev, bizim kalemizdi; sığındığımız yerdi. Bunu, Allah düşmanıma bile yaşatmasın!

Biz dağlardan yürümeye başladık, dilimde besmele “Rabbim! Garibin, kimsesizin sahibi sensin, sen koruyan esirgeyensin, evlatlarıma bana kendi elimle ziyan ettirme.” diye dua ediyordum. Geceleri dinleniyor, gündüzleri yürüyebildiğimiz kadar yürüyorduk. Bir anne düşünün, bilinmezlere ciğerparelerini götüren. Çocukların kimi geride kalır, kimi koşar. Hep sabırla bir gerideydim bir ileride, bazen tok bazen aç ve susuz...

Bu şekilde İran sınırına kadar geldik. Orada tüm işlemlerimiz tamamlan-

dı, perişan hâlimizi gören yetkililer bize yardımcı olmuştu. Her şey tamam derken bu arada ben sekiz aylık hamileydim, tabi günlerdir yolda helak olmuştuk, sancıldım. Çocuklarım sınırdan geçmişti, o sırada ben doğum yaptım. Bir oğlum oldu, adını Hamidullah koydum. Onun çok güzel mavi gözleri vardı -tıpkı babası gibi- ve o babasının adı ile yaşamalıydı. Sınırdaki herkes bu yeni bebeği sevmek için âdeta yarışlıyordu. Üzerinde eski gömlekten zıbını, yer bezinden battaniyesi...

Bir yetkili yanıma geldi. Bana söylediği bazı sözleri anlamıyor ve bir anlam da veremiyordum. Sınırdaki çalışan İranlı bir kadın bana ağlayarak dedi ki: “Bebeği buradan geçiremeyeceğini söylüyorlar.”

Nasıl yani, anlayamamış ya da inanamamıştım. Bana çocuğunun pasaportu olmadığı için sınırdan geçemez, dediler. O an benim için zaman durdu, ben evlatlarıma kurtarmak için bu yola çıkmıştım. İnsan kalbini yaşarken sökebilir mi? Ne yaptıysam da kimseyi ikna edemedim. Çok çaresizdim. Böylece sınırdaki günlerce kaldım, kimselere evladımı veremedim.

Orada tanıştığım İranlı bir aile bir sabah yanıma gelerek dediler ki: “Bak burada perişan olacaksınız, bu şekilde olmaz. Bir karar vermelisin. Bu çocuk sınırdan geçemez, gel sen bu çocuğu bize ver. Biz büyütelim, ona kendi çocuğumuz gibi bakalım. Sana adresimizi, telefonumuzu ve bir miktar para verelim. Ne dersin?”

Ben evladımı parayla satamazdım ancak şu şartla evet dedim. “Bir gün mutlaka gelirim ve onu alırım.” Yeni doğmuş bebeğimi o aileye verdim ve benim için kara günlerin başlangıcı olan 1460 günün ilk günü başlamış oldu.

Ayrılık ölümünden daha acı, biz Türkiye sınırına geldiğimizde bitmiş hâldeydik. Hiç kimsenin konuşmaya cesareti yoktu zira içimizden biri ağlayacak olsa kimse bizi susturamazdı. Yokluk, yorgunluk, belirsizlik, açlık bizim için ayrılığın acısı yanında koca bir hiçti.

İlk Şanlıurfa’ya sonra Gaziantep’e sonra da Ankara’ya geldik. Pursaklar’da tanıdıklarımız-köylülerimiz vardı. Bizi birkaç gün misafir ettiler. Daha sonra da size artık bir ev lazım diye bize bir kiralık gecekondular buldular. Hemen binaların birinde çöp dökme işine girdim. Gündüz lokantada bulaşık yıkıyor, gece binaların çöpünü döküyordum. Bir gün bir abla ile tanıştım, o abla bana dikiş makinesi getirdi. Ben o makineyle dikiş dikme işine başladım.

Biz biraz para biriktirince önce bir cep telefonu aldım, ardından evladımı alan aileyi aradım. Gözyaşları içinde büyüme safhalarını dinledim. Çocuklarıma bir miktar para bıraktım ve çocuğumu almak üzere tekrar sınıra gittim. Kaçak yollardan geçerek sora sora ailenin kapısına vardım. Kapıyı çaldım, içeri girdim. Evladım kocaman olmuştu. Onu kaç kez öptüm hatırlamıyorum. Allah, o aileden razı olsun! O güzel insanlar, bana hiç zorluk çıkarmadı; sınıra kadar refakat ettiler.

Evladım benimleydi artık. Ne gam ne tasa üzerdi beni. Uzunca bir yolculuktan sonra bir sabah tüm yavrularıma kavuştum. Kalbim gövdemden ayrı geçen 1460 günün ardından artık ne kadar çalışırsam çalışayım dert değil.

Göç bana toprak gibi olmayı öğretti. Bazen çamursun bazen çiçek bazen yağmur. Yıkar seni bazen kar ama bu topraklar hep çiçek açar... ■

MUHACİR OKULU'NDA BİR ETHEM

Tolgay ATEŞ

Soyut bir kelime mülteci. Bu soyutluk, isimlerinin önüne zorla eklenen mazlumlara da sirayet ediyor. Göçerken başlıyor bu soyutlanma. Artık vatansızlığa, kimliksizliğe ve kimsesizliğe bir kaçış başlıyor onlar için. İsimleri, dertleri, hayalleri, umutları ve kimlikleri bir kelimeyle soyutlanıyor bu hayattan. Mülteci...

Yol, yolculuk ve tehlikeler birçok soyutlanmış hikâyesini de içinde barındırıyor. Hemen yanı başımızda, Suriye'de yaşanan iç savaş milyonlarca insanı mülteci olmaya zorladı. Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı ülkemize sığınmış durumda. Dünyadaki mülteci kavramının içini dolduran soyutlayışın aksine, insanımız onları "Muhacir" olarak isimlendirdi ve onlara Ensar olmaya gayret etti. Eşine az rastlanır bir fedakârlık örneği ile var gücüyle

yardım etmeye, eksiklerini gidermeye gayret etti.

Tanıştığımız her Suriyeli muhacir bir hikâye ile kaldı aklımızda. Acıları, kayıpları ve çaresizlikleriyle... Fakat burada okuyacağınız hikâye tüm zorluklara ve sıkıntılara rağmen yol açan, yol alan bir yolcuya ait.

İsmi Ethem Şami. Onu Kahramanmaraş'ta bir okulda tanıdım. Okulun ismi Muhacir Okulu. Kahramanmaraş'ta STK'ler ve Milli Eğitim Bakanlığının Suriyeli muhacir öğrenciler için açtığı ve yaklaşık üç yüz öğrencisi olan, küçük ama umut dolu bir okul.

Ethem Şami'nin yaşadıkları beni çok etkiledi ve günlerce bu etkiden kurtulamadım. Bana anlattıklarını hatırladığım kadarıyla sizlerle paylaşmak istiyorum:

"Ben Ethem Şami. İdlib kentinin

Salkın ilçesindenim. Savaş başlamadan önce avukatlık yapıyordum. Güzel bir hayatım vardı. Yüksek bir tepeden küçük bir bahçe almıştım. Ailemle birlikte kendi ellerimizle evimizi yapıp ağaçlar dikmiştik. Hayatımızın sonuna kadar orada, akrabalarımızla mutlu bir ömür süreceğimizi düşünüyorduk. Bir insanın isteyebileceği her şeye sahiptim ama bunların hepsi geride kaldı. Savaş her şeyimizi aldı.

Suriye'de ayaklanmalar başladığında katliamlar da başlamış oldu. İlk altı ay silah kullanmayan halk, sonrasında kendini savunmak zorunda kaldı. Bu durumun uzun sürmeyeceğini sanmıştık. Çatışmalardan uzak durmak istemişsek de artık bu mümkün gözüküyordu. Muhafız oluşumuz dikkatleri üzerimize çekmişti. Bir gün hastalanan annemi ziyarete gidiyorum, Esed taraftarları önümü kesti ve beni linç ettiler.

Bununla yetinmeyip üzerime ateş açtılar. Önümü kesen, bana saldıran, canıma kasteden bu insanlar, çocukluğumun beraber geçtiği komşularım, arkadaşlarımdı. Bizi, bize kırdırıyorlardı. Ama böylesine belirsiz, güvensiz ve zor şartlar altında da olsak vatanımızı terk etmek niyetinde değildik.

Esed, halka önderlik edebilecek, ayaklanmaya destek verecek ya da bölgesinde tanınmış nüfuzlu insanlar içinden devrimi destekleyenleri listeleyip onları öldürtüyordu. Bana saldırmalarının da sebebi buydu. Saldıranlar, beni öldü zannederek öylece bırakmışlar fakat yaşadığımı anlayan arkadaşlarım beni Türkiye'ye, Reyhanlı Devlet Hastanesine getirmişlerdi. Yaşadığım öğrenilince ailemin de hayatı tehlikeye girmişti. Hayatımın en zor günlerini hastanede geçirmiştım. Ailemle iletişiminim kopmuştu, ne onlara hâlimi bildirebiliyor ne de onlardan haber alabiliyordum. Bu belirsizlik beni onların hayatına dair endişelere de sürüklüyordu. Çünkü yıllardır üzerimizde kurulan baskı ve korku Esed'in ne kadar zalimleşebileceğini bize göstermişti. Ben sürekli aileme ulaşmaya çalışırken onlar da günlerce korkuyla saklanmışlardı.

Hayatımızın en zor dönemleriydi. Ailemin yanında değilim, ne hâlde olduklarını bilmiyordum... Onlar da korku içinde sürekli yer değiştirmiş, her gün başka bir akrabamızın evinde saklanmışlardı. Bazı zamanlar ormanda saklanmak zorunda kalmışlardı. Bensizken yaşadıkları beni paramparça etti. Ve olanları öğrenince onları da Türkiye'ye getirmek zorunda olduğumu anladım. Durumu arkadaşlarıma anlattım. Nihayet bir ay sonra aileme kavuştum. Kahramanmaraş'a yerleştik. Küçük de olsa bir ev kiraladık. Kendime küçük bir bakkal dükkanında iş bul-

dum. Böylece kendi işemi temine çalıştım.

Türkiye'de güven içinde yaşıyordum. Ama arkadaşlarım, ailem hep si savaşın orta yerinde, Suriye'de. Ben onlar için ne yapıyorum diye kendimi sorgulamaya başladım her gün. Birçok kez gitmeye karar verdim. Çocuklarımı, eşimi düşündükçe burada kalma fikri ağır basıyor; annemi, arkadaşlarımı düşündükçe vatanıma dönmek istiyordum. Ben bu gelgit içinde yaşarken çocuklarım ve benim gibi Kahramanmaraş'taki diğer Suriyelilerin çocukları da eğitimden gitgide uzaklaşıyorlardı. Biliyordum ki, bu çocukları eğitmezsek nerede olursak olalım toplumumuz, ümmetimize zarar getirecek duruma gelecekerdi. Cehalet, savaşın da getirdiği ağır travmalarla birleşecekti. Ve üstelik, zalimlerin çocukları eğitimlerine devam ediyordu. Bu yüzden küçük bir ev kiralayıp orada az sayıda da olsalar Suriyeli çocuklara eğitim vermek istedim. Durumu Türk arkadaşlarıma da anlattım. Bu fikrimi öyle sıcak karşılayıp o kadar çok destek oldular ki cesaretim arttı.

Küçük bir yer kiraladık ve kendi çevremizden on altı çocuğa, Matematik, Türkçe ve Kur'an-ı Kerim dersleri vermeye başladık. Zamanla sayımız arttı. Tuttuğumuz yere sığmayınca yardım aramaya, projemizi insanlara anlatmaya başladık. Birçok yerden destek gördük. Hamdolsun, şimdi Milli Eğitim Bakanlığı'nın da desteği ile yüzlerce çocuğun eğitimi için çalışıyoruz. İlk talebelerimizden üniversiteyi kazananlar bile oldu. Bizim için bundan büyük mükafat, mutluluk yok.

Yaşadıklarımı düşünüyorum ve Rab-bime hamd ediyorum. O'nun rızası için bir şeyler yapmaya gayret etmenin güzelliğini yaşıyoruz. Ancak her şeye rağmen yaşadığım ikilem devam ediyor. Suriye'ye dönmek,

annemin yanında olmak istiyorum. Sonra öğrencilerim geliyor aklıma, onları bırakamıyorum. Fakat nerede olursak olalım, ne yaparsak yapalım ümmet bilinci ile kendi rızası için çalışabilecek feraset ve dirayeti diliyorum Rabbimden. Buradaki arkadaşlarım savaşın bize verdiği zararı, bizden ne götürdüğünü merak ediyorlar. Evet, savaş bize çok zarar verdi ama bunun yanında içimizdeki korkuyu da aldı. Biz başaramayız, zalimin zulmünden korkarız diye yaşarken Rabbim bize zalimin zulmüne karşı dik durmayı, O'nun rızası için yaralanmayı ve kardeş topraklarına sığınmış masum yavrular için çalışmayı nasip etti. Artık yapamamaktan korkmuyoruz. Artık bize düşen ümmetin ve kardeşlerimizin selameti için var gücümüzle çalışmak."

Ethem yaşadığı onca şeye rağmen ayakta durmayı ve ayakta tutmayı başarmış biri. Savaş onu Reyhanlı'ya getirdiğinde o sadece bir sığınmacı değildi. Ne mutlu ona ki çoğumuzun erişemediği, "Rabbin bize verdiği yaşam gailisine" o erişmiş. Ne için buraya geldiğini bulmuş ve bunun için çalışıyor. Ethem'in Esed taraftarı mahallelisinden gördüğü zulüm, Esed'in yıpratmış başka çocuklara öğretmen olmasına, kol kanat germesine vesile olmuş. Onun bu gayreti, ona destek veren Kahramanmaraşlılar, insana muhacir-ensar hukukunu ve muhabbetini hatırlatıyor. Misafirperverliği ve hayırseverliğiyle anılan milletimize birlik olmanın şerefini bir kez daha yaşıyor. Gönül ister ki kimse yurdundan ayrı kalmak mecburiyetine düşmesin. Ama bu mecburiyetler bazen böyle güzellikleri de doğurabiliyor. Asıl olan O'nun rızası için gayret etmek. İçine düştüğü kaostan kendiyile beraber yüzlerce çocuğu da kurtaran Ethem'e selam olsun. Allah ondan razı olsun. ■

Abdülbaki İŞCAN

DAĞ BAŞINDA HASRET, SOKAK ARKASINDA ÖLÜM

Uyan şehrim, matem sunan bir serenadın acılı ezgisine uyan. İzbe köşelerinin merhametine sığınan, ziyan zebil olmuş, üryan hayatlar için uyan. Kırık insan umutlarına tutun da kalk, hanelerini keder kuyularına çeviren buhurdanlıkların zafer kokusuna uyan.

Hangi rüya seni öksüz hikâyelerle

avutur, hangi en büyük yalan seni şartsız kendisine inandırır? Sokaklarında hangi kavmin ruhu dolaşır da seni korkulu kâbuslarda yaşatır?

Şehrim, önünde diz çöktüren ayaz sabahların demli sarhoşluklarına uyan.

Hatırlı destanlar kadar eskiye kıvrılan suların sesine kalk. Ayrılık çiyen dokulu ehramı ile her yeri kuşatmışken yıldızlara bürünmen kâr

etmez. Kuzgun seslerinin kolladığı hanelerde gönül bilmez dil cam-bazları kalpleri mühürlemedeyken, yaşanan kavgaların kurum tutmuş çıkmazlarına kalk. Hem her günün puslu akşamında bir anlık huzur adına söylenecek bir şey bulunsa, terk edilmiş evlere sokulmaya çabalayan aç köpeklerin ulumaları duyulmazdı.

İflah olmaz bir dilâzâr sesin, açma-

ya durmuş sevdâ çiçeklerini yolan kuru kelimelerinin isyanına uyan.

Ben senin şehvet yüklü esrik yüzünü hiç sevmedim, bitmeyen ıstırap esintili sonsuz uykunu... Toprağımı da sevmedim, cana doymayan çamur ayaklarını da.

Döşeginde can çekişenlerin sancılılarıyla kaygısızca uyuyan bir şehri nasıl seveyim?

İnsan bir şehri sevmeyince her tarafta yalnızlık olsun istiyor, bir yağmur olsun istiyor ve bu şehirde büyük bir yalnızlık var şimdi.

Kasvetli evlerin içinde insanlar umarsız, pazarlarında zevkler alınıp satılır, küçükten büyüğe her şeyin bir fiyatı, bir bedeli vardır. Ölümü beklenen yaşlı insanlar sessiz bir isyan ile yere bakarlar ve çocuklar acı hatıralarla ihtiyarlamışlardır.

Nasıl seveyim sefaletini içine gizlemiş bir şehri?

Hangi yapının soğuk kenarına sığınsam beni yangınların içine bırakır ve her seferinde bir çift sözün esiri olurum.

Merhamet kalktı mı bir şehrin üzerinden hançerli sözlerin ahengine ağlarım.

Arka sokaklarda ifritler meşum dilleri ile karanlığa konuşurlarken sere serpe bir rüzgâr gelir yerleşir ense köküne.

Öyledir işte, vefadan uzak vicdan duasına kalkmış birkaç el saklı aralıklardan aşk dilenir.

Merhamet kalktı mı bir şehrin üzerinden yaralı yüreklerin kurak sesi-ne ağlarım.

Terk edilmişlikler her şehrin matem kokulu giriş kapılarını işgal eder.

Alazlanmış bir su birikintisi fırtına koparır avuçlarımda. Saçı kınalı yavuklular, al duvakları için gözyaşı çanaklarında sessizlik çoğaltırlar.

Hasretin tütsülediği bu yerde bir hançer yarasıdır sevdiğini söylemek.

Hem değil mi ki şehir dediğin unutmaz; uyan artık, kıyına köşene sakladığın hatıralarımızı bul getir ve anlat akşam olana kadar. Ay yüzünü gösterince bizi yalnız bırak. Bana ödünç bu yalnızlıklara çok şey borçluyum. Ucuz mutlulukların asırlık taş duvarlara yamandığı bu yerde çok yaralar açtı yüreğimde. Şimdi gizleyemediğim yaralarımı kaşırmaktan başka bir şey gelmez elimden.

Kurdeşen bir bedeninin şifası da değilsin ki seveyim seni.

Gözümde tüten bir çift güvercin-dir sevdalıların göğsünde ömrüm. Bir mahrunun ışığında yaşıyorum ben, eteklerine çöl kumu bulaşmış dervişleri ağırlamakla geçiyor günlerim. Gün doğumları bana haram, ne zaman ki akşama ulaşırım, kök salarım gecenin bağrına. Ben ki zamanın iplik iplik çekilip yumaklandığı bir dar vakitte bin kere tövbe etsem de mehtaba muska niyetine sevdamı kandillerim.

İzi sürülen ruhlar gibiyim, hangi vakit gün yüzüne çıkarım ben ne bilirim.

Senin esbâhına kapılarımı açsam, bin perdeyi bin pencerenin karanlığına assam, bir yıldız kayması uzanırken gökyüzünden, bir eylül sancısı gibi sokaklarında kıvransam, ağustos böceklerinin kanatlarından, söyleyemediğim yanımı yani merhametten mahrum yanımı yani seni yani neşenin ebedgâhını konuşsam.

Ben sensiz vakitlere durak olsun

diye hüznü ruhumu bıraktım. Yalnızlığım devamlı başka yalnızlıklara bölündü, karanlıkta büyüdü tüm sevgilerim.

Alabildiğine yorgun tutsak atlar gibiyim, hangi vakit özgürüm ben ne düşünürüm.

Kızıl renkli bir rıhtımda mavi ay ışığıyla donanırken, her şeyin üstüne bir deli gülümsemesi konuverir, bütün insanların divane olur ve acıları seni boğar. Üstüne üstlük tuhaf bir yalnızlık yanı başına çöker, seni örter, yerin göğün zindan olur.

Şehrim, kaldır gök şemsiyeni, kırkikindiler bile elini çekti toprağından. Kuşların artık uçmadığını gördüm semalarında, saçaklarında yarasalarla uyumayı bırak, kanadı kırık turnaların feryadına uyan. İşgale uğramış köşebaşlarında isyanın yağmalarına kalk.

Ne vakit kalk desem, sokakların ne vakit sesimi duysa, uyan şehrim desem ne vakit, altında kalırım yalnızlık sevdalarımın.

Dağ başında hasrettir şehrim, sokak arkasında ölüm.

Geçmiş zaman masallarının unutulduğu bu yerde içine kan süzülen ninnilere yedi umman ağlamada. Ne yana baksam üzerine korku sinmemiş tek insan bile yok, ne yana baksam cansız çocuk yüzleri karışında.

Gariplerin ahıyla hayat süren kuyulardan bir yerdir şehrim, örümcek ağından hırçın bir dünya telaşdır ki ruhumuzda yaşar.

Bir kapkaççının parmağında, bir hırsızın çuvalında, bir zorbanın namlusunda buldum seni. Kimsesizdim; şehrim, seni hiç sevmedim. ■

ZOR ZAMANLARDA CAMİLERİMİZ

Dr. Mehmet BULUT | DİB Başkanlık Müşaviri

“Camiler sadece namaz kılma yerleri değildir.” Bu hüküm doğru olmakla birlikte kabul etmek gerekir ki bütün İslam tarihi boyunca cami ve mescitlerin en başta gelen işlevi birer ibadet ve irşad mekânı oluşlarıdır. Bilhassa bizim medeniyetimizde cami ve mescitlere daha bir kutsiyet atfedilmesinin arkasında da bu gerçek yatmalıdır.

içeriğinin farklı mecralara çekilmemesi adına, klasik bir üslupla, bu makalede anlatılmak istenen şeyi baştan ilan etmek istiyorum:

Diyamet İşleri Reisliğinin ve onun ana istişare, karar ve hizmet birimi olan Müşavere Heyetinin, zor zamanların intaç ettiği her türlü olumsuzluk durumunda bile cuma namazlarının eda edilmesinin te-

mini hususunda gösterdiği hassasiyet... Bize ayrılan yerin hacmi dolayısıyla konuyu sadece bir örnek üzerinden incelemeye çalışacağız.

Bu derginin okuyucuları çok iyi

bilirler ki Allah Rasulü'nün bizzat inşa ettiği mescit; yani cami, çok yönlü fonksiyonları üstlenmiş bir mekândır. Namazların ifası yanında, bir ilim ve irşad meclisi, bir yatılı mektep, davaların görüşülüp halledildiği bir mahkeme salonu, İslam ordularının sevk ve idarelerinin yapıldığı askerî bir karargâh, hatta yabancı heyetlerin ağırlandığı bir konukeyi... Bunlara kuşkusuz başka işlevler de ilave edilebilir. Ancak zamanla hizmetlerin farklılaşıp detaylanmasıyla tabii olarak farklı hizmet birimleri ve bu birimlerin konuşlandığı yapılar meydana gelmiş; mesela eğitim faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla mescidin dışında örgün eğitim kurumları olarak medrese ve mektepler vücut bulmuş, hâliyle mescidin giderek ibadet mekânı olma vasfı ağırlık kazanmıştır.

“Camiler sadece namaz kılma yerleri değildir.” Bu hüküm doğru olmakla birlikte kabul etmek gerekir ki bütün İslam tarihi boyunca cami ve mescitlerin en başta gelen işlevi birer ibadet ve irşad mekânı oluşlarıdır. Bilhassa bizim medeniyetimizde cami ve mescitlere daha bir kutsiyet atfedilmesinin arkasında da bu gerçek yatmalıdır. Malumdur; camilerde gelişigüzel yatılıp kalkılması, bir şeyler yenilip içilmesi hatta dünya kelâmı edilmesi halkımızca hoş görülmez. Bununla birlikte, yakın tarihimizde istisnai olarak ve daha çok zaruretlerin ortaya çıkardığı -eskilerin ifadesiyle- “ahval dolayısıyla” mabetlerimiz, normal şartlarda makul sayamayacağımız tarzda kullanımlara da sahne olabilmektedir. Bu durumlarda en çok cuma ve bayram namazlarının edasında sıkıntı yaşanmıştır. Şöyle ki:

Bilindiği gibi, İkinci Dünya Sa-

vaşı'na (1939-1945) ülkemiz fiilî olarak girmemiş ancak savaşın seyri sürekliliği ve teyakkuz hâlinde izlenmiş, birtakım tedbirlere başvurmuştu. Bu cümleden olarak savaş öncesinde, seferberlik ve olağanüstü hâllerde alınacak tedbir ve uygulamaları tespit amacıyla TBMM, 6 Haziran 1939'da “Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu” adıyla bir yasal düzenleme yapmış, bu düzenleme ile sözü edilen durumlarda yediden yetmiş herkesin üstleneceği sorumluluklar tadat edilmiş, askerî kıtaların iskân veya konaklaması gerektiğinde güzergâhtaki kamu kuruluşları veya şahıslara ait binaların, ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin askerî birliklerin hizmetine tahsisi öngörülmüştü. Öyle ki köylerde işe yarayabilecek at, öküz gibi hizmet hayvanlarının tespiti bile istenmişti. Söz konusu kanunda, askerî cami ve mescitlerde de konuşlandırılması ya da buraların askerî amaçlarla ambar veya depo olarak kullanılması doğrultusunda bir hüküm bulunmamasına rağmen, Milli Savunma Bakanlığı ile Evkaf Umum Müdürlüğü -o yıllarda camilerin idaresi bu müdürlükte idaresinde alınan bir koordinasyon kararı sonucu, ihtiyaç hâlinde camilerin de muvakkaten ordu emrine tahsisi kararlaştırılmıştı. Başka kaynaklar bir tarafa, taşradan Diyanet İşleri Reisliğine gönderilen bu bapdaki yazı ve sorulardan da uygulamanın bu istikamette olduğunu, daha çok kasaba ve köy gibi küçük yerleşim birimlerinde olmak üzere, yer yer camilerin ordu tarafından kışla, yemekhane, mühimmat deposu ve hububat ambarı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Konuya ilişkin Reisliğe gönderilen

yazıların genelde şikâyet amacı taşımadığı -ülke savunması söz konusu olduğunda insanımızın her türlü fedakârlıkta bulanabildiği tarihen sabittir- görülmekle birlikte, bilhassa tek bir caminin olduğu ve bu tür bir tasarruf sonucu orada da ibadet imkânının kalmadığı yerleşim yerlerinde cuma ve bayram namazlarının eda edilmesinde çekilen müşkülât dile getirilmisti. İşte bu noktada Reislik, verdiği kararlarla insanımızın tereddütlerini gidermiş, her hâlûkârda bir yolunun bulunarak cuma namazlarının kılınmasının sağlanmasını vatandaşlardan ve din hizmetlilerinden talep etmiştir.

Bu noktada bir tavzihte daha bulunmam gerekiyor: Arşiv belgelerinde ve Müşavere Heyeti kararlarında bu vakıa, “camilerin askeriye işgali”, “asker işgalindeki camiler” gibi kavram ve terkiplerle ifade edilmiştir. Rahatlıkla anlaşılacağı gibi, burada “işgal”, güç kullanarak bir yeri ele geçirme manasına değil, bir mekânı belli bir süre asli amacı dışında kullanmak, geçici olarak kullanımını elinde tutmak anlamlarında kullanılmıştır.

Bu mahiyetteki soruların Reisliğe 1941'den itibaren gönderilmeye başlandığına ve 1943-1944 yıllarında da yoğunlaştığına şahit oluyoruz. Tespit edebildiğim kadarıyla konuya ilişkin Müşavere Heyeti kararlarının ilki, 24 Ocak 1941 tarihini taşımaktadır. Şile Müftülüğünden gönderilen yazıda, kaza merkezinde mevcut camilerin askeriye tarafından işgal edilip kapatılmaları dolayısıyla beş vakit, cuma ve bayram namazlarının “musalla” denilen mahallerde kılınmasının caiz olup olmadığı sorulmuş, Müşavere Heyeti de, “namazgâh” edinilen bu gibi yer-

lerde namazların kılınmasında te-reddüde mahal bir hususun olmadı-ğı mütalaasında bulunmuştu.

Heyetin bu kabil mütalaalarından biri de 8 Kasım 1943 tarihlidir. Kalecik Müftülüğü, kasabadaki camiler askerî amaçla, köylerdeki camiler de ofis olarak işgal edilmiş olduğundan, cuma ve bayram namazlarının kılınmadığını bildiren bu durumda Cuma ve bayram namazlarının “fina-yı mısır” denilen mahalde veyahut belirlenmiş herhangi bir yerde kılınıp kılınmayacağını sor-muştur. Yazıyı inceleyen Müşavere Heyeti şu kararı ittihaz etmiştir:

“Erzak koymak veya askeri barın-dırmak için cami ve mescitleri işgal edilen mezkûr kasaba ve köy halkı, kendi cami ve mescitlerinde evvel-ce tayin edilen imam ve hatiplerle Cuma ve bayram namazlarını kendilerine namaz yeri ittihaz ettikleri bir mevkide kılmaları caizdir. Bu-nun için imam veya hatibe yeniden buyrultu verilmeye lüzum görül-mediyi...”

Heyetçe benzer bir cevap, 1944 tarihli dilekçesinde, söz konusu va-ziyet dolayısıyla, cuma namazlarını boş olan köy okulunda kıldıklarını belirten Bursa İhsaniye köyünden bir vatandaşa verilmiştir: “Cami-lerin işgali ve seddi münasebetiyle beş vakit namazlarını kılmak için halkın gerek suret-i mahsusada ih-zar ve gerekse musalla ittihaz olu-nan mahalde cuma ve bayram na-mazlarını, meşgul caminin hatibi tarafından kıldırmasının cevazında tereddüde mahal bulunmadığı...”

Müşavere Heyeti mütalaalarından konuya ilişkin daha birçok örnek verilebilir ancak verilen örneklerin mesele hakkında bir fikir için yete-ceğini düşünüyoruz.

Askerî amaçla cami işgallerinin zaman zaman amacını aşan bir hâl aldığı da yine Reisliğe ulaşan yazılardan anlaşılmaktadır. Bu du-rumlarda Reislik ilgililere, çok daha önceleri, camilerin yersiz işgalleri karşısında Başvekâletçe yayınlanan ve tasnif harici dahi olsa Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün muvafakatı alınmadıkça hiçbir bahane ile cami-lerin işgal veya yıkımına fırsat veril-memesini amir olan 10 Nisan 1936

Âkif merhum, “Allah bu millete bir daha istiklâl marşı yazdırmasın!” diye dua etmişti. Biz de, mabetlerimizi Halık’a ibadet ve kullarını irşad gibi asli amaçları dışında kullanmak mecburiyetinde bırakmaması, şehadetleri dinin temeli olan ezanlarımızın minarelerden ebedi olarak yankılanması için Yüce Rabbimize niyaz ediyoruz.

tarihli genelgeyi hatırlatmıştır. Ni-tekim aşağıdaki örnekte Reislik, bir müftünün isabetli ancak şikâyete mevzu olan icraatını savunup müf-tüye sahip çıkarken yine o genelge-ye atıfta bulunmuştu. Şöyle ki;

Cemaati çok olan Çarşı Camii ye-rine cemaati az olan mahalle cami-inin işgali cihetine gidilmesi doğ-rultusundaki mütalaasından dolayı

Aksaray Müftüsü Sadık Başerdem, Kaymakamlık tarafından ikaz edil-miştir. Mesele Reisliğe intikal et-miş olacak ki, Reislik makamı ko-nuyu vuzuha kavuşturmak üzere, 25.12.1946 tarih ve 6673 sayılı yazı ile Müşavere Kurulunu görevlen-dirmiştir. Araştırma sonucu Heyet özetle şu değerlendirmede bulun-muştur: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mümessili olan müftü, Vazife Nizamnamesinin birinci madde-sine göre, İslam dininin inanç ve ibadetlere dair mesalihini tedvirle mükelleftir. Dolayısıyla, cemaati çok olan cami yerine az olan cami-nin işgali için mütalaada bulunma-sı onun görevleri cümlesindedir. 10 Nisan 1936 tarihli Başvekâlet tamimindeki emir, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan müftülöklere bildi-rildiği cihetle, müftünün hareketi-nin tamamen hükümet emirlerine uygun olduğunu teyit etmektedir. Buna göre, Kaymakamlıktan müf-tüye yapılan ihtar yerinde görül-memiştir.

Âkif merhum, “Allah bu millete bir daha istiklâl marşı yazdırmasın!” diye dua etmişti. Biz de, mabetle-rimizi Halık’a ibadet ve kullarını irşad gibi asli amaçları dışında kul-lanmak mecburiyetinde bırakma-ması, şehadetleri dinin temeli olan ezanlarımızın minarelerden ebedi olarak yankılanması için Yüce Rab-bimize niyaz ediyoruz.

Günümüzde fiziki mekânlar olarak camilerimizin -tek kelime ile- ihti-şamı ortadadır. İçlerinde ibadetleri-mizi huşu ve huzur içinde eda etme imkânına sahibiz, şükürler olsun... Artık çağın imkânlarını kullanarak, buralarda insanımıza sahih İslam'ı özümseterek bihakkın öğretmek ve bu yönüyle de mabetlerimizi cazibe merkezi hâline getirmek de fedakâr din hizmetlerine düşmektedir. ■

KÖKLÜ BİR GELENEK: KIRAAT İCAZETLERİ VE MERASİMLERİ

Dr. Yaşar AKASLAN | Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

icazet, sözlük manasıyla “izin, yetki, ruhsat, şahadetname” demek olup günümüzde lisans anlamına gelmektedir. Gelenekte, ilgili ders programını tamamlayan öğrenciye hocası tarafından verilen bu izne icazet; verilen evraka icazetname; icazeti veren hocaya mucaz; hocasından bu müsaadeyi alan öğrenciye de muciz denir. İslam eğitim-öğretim geleneğinde, öğrencinin tedris faaliyetine atılması, bir ilmî süreçten geçip sonrasında

aldığı bu icazet sayesinde mümkün olur. Hadis, fıkıh, hat, tasavvuf vb. birçok sahada kullanılan kavram, Kur’an-ı Kerim eğitim-öğretiminde ta’lîm ve tashîh-i hurûf, hâfızlık, seb’a, ‘aşere, takrîb ve tayyibe gibi seviyelerde ilim tahsilinden sonra alınan yetki olarak bilinmektedir.

İcazetler genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi, yukarıda bahsedilen tüm aşamaları kapsayan; kıraat ilmine mahsus tüm meseleleri hocasından tahsil eden öğrenciye

verilen, öğrendiği mevzuları başkasına okutabileceğine dair genel kıraat icazetidir. İkincisi ise bahsedilen aşamaları ve kıraat ilmine mahsus tüm meseleleri değil de bir veya birkaç aşamayı hocasından tahsil eden öğrenciye verilen özel kıraat icazetidir. Örneğin her imamın iki ravisinin tüm ihtilaflarıyla kıraat-ı aşereyi hocasından tahsil eden ancak diğer kıraat meselelerini okumayan öğrenciye verilen icazet türüdür. Özel icazetin daha alt basamağı da cüz’î icazet olarak bilinir. Bu da örneğin,

kıraat-ı aşere imamlarından Âsım'ın iki ravisinden biri olan Hafs rivayeti üzere düzenlenen icazetlerdir.

İcazet, yukarıda zikredilen öğretim aşamalarından her biriyle fem-i muhsin denen bir hoca nezaretinde Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar okuduktan sonra alınır. Fem-i muhsin, eğitim sürecinde öğrencinin yaptığı hataları düzelterek gerekli tashihleri yapar. Böylece öğrenci, sahih bir şekilde Kur'an-ı Kerim'i hatim üzere okumuş olur. Öğrencinin bu hatminden sonra hocasının uygun bulması hâlinde bir camide ya da münasip bir yerde hatim cemiyeti olarak bilinen merasimi yapılır. Bu cemiyette üstadı, öğrencisine İcazetname vererek onu mezun eder.

İcazetnameler, Kur'an-ı Kerim'in fonetik yönünün Hz. Peygamber'den (s.a.s.) günümüze kadarki sürecinde, hiçbir değişime uğramaksızın kimler vasıtasıyla aktarıldığını gösteren yazılı bir tarihî vesika niteliğindedir. Kıraat senedi ve isnadının kaynaklarda yazılı olarak yer alması hicrî üçüncü asra tekabül etse de İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şifâhî icazet verdiğini söylemek mümkündür. Zira Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Mus'ab b. Umeyr'i seçip Kur'an öğretmek üzere Medine'ye göndermesi bu durumu destekler mahiyettedir. Hakeza Hz. Peygamber (s.a.s.) Kur'an'ı şu dört kişiden alın/öğrenin dediği kimseleri Abdullah b. Mes'ûd, Übeyy b. Ka'b, Muaz b. Cebel ve Ebû Huzeyfe'nin atazlısı Sâlim olarak zikretmiştir. (Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'an", 8.) Ebû Mûsâ Eş'arî'yi de Kur'an'ı güzel tilâveti sebebiyle övmüştür. (Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'an", 30; İbn Mâce, "İkâmet", 176.) İşte bu örnekler, şifâhî icazet geleneğinin nübüvvetin ilk dönemlerine dayandığını göstermektedir.

Kıraat ilminde rivayetlerin nakli hususunda, yazılı metinden ziyade zihinlerde muhafaza edilenlere itimat edilmiştir. (İbnü'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-kirââtî'l-'aşr, I, 6.) Bu açıdan diğer branşlardan farklı olarak lafzın eda ve telaffuz boyutu ön plandadır. Dolayısıyla kıraat ilminin, fem-i muhsin denen, bu alanda ehliyetli uzmandan alınması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda ilm-i kıraat sahasının otoritelerinden olan İbnü'l-Cezerî, kıraati hocasından bizzat ahzetmeyen rivayette bulunamayacağını söyler. (İbnü'l-Cezerî, Müncidü'l-mukriîn ve mürşidü't-tâlibîn, s. 3.) O, bu silsileyi hatırlatarak Hz. Peygamber (s.a.s.) ile kendi arasında on dört ravinin bulunduğunu belirtir. (İbnü'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-kirââtî'l-'aşr, I, 193-194.) Kastallânî de kıraatini Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ulaştıran isnad zincirindeki isimleri zikrederek bu sayının kendisi için on beş olduğunu söylemiştir. (Kastallânî, Letâifu'l-işârât, ss. 174-176.)

İcazetnamelerde yer alan uzun uzadıya şahıs ve eser isimlerinin bir silsile hâlinde zikredilme gerekçesi, ilgili ilmin kaynağının ve mevsûkiyetinin tespit edilmesidir. Bu açıdan bu müessese çok önemli bir fonksiyon icra eder. Geleneğe göre hocanın, öğrencisinin ehliyetine kanaat getirdiğinde, ona hak ettiği icazetini vermesi ahlâkî ve dinî bir vecibe olarak görülürken, aksi durum ise hak ihlâli olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında, kişinin yeterliliğinin ispatı ya da mensûbiyetinin bilinmesi bakımından gerekli görülen icazetin, hak etmeyene, para ya da herhangi bir şey karşılığında verilmesi de caiz görülmemiştir. (Suyûtî, el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'an, s. 217.)

İcazetnamelerin İçeriği

Kıraat icazetnamelerinde şekil ve içerik açısından ufak da olsa farklı-

lıklar görülebilir. Detaylı olarak ter-tip edilenler olduğu gibi muhtasar şekilde düzenlenen icazetnameler de söz konusudur. Buna göre icazetnamelerde genellikle şu şekilde bir düzen görülür: Besmele, hamdele, salvele ve Kelime-i şahadet ifadeleri. Kur'an okumanın önemi, bu ilmi tahsil ve öğretmenin ehemmiyeti, konuya dair ayet, hadis ve kelam-kibardan oluşan sözler. İcazeti hak eden (isteyen) öğrencinin adı, babasının adı, künyesi, memleketine dair bilgilerin olduğu ve öğrencinin yetkinliğinin hoca tarafından vurgulanarak ifade edilmesi. Hocanın kendisini tanıtp öğrencisine okuttuğu kitapları ve kendisinin de kimden ve hangi yollarla okuduğunu (ilmî silsilesini) belirttiği ve öğrencisine izin verdiğini ifade ettiği kısım. İcazetteki isnâd zincirinin temel kaynağına kadar olan şahıs ve eserlerin zikredilmesi. Kıraat icazetlerinde, özellikle Kur'an'ın kaynağının Allah (c.c.) olduğuna vurgu için sırasıyla bu ilmi Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hz. Cebrâil'den (a.s.), onun da Allah'tan (c.c.) aldığı belirtilir. İcazeti veren hocanın öğrencisine nasihatlerinin ve duasının olduğu bölüm. İcazeti veren hocanın kendi adını, nesebini, künyesini, memleketini yazdığı ve tarih düşürerek evrakı mühürlediği son kısım.

İcazet Merasimleri

İcazet vermek, hoca için bir hak olduğu gibi aynı zamanda bir yetkidir. Bu sebeple icazet merasimlerinin üstadın namına yapılması ve merasim davetiyelerinin onun adına basılması teamül hâline gelmiştir. Böylece merasim davetiyeleri, icazeti verecek olan hoca tarafından hazırlanarak ilgili yerlere gönderilir.

Kıraat icazetleri, genellikle cemiyet denen merasim ya da törenlerle verilir. Bu cemiyetler zamanla geliş-

miş ve belli bir format hâlini alarak günümüze kadar aktarılmıştır. Osmanlı coğrafyasında icazet merasimleri, “huffâz” ve “kurra” cemiyetleri olmak üzere ikiye ayrılır. Reisül-kurranın tayin ettiği bu organizasyonlar, genellikle pazartesi ve perşembe günleri camilerde öğle namazından önce düzenlenirdi. Cemiyetin yapıldığı günde bir sonraki merasimin yapılacağı yer ve zaman orada ilan edilirdi.

Cemiyet, kıraat icazeti vermeye yetkili olan kurranın öğrencilerine icazet vermesi üzerine tertip edilir. Bu merasimin icrası için reisül-kurralık (Reisül-kurra, yaşadığı dönemde takrîb seviyesinde ilm-i kıraatte en kıdemli, icazeti en eski kimsedir. Teamüllere göre İstanbul’da yaşayanlardan seçilir.) makamına başvurulur. Müracaatın kabulü hâlinde söz konusu cemiyet, dönemin reisül-kurranının ya da onun tayin ettiği vekilinin başkanlığında icra edilir.

Törenin düzenleneceği caminin mihrabının ön tarafına rahle ya da küçük bir masadan oluşan reisül-kurra kürsüsü konulur. Bu kürsünün sağına ve soluna misafir kurranın aşır-ı şerif tilâvetleri için iki kurra kürsüsü hazırlanır. Merasimde aşır okuyacak misafir kurranın oturacağı yerler hususunda, teşrifatçı denen kıdemli kurradan biri, cemiyeti yöneten reisül-kurraya yardımcı olur. Teşrifatçı, reisül-kurra kürsüsünü merkeze alarak icazet bakımından temsil ettiği tarîk ve kıdem esasına göre misafir kurraya oturacağı yeri gösterir. Buna göre icazeti İstanbul tarîkından olan kurra reisül-kurra kürsüsünün sağında; Mısır tarîkından olanlar ise solunda hilal şekli alacak biçimde otururlar. Dolayısıyla reisül-kurranın sağında oturanlar İstanbul tarîkini; solunda oturanlar ise Mısır tarîkini temsil eder.

Aşır okuyacak kurra ve tilâvet suresi reisül-kurra tarafından tayin edilir. Reisül-kurranın işaret etmesiyle, önce sağ tarafında ve yakınında bulunan İstanbul tarîkinden icazetli ve kıdemli kurra daha evvelden aşır okumak üzere hazırlanmış olan sağ taraftaki kurra kürsüsüne giderek indirâc tarîkine göre aşırını tilâvet eder, sonra yerine oturur. Ardından reisül-kurranın sol tarafında ve yakınında bulunan Mısır tarîkinden icazetli ve kıdemli kurra sol taraftaki kurra kürsüsüne giderek indirâc tarîkine göre aşırını okur, sonra ye-

**İcazetnameler,
Kur’an-ı Kerîm’in
fonetik yönünün
Hz. Peygamber’den (s.a.s.)
günümüze kadarki
sürecinde, hiçbir
değişime uğra-
maksızın kimler
vasıtasıyla aktarıldığını gösteren ya-
zılı bir tarihî vesika
niteliğindedir.**

rine oturur. Bu uygulama, halkadaki tüm kurranın aşırlerini okuyup bitirmesine kadar böylece devam eder.

Merasimlerde, cemiyetlerin anlam ve önemine yönelik aşır seçilmesine özen gösterilir. Okuyucular, farklı kıraat vecihlerini uygulayacakları için birbirlerinden farklı aşırler okumaya ihtimam gösterirler. Aksi durumda reisül-kurra okuyuculara ya uyarıda bulunur ya da onların tilâvetlerini sonlandırır. Bu bağlamda misafir kurranın merasime vakitlice

gelmesi gerekir. Zira misafir kurranın bazılarının, birbirlerinden habersiz aynı aşır okumaları mümkündür. Durumu böyle bir zeminden kurtarmaya yönelik olarak cemiyete erken gelinmesi önem arz eder. Kurranın tilâvetleri sırasında yaptıkları hatalara reisül-kurra doğrudan müdahale ederek ilgili yanlış sesli bir şekilde düzeltir. Aşırın bitirilmesi için de münasip bir yerde elini rahle ye ya da kürsüye vurarak işaret verir. Aşırın son kelimeleri, orada bulunan kurra tarafından reisül-kurranın bu işaretiyle ortak ve sesli bir şekilde okunur.

Hıfz/Hafızlık cemiyetlerinde misafir kurra Âsım kıraatinin Hafs rivayeti üzerine aşır okur. Eğer cemiyeti yöneten reisül-kurra uygun görürse kurradan biri, aşırını kıraat vecihleri üzerine tilâvet eder.

Misafir kurranın tilâvetlerinin ardından icazet cemiyeti yapılan kurra adayları, hocalarının nezaretinde reisül-kurra tarafından huzura çağrılır. Adaylar, huzura geldiklerinde reisül-kurranın elini öperek yüzleri ona dönük olacak şekilde ve halka düzeninde otururlar. Onun işaretiyle kurra adayları hatim sûreti denen son derslerini icra ederler. Hatim sûreti, İhlas, Felak, Nas, Fatıha sureleri ve Bakara suresinin ilk beş ayeti üzerindeki kıraat vücûhâtının okunmasıdır. Hıfz cemiyetlerinde ise hafız adayları öğrenci sayılarına göre ya İhlas ya da Fil suresinden başlayarak sırayla okurlar. Hatim sûretinin peşinden icazet veren hoca ya da uygun gördüğü kimse merasimde bulunan cemaat ve kurranın huzurunda önceden hazırlanmış olan icazet metnini yüksek sesle okur. Ardından dua yapılır ve öğrencilere icazetnameleri verilir. İcazet verilen kurraya hediye takdim edilmesiyle de merasim sona erer. ■

KULLUĞA YÜKSELİŞ: MİRAC

Hilal KOÇ HANCI | Ankara Keçiören Kuran Kursu Öğreticisi

insanoğlunun, inançlarını ve bu inançların yaşama yansıması olan davranışlarını büyük ölçüde çocukken yaşadığı olaylar etkiler. Büyüdüğümüz ortam hangi değerlere sahip ise üç aşağı beş yukarı biz de aynı değerlere sahip oluruz. Dürüst bir babanın evladına mirası dürüstlüktür, ağız

dualı bir anneden evladın gördüğü Allah'ın her şeye kadir olduğu bilincidir. Dine ait olan, "kutsal" saydığımız her husus ilk olarak ailede şekillenir. Mübarek günlere bakış açımız da bundan nasibini alır.

Her kandil gecesini, mahlep kokulu simitler çay eşliğinde ikram edilirdi büyükannemin evinde. Eğer

helva kavrulmuş ise onu da komşulara dağıtma vazifesi bana düşerdi. Derin bir huşu ile televizyonda kandil programı izlenir, mevlid-i şerifin ilgili bahsinden sonra ayağa kalkılır musafahalaşılır, sırt sıvazlanıp kucaklaşılır; bu ritüel öyle içten yapılırdı ki çok büyük bir ibadet yapılıyor sanırdım. O günleri anımsadığımda hâlâ yüreğimi bü-

yük bir sevinç kaplar. Nasıl da güzel duygulardı bu hissettiklerim... Şimdi büyüdüm ve bu duyguları hissedebileceğim ortamları bulmam güçleşti.

Zaman nasıl da hızlı akıp gidiyor. Takvimin gösterdiği günü, ayı ve hatta yılı unutturacak kadar hızlı. Kadın erkek, genç yaşlı, çocuk herkes bir koşuşturmadan bahsediyor ve bu arada ömür tükeniyor. İnsan tam da bu koşuşturmanın içinde nefes alabileceği, kendisine hayatın gerçeklerini hatırlatacak "özel günlere" ihtiyaç duyuyor. Takvimlerde kandil diye hatırlatılan, bereketli addettiğimiz günlerin, bize nefes alıracak günler olduğunu düşünürüm hep. İnsana "Dur!" diyor bu günler, "Ne yapıyorsun?", "Daha dün değil miydi Kurban Bayramı? Ne çabuk geldi bu Üç Aylar!" ve daha birçok şey... Farkında olarak/olmayarak, hayra vesile olacak işler yaparak/ yapmayarak geçirilen günler, haftalar, aylar ve yıllar... "İki günü birbirine eşit olan ziyandır." sözü aklıma geliyor ve düşünüyorum. Değil iki günün aynılığı; öyle bir zamanda yaşıyoruz ki aylarımız, yıllarımız birbirinin aynı. Sabah evden çıktığımız saat aynı, işe gittiğimiz yol aynı, dönüşlerimiz aynı, pişirdiklerimiz, yediklerimiz...

Bu kadar aynılığın insanı çepeçevre kuşattığı zamanlarda, bereketli günlerin yıl dönmeleri "can simidi" olur insana. Can simidine sarılıp bir günlüğüne de olsa kıyıya ulaşsın. Oturup şöyle kenara, içinden çıktığın hengâmeye bakarsın. Önce sadece bakarsın ve mahir isen seyredersin...

İşte bir Miraç Gecesi'ni daha idrak ediyoruz. "Miraç nedir?" önce buna bir bakalım. Ansiklopedide miraç

maddesinde şu bilgiler yer alıyor. "miraç" kelimesi "yukarı çıkma vasıtası, merdiven" demektir. Terim olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. Olay, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok "isrâ ve mi'rac" şeklinde geçerse de Türkçede miraç kelimesiyle her ikisi de kastedilir. Miracın ne olduğunu öğrendiğime göre derin bir nefes alıp miracı hissetmeye çalışmalıyım o vakit.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Mekte'de yaşadığı sıkıntılar hat safhada ve Allah (c.c.), birtakım ayetlerini göstermek üzere gecenin bir vaktinde, ona bir yolculuk lütfediyor. O gece yaşananlar, yaşanılanların nasıllığı, ne şekilde yaşanıldığı kitaplarda uzun uzun anlatılır. Bir dersimizde hocamız, "O gece her ne yaşandı ise Hz. Muhammed (s.a.s.), bir gün önceki Hz. Muhammed (s.a.s.) değildi artık." demişti. Bu tespit ne kadar doğrudur bilmiyorum ama bende derin bir iz bırakmıştı. Bir de okuduğum siyer kitaplarından birinde "Allah'ın insanlığa bağışladığı Miraç gibi yüce bir lütuftan manevi olarak yararlanmak gerekir. Hz. Peygamber'in miracı kendine, bizim miraçlarımız da bireysel liyakatlerimize göre kendimizdir." diyordu. Bu nedenle ben o gece yaşananların kritiğini yapmak yerine, iç dünyama dönmeyi yeğliyorum.

Oturuyorum masamın başına, kapatıyorum gözlerimi. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) maddi dünyada çok bunaldığı bir zaman diliminde ona açılan rahmet kapısını düşünüyorum. Ne denli derin bir tecrübe yaşadığını anlamaya çalışıyorum ve

kalbim, bu derinliği kavrayamaya çağında karar kılıyor. Kendi hayatıma dönüyorum muhasebe için; yaşadığım, sıkıntı olarak gördüklerim sıralanıyor bir bir zihnimde, bu sıkıntıları düşünürken yüreğimin daraldığını hissediyorum. Öyle bir darlık ki boğulacak gibi oluyorum. Neyse ki göz yaşlarım sel olup akıyor da kurtuluyorum. Arkama yaslanıp "Hangi sıkıntı rahmetiyle gelmez ki?" diyorum. "Senin fark edemediğin, sana açılan rahmet kapılarını bir düşün." "Allah kuluna kâfi değil midir?" (Zümer, 39/36.) ayet-i kerimesi nasıl da imdadıma yetişiyor. Elbette ki Allah kuluna kâfidir! Miraç'ta, Hz. Peygamber (s.a.s.) bu ayeti kerimeyi yakinen hissetmişti. Şimdi öyle derin düşüncelere dalmalıyım ki bu gece miracım olsun.

Namazın müminin miracı olması beni umutlandırıyor. Namazımı benim miracım olarak düşünmeliyim. Alelacele kıldığım namazları daha özenli kılmalıyım. Kıraatim ve rükûlarım tam olmalı. En önemlisi de secdelerim. Öyle anlamlı olmalı ki secdelerim, oradaki hiçliğim, biricik kulluğa yükseltmeli beni, miracım olmalı secdelerim.

Ankebût suresi 45. ayetin verdiği müjde ne güzeldir: "(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarımızı biliyor." Namaz beni kötülüklerden alıkoyacak, namaz beni benden alacak, beni kul kılacak. Nasıl bir huzurdur namaza durmak, nasıl bir rahmettir anlayabilene. Şükreden kul olabilmenin en güzel tecellisi; ne büyük nimet namaz... ■

AMSTERDAM NOTLARI

Dr. Ruhi İNAN | Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Berlin'den Amsterdam'a hızlı trenle gitmek şeklinde bir plan yaptım. Aslında hava yoluyla gidebilirdim fakat benim için

trenle gitmek ayrı bir tecrübe oldu. Bilirsiniz Almanlar oldukça dakiktirler. Bir treni kaçırmamız hâlinde sıkıntılı bir duruma düşebilirsiniz. O sebeple işlerinizin ters gitmesine dua etmelisiniz. İnternet

üzerinden Berlin'den Amsterdam'a nasıl gidileceği ile ilgili ayrıntılı bir araştırmadan sonra hangi hat üzerinden gideceğimden nerede inip nerede tren değiştireceğime kadar not defterime her şeyi yazdım.

Öyle ki her şey ucu ucuna, gram sapma yok. Ziya Paşa “Bârân yerine dürr-i güher yağsa semadan bî-baht olanın bağına bir katresi bana düşmez.” der ya; o gün trenin arıza yapacağı tuttu. Geciktik mi bir sonraki trene. Uzun bekleyişlerden sonra yeni bir tren bileti kesildi, ardından diğer biletleri değiştirdim ve nihayet yola revan olduk. Üç saat yolculuktan sonra uyur uyanık vaziyette Amsterdam tren garına

ulaştım. Büyük bir kalabalık akıyor caddelere doğru... Türkçe konuşan gençler duyuyorum. Abla, yaşlı, genç, çocuklu demeden insanlar bisiklet kullanıyor. Bisiklet yolları, kanallar, turistler... Allah'ım, ne kadar Türk var burada!

Şehir içinde ulaşım oldukça rahat ve birçok seçenek var; tramvaylar, kiralık bisikletler, sandallar ve otobüsler... Yürüyerek gezilebile-

cek bir şehir Amsterdam ama çok yorulmamak için toplu taşımayı kullanabilirsiniz. İsterseniz "Amsterdam Kart" satın alırsınız; böylece hem toplu taşımadan sınırsız yararlanırsınız hem de bazı etkinliklerden ücretsiz faydalanabilirsiniz hatta bazı müzelere bedava ya da indirimli giriş imkânınız olabilir. Eğer bunu istemiyorsanız 16.5 avroya sınırsız ulaşım kartı (72 saatlik) alabilirsiniz.

Kanallar şehri olarak bilinen Amsterdam, Venedik'i hatırlatıyor. Okuduğuma göre Venedik'ten daha fazla kanala sahipmiş. Turist tekneleri 15 avroya sizi gezdiriyor. Kanal turu biraz sıkıcı gelebilir, neredeyse bütün kanallar birbirine benziyor. Benim için bir tur yetti de arttı bile. Turdan sonra şehrin ortasında oldukça büyük bir alana kurulmuş yemyeşil bir park olan Vondelpark'a gittim. Park; oturanlar, piknik yapanlar, koşanlar, grup hâlinde eğlenenlerle dolu. Dünyanın bu tarafı acıdan zerre miskal nasibini almamış gibi.

Museumsplein denen meşhur bir mıntıka var, hemen onun yakınında Ferdinand Bolstraat Caddesi

Kanallar şehri olarak bilinen Amsterdam, Venedik'i hatırlatıyor. Okuduğuma göre Venedik'ten daha fazla kanala sahipmiş. Turist tekneleri avroya sizi gezdiriyor. Kanal turu biraz sıkıcı gelebilir, neredeyse bütün kanallar birbirine benziyor. Benim için bir tur yetti de arttı bile.

üzerinde yürünebilir. Haftanın ilk gününden cumartesiye kadar 9.30-17.30 arasında kurulan Albert Cuyppstraat Pazarı görülmeye değer. Pazarda hem ucuz hem de güzel şeylere rastlamak mümkün. Hediyeye alırken Amsterdam'da hiç zorlanmıyorsunuz. Farklı tasarımlara şehirde önem verilmekte, binaların mimari tarzında bu durumu fark ediyorsunuz hatta hediyeelik eşyalarda da aynı durum söz konusu. Farklı tasarlanmış chopstickler (Çinlilere has yemek için kullanılan

tahta çubuk), mutfak eşyaları, lens kapları gibi ürünler satan birçok dükkan bulmak mümkün.

Centraal Station, Amsterdam'da görülmeye değer yerlerin başında yer alıyor. Hemen önünde "I love Amsterdam" yazısının önünde fotoğraf çekebilirsiniz. Oldukça küçük ve dar sokaklardan oluşan şehir merkezini, yürüyerek görmek lazım. Bu şehirde özellikle bisiklet trafiğine özen göstermek lazım. Biri size çarpabilir dikkat

edin, hatta azarlanabilirsiniz. Uyaynık olmanız lazım. Bisiklet trafiğine uyum sağlarm, diyorsanız 5-8 avroya bisiklet kiralamak mümkün. Bunun dışında bisiklet turları var, bir rehber eşliğinde grup olarak sürüyorsunuz.

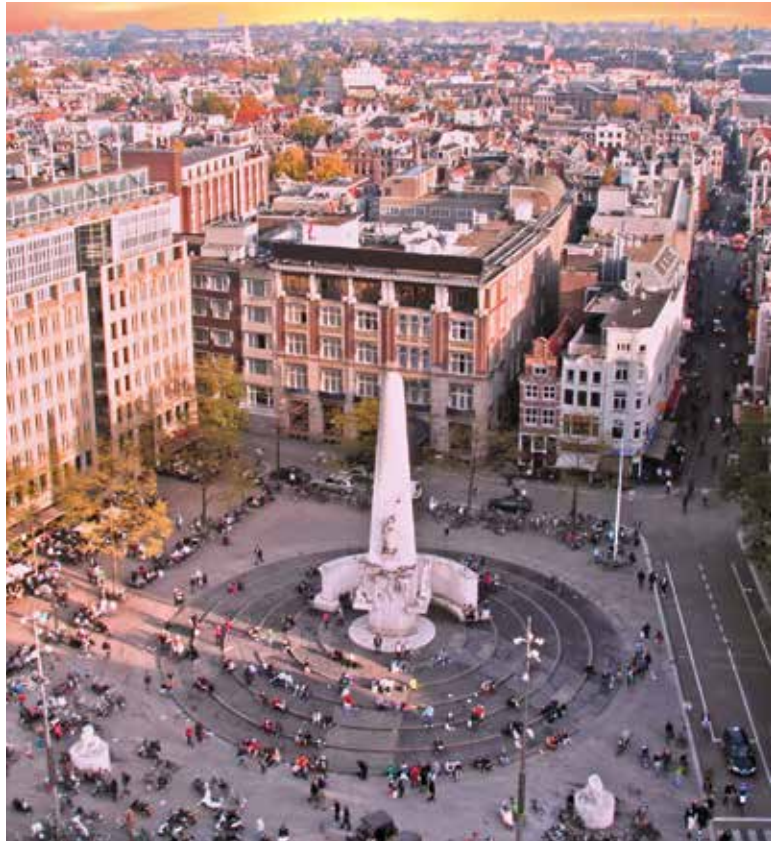
Amsterdam'ın kalbi olarak bilinen Dam Meydanı hem yaz hem de kış çok canlıdır. Etrafınızda dünyanın her tarafından gelmiş turistler, akrobatlar, fotoğraf çekenler, müzisyenler, meraklı gözlerle etrafı inceleyen gezginler görebilirsiniz. Meydanın yanında XVI. yüzyılda belediye binası olarak kullanılmış Kraliyet Sarayı var. Ayrıca XV. yüzyıldan beri taç giyme törenlerinin yapıldığı önemli bir gotik kilise olan Nieuwe Kerk (Yeni Kilise) Kilisesi bulunuyor. Yine burada İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaş kurbanlarını anmak için ve özgürlüğün sembolü olarak dikilmiş olan 22 metre yüksekliğinde Ulusal Anıt yükseliyor. Anıtta savaş temsil eden dört erkek figür, barışı temsil eden kadın ve çocuk; direnişi temsil eden iki adam ve uluyan köpekler tasvir edilmiş. Burayı insanlar, buluşma noktası olarak kullanıyor.

Amsterdam'ın en önemli müzesi Hollanda'nın millî sanat galerisi olan Rijksmuseum, Rembrandt van Rijn, Vermeer, Frans Hals ve Jacob van Ruysdael gibi dünyaca ünlü sanatçıların eserlerinin sergilendiği bir yer. Hollandalı Mimar Pierre Cuypers tarafından 1885'te inşa edilen ve 2012'de Hollanda Kraliçesi Beatrix tarafından tekrar açılan Rijksmuseum'da 8 bin sanat eseri, gemi maketleri, antika eşyalar, yerel kıyafetler, heykeller gibi önemli sanat koleksiyonları sergileniyor. Rijksmuseum, 35 bin kitap ve el yazması içeren iyi do-

natılmış kütüphanesiyle ülkenin sanatı ile kültürünün seviyesini gösteren önemli durak noktalarından. Buraya en az iki saatinizi ayırmalısınız. Girişi 11 avro olan Van Gogh Müzesi ziyaret edilmesi gereken yerlerden biri. Burada bazı sanatçıların açık mekân ve ışık ile geometrik şekillerde tasarımı sergilenir. Bunların en kayda değer ise yukarıdan dökülen ışıkla canlanan merdivenlerdir.

Sonuç olarak Amsterdam ya da Hollanda'yla ilgili şu ilginç bilgileri dikkate almakta fayda var. Hafif uyuşturucular (marihuana, haşhaş) ve halüsinojenik mantarlar, Hollanda'da "kişisel kullanım" adıyla devlet tarafından tamamen yasal olarak kabul ediliyor. Kablo-suz internet ağı, Hollandalı bilim

adamı Victor Hayes tarafından icat edilmiştir. Hollanda ile özdeşleşen turuncu renk ya da "portakal" yakıştırması Hollanda Kraliyet Ailesi için kullanılan "Oranje", eski bir Hollanda prensliğinden geliyor. Ülkenin en alçak yeri, denizden yedi metre aşağıda; en yüksek yeri ise denizden 321 metre yukarıdadır. Göz muayenesi için hastalara okutulan alfabe tablosu Hollanda'da bulunan bir icat. Hollanda ile özdeşleşen lale; ülkeye ilk olarak XVI. yüzyılda Osmanlıda hem Almanya hem Hollanda adına elçilik yapan Ogier Ghislain tarafından gönderilmiştir. Bugün ise Hollanda dünyanın en büyük lale üreticisi ve ihracatçısıdır. Şehre biraz uzak kalsa da Amsterdam'la özdeşleşen yel değirmenlerine de mutlaka gitmelisiniz. ■

"Hasan Basri Çantay"; böylesi önemli bir şahsiyetin hayatının, mücadelelerinin, düşünce dünyasının ve eserlerinin anlatıldığı; Diyanet İşleri Başkanlığımızın "İz Bırakanlar" kitaplığı projesi bağlamında okuyucuyla buluşan güzide bir eser.

HASAN BASRİ ÇANTAY

Mahir KILINÇ

Hasan Basri Çantay; gazeteci, yazar, şair, öğretmen, dil bilimci, fikir ve siyaset adamı. Birçok yönden kendini ispatlamış, millî mücadele uğruna hem bedenini hem kalemini hem fikirlerini kullanan bir aksiyoner. Mehmet Akif'in Bursa ve Balıkesir'deki Yunan zulmü üzerine kaleme aldığı "Bülbül" şiirini ithaf ettiği dostu, öğrencisi. Ülkemizde güncelliğini hâlâ koruyan, Kur'an tercüme alanında çığır açmış olan "Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim" adlı meal-tefsirin yazarı. Günümüzde edebiyatla, tefsirle, dil bilimle, yakın dönem Türkiye tarihi ve fikri mülâhazalarla uğraşanların bir yerlerde illa karşılaşacağı, ülkemizin yetiştirdiği son dönem âlimlerinden biri.

"Hasan Basri Çantay"; böylesi önemli bir şahsiyetin hayatının, mücadelelerinin, düşünce dünyasının ve eserlerinin anlatıldığı; Diyanet İşleri Başkanlığımızın "İz Bırakanlar" kitaplığı projesi bağlamında okuyucuyla buluşan güzide bir eser. Prof. Dr. İsmail Çalışkan tarafından kaleme alınan; kuru ve sıkıcı bir üsluptan çok uzak, roman tadında olan kitap; meşakkat, mücadele, azim yüklü bir hayata sahip bu önemli âlimin yaşantısı, düşünce dünyası, eserlerinden seçme metinler, şahsiyeti ve hakkında yapılan çalışmalar olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Hasan Basri Çantay'ın hayatı hakkında bilgilerin verildiği birinci bölümde İsmail Çalışkan, Çantay'ın doğumundan vefatına kadarki yetmiş yedi yıllık ömrünü: çocukluk ve gençlik; Millî Mücadele Dönemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki mebusluk ve sonrasındaki öğretmenlik dönemi; emeklilik ve kültürel

yazılar dönemi; ilmî tetkikler ve eserler dönemi olmak üzere dört safhada anlatmıştır. Yazar, Çantay'ın hayatının her safhasında nasıl bir mücadelenin içinde olduğunu biz okuyuculara detaylı bir şekilde vermiş; yaşadığı dönemdeki sosyal, siyasal çevre ile ilim ve edebiyat dünyasından bahsetmiştir. Bu bölümün sonunda Sıratı müstakim-Sebilürreşad, Ses, Söz, Balıkesir Postası gibi birçok gazete ve dergide yayımlanan yazı ve makalelerinin fihristini sunmuş; bu fihristin

yanı sıra basılmış ve basılmamış eserlerini de açıklamıştır. İkinci Bölümde, Çantay'ın düşünce dünyasına yer verilmiş; fikri gelişim ve dönüşümünün safhalarından bahsedilmiştir. Bunların yanı sıra dil, edebiyat, şiir başta olmak üzere toplumu yakından ilgilendiren sosyal meselelere ve bunların çözümüne, İslam'ın insanın hem bu dünya hem de ahireti için önemine, dinin sosyal hayattan koparılamayacağı gibi devletten de ayrılamayacağına son olarak da ilmî çalışmalarının sertacı olan Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim meal-tefsirinden hareketle meal ve tefsir anlayışına değinilmiştir. İsmail Çalışkan üçüncü bölümde, Hasan Basri Çantay'ın eserlerinden çarpıcı

alıntılara; dördüncü bölümde Hasan Basri'nin bazı arkadaşlarının ve öğrencilerinin onunla ilgili hatıralarına ve fotoğraflarına; beşinci bölümde ise Çantay'la ilgili hazırlanan tezlere, makalelere, kitaplara ve sempozyumlara yer vermiş.

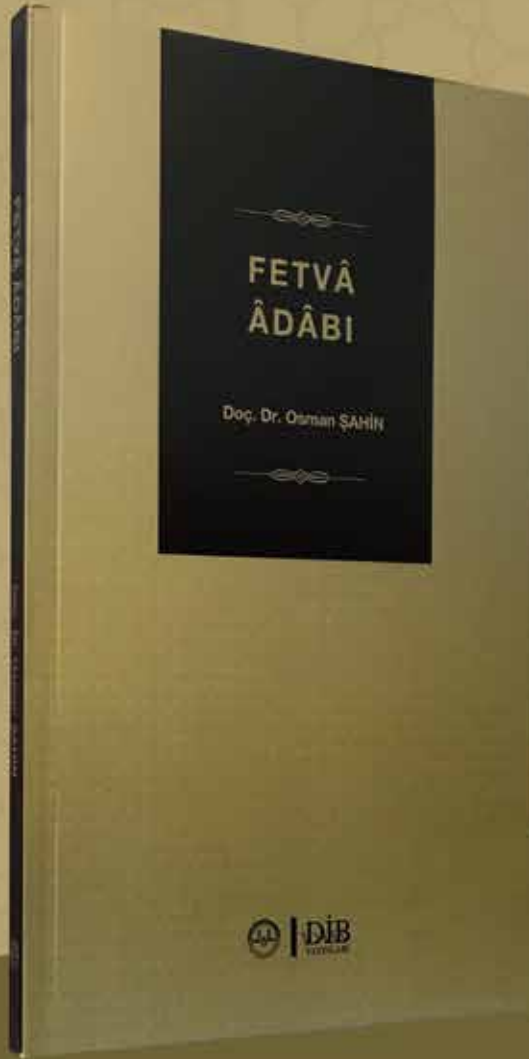
"Hasan Basri Çantay"; edebiyat, tarih, Cumhuriyet Dönemi Türkiye siyaseti, dönemin sıkıntıları ve çalkantıları başta olmak üzere pek çok konuda bilgi sahibi olmak isteyenlerin kütüphanelerinde mutlaka yer alması gereken bir yapıt. ■

YENİ
YAYINLARIMIZ

{ Fetvâ Âdâbı }

Eser bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde fetvâ kavramı, fetvâ âdâbının muhtevası, önemi ve kaynakları ile fetvâ vermenin hükümleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde fetvâ ehliyeti ele alınmıştır. İkinci bölümde ise fetvâ verme âdâbı ele alınmış olup gerek fetvâ istenen konuyu tespit aşamasında gerekse fetvâyı açıklama aşamasında önemli olan temel ilkeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

**İman edip hicret eden ve
Allah yolunda mallarıyla,
canlarıyla cihad edenler
ve (muhacirleri) barındırıp
(onlara) yardım edenler
var ya, işte onlar
birbirlerinin velileridir.**

(Enfal, 8/72.)

FIYATI: 7TL